

УДК378.147.016: . 7/9](075.8)
ББК 85.12я73
Л86

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки "Дошкільна освіта" (лист М1.4/18-Г-120 від 10.01.2009 р.)

Рецензенти:

Богущ А.М. - доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України, завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського.

Беленька Г.В. - кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії дошкільної педагогіки ІРД НПУ ім. М.П.Драгоманова.

Степанова Т.М. - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського.

Л 86 Луцан Н.І. Декоративно-прикладне мистецтво та основи дизайну". Навчальний посібник. - К.: Видавничий Дім "Слово", 2009. - 172 с.

I8BM 978-966-194-015-3

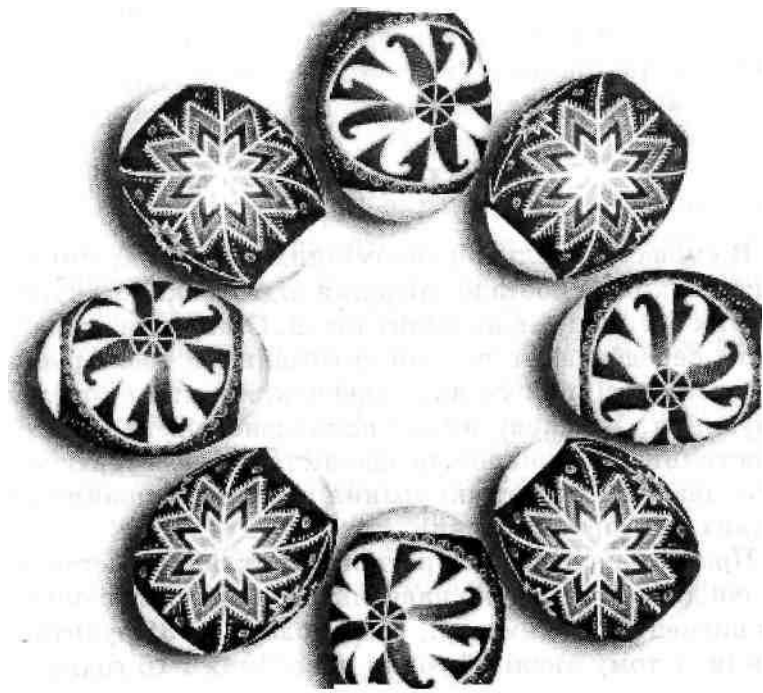
Навчальний посібник містить програму курсу, розроблену з врахуванням новітніх методик і технологій організації навчального процесу.

Посібник орієнтований на студентів очної і заочної форми навчання спеціальності "дошкільне виховання" закладів вищої та післядипломної освіти, педагогічних працівників дошкільних закладів.

IЗВИ 978-966-194-015-3

© Луцан Н.І., 2009

© Видавничий Дім "Слово", 2009

Вступ

В умовах суспільно-економічних змін в Україні перед вищою школою постало завдання підготовки конкурентоздатних спеціалістів на ринку праці. Стандарти ступеневої освіти передбачають певний оптимальний обсяг різноманітних професійних умінь та навичок, якими має оволодіти випускник. В основу вимог покладено рівень володіння теоретичним матеріалом та здатність застосовувати теоретичні знання і практичні уміння під час виконання самостійних та творчих завдань.

Програма курсу "Декоративно-прикладне мистецтво та основи'дизайну", згідно навчального плану, пропонується для вивчення у 7 семестрі, розрахована на 32 аудиторних години, у тому числі 16 годин лекційних і 16 годин семінарських, практичних та лабораторних занять. Крім цього в рамках навчального курсу передбачається залучення студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності. З урахуванням цього до кожного модуля вміщено практичні завдання, письмові творчі завдання, написання рефератів, індивідуальна самостійна робота студентів.

Програма курсу спрямована на глибоке осмислення студентами теоретичних і практичних питань розвитку народного декоративно-прикладного мистецтва.

Мета курсу: розкрити нові можливості естетичного пізнання світу, сформувати художньо-творче мислення студентів.

Завдання курсу: сприяти формуванню особистості педагога-дошкільника як носія національних духовно-художніх традицій.

Для навчального курсу добирались базові знання з декоративно-прикладного мистецтва та основ дизайну, які були своєрідним ядром, що реалізовувалися на лекціях, семінарах, просемінарах, практичних та лабораторних заняттях, під час самостійного вивчення матеріалу.

Курс поділено на два модулі, які вважаються завершеною частиною навчального матеріалу (теоретичного і практичного). Результати виконання кожного виду завдань під час вивчення модуля оцінюються окремо. Загальна оцінка роботи студентів визначається сумою балів за модулем. У кінці модуля передбачені тестові завдання.

Підсумкова рейтингова оцінка студента з дисципліни дорівнює сумі всіх балів, які здобуто на кожному етапі контролю. Щоб підсумкова рейтингова оцінка була високою студент має набрати якомога більшу кількість балів протягом усього періоду вивчення навчальної дисципліни. Менше ніж 50 балів - "незараховано", 50-100 – «запахова»-но

Надія Луцан

Тематичний план та форми організації занять з дисципліни
"Декоративно-прикладне мистецтво та основи дизайну"

Мо- дуль	Тема	Обсяг годин				Форми та методи	Оцінка в балах
		лекція	Семінари	Пр. зан яття	Сам. ро бо та		
	Народне декоративно-прикладне мистецтво: сутність, закони, функції, форми	2				Міні доповіді (тези, ессе), проблемні запитання	
1	1. Народне декоративно-прикладне мистецтво - невід'ємна частина художньої культури	2				Проблемні запитання	
	2. Декоративно-прикладне мистецтво та його педагогічна цінність		2		2	Фронтальне опитування	
	3. Мистецтвознавчий огляд народних художніх промислів України	2				Проблемні запитання	
	4. Центри народних художніх промислів України		2	2	4	Індивідуальне опитування, робота в малих групах, реферати	
	5. Народні орнаменти у мотивах декоративно-прикладного мистецтва	2				Проблемні запитання	
	6. Орнамент та композиція у декоративно-прикладному мистецтві			2	2	Індивідуальне усне опитування, реферати	
	Підсумковий контроль				2	Тестування	
	Всього за модулем 1	8	4	4	10		40

продовження таблиці

2	1. Ознайомлення дітей з декоративно-прикладним мистецтвом	4				Дискусія, мозкова атака	я :
	2. Використання декоративно-прикладного мистецтва в практиці роботи дошкільного закладу		2		2	Письмове опитування, дискусія	
	3. Використання писанкарства в навчально-виховній роботі з дітьми дошкільного віку			2	2	Індивідуальна робота та робота в підгрупах	
	4. Дизайн - мистецтво формування естетичного середовища	4				Проблемні запитання	
	5. Основи дизайну		2		4	Педагогічний диктант, робота в командах	
	6. Школа дизайну			2			
	Підсумковий контроль				4	Тестування	
	Всього за модулем 2	8	4	4	12		40
	Залік з курсу					Контрольні запитання, тести	20
	Разом	16	8	8	22		100

Загальноорганізаційна структура вивчення предмета "Декоративно-прикладне мистецтво та основи дизайну" за модульно-рейтинговою технологією

Навчальні Модулі-блоки	Завдання для студентів	Методи навчальної діяльності та форми контролю	Оцінка в балах (за 100-бальною шкалою)
Модуль 1 Тема 1. Народне декоративно-прикладне мистецтво - невід'ємна частина художньої культури	Знати: - історію виникнення і розвитку декоративно-прикладного мистецтва; - художньо-виразні особливості мови декоративного мистецтва. Уміти: понятійно-термінологічним апаратом; - використовувати лінію, ритм, силует, колір, пропорції, форму, композицію як засіб художньої виразності в створенні образу декоративної речі.	Лекції, семінарські заняття, самостійна робота аналітичного характеру. Усне опитування, бесіда, мініциклант із визначенням термінів і понять.	
Тема 2. Мистецтвознавчий огляд народних художніх промислів України	Знати: - традиційні центри українських народних промислів; - художньо-технічні особливості декоративно-прикладного мистецтва; - головні елементи українського розпису. Уміти: - визначати походження народного художнього промислу; - розрізняти твори народних майстрів декоративно-прикладного мистецтва.	Лекція, самостійна робота з мистецтвознавчою літературою. Колективне обговорення, практичне заняття, дискусія.	40

продовження таблиці

Тема 3. Народні орнаменти у мотивах декоративно-прикладного мистецтва.	Знати: - характеристику основних засобів художньої виразності декоративної композиції; - процеси стилізації природних форм в декоративні; - композицію побудови візерунка. Уміти: - визначати вид орнаменту за мотивами (геометричний, рослинний, зооморфний, антропоморфний, комбінований); - розрізняти традиційні схеми побудови орнаменту (лінійний, сітчастий, замкнутий); - вміти створювати декоративні тематичні композиції.	Лекція, практичне заняття індивідуальна робота, виконання письмових творчих завдань, усне опитування. Модульний контроль.	
---	---	---	--

продовження таблиці

Модуль 2.	v		
Тема 1. Ознайомлення дітей з декоративно-прикладним мистецтвом	Знати: - методику ознайомлення дітей з видами декоративно-прикладного мистецтва; - форми роботи з дітьми на ознайомлення з народним декоративно-прикладним мистецтвом. Уміти: - оволодіти різними видами декоративного розпису; - технікою виготовлення писанок.	Лекції, дискусія, самостійна робота, підготовка рефератів. Просемінар, виконання навчально-дослідницьких завдань, фронтальне опитування, лабораторне заняття.	40
Тема 2. Дизайн- мистецтво формування естетичного середовища	Знати: - теоретичні положення основ дизайну; - розрізняти і характеризувати види дизайну; - розрвняти художньо-естетичні особливості та елементи об'єктів дизайну; Уміти: - орієнтуватися в художньо-виразних особливостях мови дизайну. - використовувати лінію, ритм, силует, колір, пропорції, форму, композицію як засіб художньої виразності в проектуванні об'єктів дизайну; - використовувати елементи дизайну в оформленні навколишнього середовища.	Лекції, самостійна робота з навчальною літературою. Ділова гра, дискусія, спостереження. Модульний контроль.	
Залік			20
Всього			100

Проблемно-настановча лекція "Народне декоративно-прикладне мистецтво: сутність, закони, функції, форми"

Мета: з'ясувати потенційні можливості різних видів декоративно-прикладного мистецтва для формування досвіду художньо-творчої діяльності дітей.

Ключові поняття: декоративно-прикладне мистецтво, традиційні технології, народні промисли, композиція, орнамент.

План

1. Народне декоративно-прикладне мистецтво - одна із форм суспільної свідомості.
2. Вплив декоративно-прикладного мистецтва на розвиток творчості дошкільника.

Обрані методи: проблемна лекція.

Обладнання: опорна схема.

Література до теми:

1. Найден О. Про нове і традиційне в сучасному українському народному мистецтві. - К.: Знання, 1977. - 24 с.
2. Придатко Т.О. Деякі питання розвитку народних промислів // Художні промисли: теорія і практика: Збір, наук. пр. - К.: Наук, думка, 1985. - С. 108-115.
3. Рашковська В. Актуальність давньоруської мистецької спадщини в сучасній освіті // Мистецтво і освіта. -2000. -№1.-С. 24-29.
4. Селівачов М.Р. Народне мистецтво і сучасність. - К.: Знання, **1980**. - С. **48**.
5. Тищенко О.Р. Декоративно-прикладне мистецтво східних слов'ян і давньоруської народності. - К.: Вища школа, 1985. - С. 45-50.

6. Щербак В.І. Тенденції розвитку декоративно-прикладного мистецтва // Образотворче мистецтво. - 1977. - №1. - С.16-19.

Народне декоративно-прикладне мистецтво є невід'ємною частиною культури. Твори прикладного мистецтва відображають художні традиції нації, світорозуміння, світосприйняття і художній досвід народу, зберігають історичну пам'ять.

Декоративно-прикладне мистецтво є однією з важливих галузей художньої культури українського народу. Воно виникло в процесі трудової діяльності і нерозривно пов'язано з нею.

Народне декоративно-прикладне мистецтво - одна з форм суспільної свідомості і суспільної діяльності. Своїми коренями воно сягає глибокої давнини. Зародилось у первісному суспільстві, коли людина жила в умовах родового ладу, а засоби для існування добувала примітивними знаряддями. Народне мистецтво створювалось у сфері колективного матеріального домашнього виробництва. У ньому відбивалися риси первісної свідомості людини, міфологічний характер спілкування з природою. Знаряддя праці, зброя; одяг, житло повинні були передусім бути зручними, магічними, щоб ніщо, ніякі ворожі сили не перешкоджали людині жити і працювати.

Пам'ятки кожної конкретної епохи засвідчують, як люди навчилися працювати з природними матеріалами і що з них виготовляли, яку силу надавали їм за допомогою символів-знаків (орнаменту) і що робило звичайні речі побутового призначення творами мистецтва. На всіх етапах історичного розвитку твори народного мистецтва, залишаючись невід'ємною частиною матеріальної культури, водночас є важливою галуззю духовної культури народу. Основи художнього, духовного, естетичного в них невід-

дільні від утилітарного, їхня єдність обґрунтовує глибоку життєву правду народного мистецтва.

Починаючи з первісного суспільства і впродовж наступних віків люди удосконалювали домашнє виробництво речей, які задовольняли побутово-життєві потреби. Поступово шліфувались технічно-художні засоби, які формувались колективним досвідом, передавались із покоління в покоління, перевірялися практикою. Людина навчилася виконувати багато процесів праці, створюючи предметний світ: тканини, посуд, меблі тощо. *

Народне декоративне мистецтво України розвивалось у двох основних формах - домашнє художнє ремесло й організовані художні промисли, пов'язані з ринком. Ці дві форми йшли паралельно, тісно переплітаючись між собою, взаємо-збагачуючись кожна історична епоха вносила свої зміни. Природні багатства України, вигідне географічне і торговельне положення сприяли розвитку домашніх ремесел та організованих художніх промислів.

У різні історичні епохи, залежно від зміни соціальних формацій, зазнавало змін і народне декоративне мистецтво. Однак завжди його визначальними рисами залишалися колективний характер творчості, спадковість багатовікових традицій. Ручний характер праці давав змогу імпровізувати, творити неповторне, мати "свою руку", "власний почерк".

Розглядаючи сучасне декоративно-прикладне мистецтво, ми оцінюємо і його місце у людській діяльності, житті. Воно безпосередньо входить у сферу матеріальної і духовної культури народу. Декоративно-прикладне мистецтво охоплює і сферу знань, естетичні погляди, смаки, звичаєво-обрядові аспекти, естетичні переконання тощо. Це одна із частин народної художньої культури.

Сьогодні декоративно-прикладне мистецтво розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції: пізнавальну, комунікативну, естетичну та ін.

Декоративно-прикладне мистецтво - предметно-духовний світ людини - включає в себе численні види художньої практики. Це плетіння і ткання, розпис і вишивка, різьблення і виточування тощо. Одні види - кераміка, обробка кістки і каменю, плетіння - виникли на зорі людської цивілізації, інші - молоді: мереживо, гобелен, вироби з бісеру, витинанки з паперу, їм заледве налічується кілька століть. Правда, до середини XIX ст. ні народне мистецтво, ні художнє ремесло не визнавалися за рівноцінні галузі мистецтва, такі, як музика, театр чи живопис. Художнє ремесло донедавна вважалося роботою нижчого ґатунку порівняно з "класичними" видами мистецтва.

З другої половини XIX ст. етнографи, історики мистецтва та мистецтвознавці все більшого значення надають вивченню народних художніх промислів і професійних ремесел, складовим галузям декоративно-прикладного мистецтва. У центрі уваги стають проблеми специфіки і морфологічної класифікації декоративно-прикладного мистецтва. У 1860 р. німецький архітектор і теоретик мистецтва Г.Земпер запропонував поділити твори художніх ремесел на чотири групи "за природно-технологічними властивостями матеріалів": гнучкі і міцні на розрив; м'які, пластичні (легко моделюють форму і добре зберігають її); гнучкі й еластичні; дуже тверді й міцні. Вивівши чотири види декоративно-прикладного мистецтва: текстильний, керамічний, тектонічний (художня обробка дерева) і стереотомічний (художня обробка каменю). Однак, класифікація за Г.Земпером не дістала поширення. Проте, вона відіграла певну роль в акцентуванні уваги на важливість і характер матеріалів.

Німецький історик мистецтва Я.Фельке 1883 р. розробив концепцію, яку було прийнято в європейському мистецтвознавстві (за матеріалом і технікою). Вітчизняні вчені досить довго не знаходили спільних принципів морфології мистецтва. Так, О.І.Некрасов спочатку поділив народне

мистецтво на архітектуру, скульптуру, живопис і лише тоді до скульптури відніс кераміку, вироби з каменю і дерева, меблі, іграшки тощо, до живопису - ткані вироби, вибірку, вишивку, мереживо тощо.

М.С.Каган у 60-х роках, незадовільно оцінюючи морфологічну структуру за матеріалами і техніками, запропонував так звану "функціональну концепцію", насамперед визначаючи як види одяг, посуд, меблі, зброю, засоби транспорту та ін.

Сьогодні морфологія декоративно-прикладного мистецтва ґрунтується на різних принципах класифікації: за матеріалом - камінь, дерево, метал, скло та ін.; за технологічними особливостями - ткацтво, вишивка, плетіння, в'язання, розпис тощо; рідше за функціональними ознаками - меблі, посуд, прикраси, одяг, іграшки. У декоративно-прикладному мистецтві застосовується близько 20 матеріалів та ще більше різновидів. Крім цього, існує понад 100 головних технік і технологій художньої обробки. Усе це дає вагомі підстави стверджувати, що художні ремесла і промисли є найбільшою і найбагатшою галуззю художньої творчості. Для її повноцінного морфологічного аналізу ніяк не обійтися без диференціації на види, роди і жанри. Декоративне мистецтво складається із монументально-декоративного, театрального-декоративного, оформлювального, декоративно-прикладного та художнього конструювання.

До прикладної галузі декоративно-прикладного мистецтва відносимо ужиткові твори об'ємно-просторової форми, виготовлені з переважно твердих і тривких матеріалів, в яких доцільність і виразність конструкції поєднані з декором: дерево, камінь, кістка і ріг, їх обробляють технікою різьблення, точіння та ін. Кераміка, скло, метал відзначаються міцністю, а на відміну від попередніх матеріалів вони ще й тугоплавкі, пластичні. Художні вироби з них виго-

товляють технікою лиття, формування, виточування. Завершується прикладна галузь творами зі шкіри, лози, рогози, соломи, тканими і в'язаними з волокнистих рослин льону та вовни, модельованими предметами зі шкіри і тканини.

Декоративна галузь складається із видів-технік, які для зручності групуються за домінуючими ознаками. Поліхромна група: ткацтво, килимарство, вишивка, батік, вибійка, бісер, писанкарство, розпис (дерево, кераміка, скло та ін.). Монохромна група: інкрустація, випалювання, чернь, гравіювання. Пластична група: різьблення, тиснення, карбування, пластика малих форм. Ажурно-силуетна група: кування і слюсарство, просічний метал, скань, мереживо, витинанки, ажурно-силуетна пластика.

Дослідники зауважують, що між групами немає чіткої межі. Тому твір-інкрустація, твір-рибійка можуть мати не лише монохромні, а й поліхромні особливості, твір-різь-блення - монохромні, пластичні й ажурні, вишивка трапляється монохромна (біла по білому) й ажурна (мережка, вирізування, виколювання), а витинанки - барвисті і не ажурні.

Між прикладною і декоративною галузями є проміжна - декоративно-прикладна, що поєднує в собі ужиткові і функціональні якості об'ємно-просторової конструкції та художню експресію відповідного декору. Вона підпорядковується аналогічним морфологічним концепціям. Таким чином, декоративно-прикладне мистецтво з його багатством матеріалів, конструктивно формотворчих і декоруючих технік, помножених на функціональні типи побутових предметів, утворює надзвичайно розгалужену морфологічну систему, для аналізу якої необхідно насамперед скористатися низкою розроблених естетичних категорій: вид, рід, жанр, твір.

Види декоративно-прикладного мистецтва - головна структурна одиниця морфології. Це - художнє деревооброб-

ництво, художня обробка каменю, художня обробка кістки й рогу, художня кераміка, художнє скло, художній метал, художня обробка шкіри, художнє плетіння, в'язання, художнє ткацтво, килимарство, вишивка, розпис, батік, пи-санкарство, вибійка, випалювання, гравіювання, різьблення, карбування, художнє ковальство, просіяний метал, витинанки, мереживо, виготовлення виробів з бісеру, емалі, а також меблів, посуду, хатніх прикрас, іграшок, одягу, ювелірних виробів тощо. Усі вони відносяться до декоративно-прикладного мистецтва, як частина до цілого, мають відповідні спільні риси і своєрідні ознаки. Кожен з видів унікальний за специфікою матеріалів і технологічним процесом обробки, за художньо-композиційними закономірностями структури образів. Одні види широко функціонують у сфері побуту і загалом у візуальній культурі, наприклад, художній метал, дерево, кераміка, ткацтво. Інші, такі як мереживо, батік, вироби з бісеру, писанки, навпаки, мають порівняно вузьке функціональне середовище. Звідси морфологічна структура у першому випадку поширена, а в другому - звужена (або цілком відсутня).

Рід - наступна сходинка класифікації, "торкається най-загальніших особливостей та ознак виробів, їхніх функціональних відмін". Рід - категорія, що виникла у літературознавстві, проте успішно застосовується і в інших видах мистецтва, набуваючи загально-естетичного значення. У декоративно-прикладному мистецтві родові форми мають узагальнений функціональний характер виробів, наприклад, меблі, посуд, знаряддя праці, культові предмети, іграшки, прикраси та ін. (обробка дерева); посуд, начиння, зброя, культові предмети, прикраси тощо (метал); посуд, іграшки, прикраси (кераміка). Однакові родові форми, що різняться матеріалами, інколи об'єднуються дослідниками для зручності аналізу і викладу теми у нові види декоративно-прикладного мистецтва функціонального спряму-

вання - посуд, іграшки, прикраси, меблі тощо. Поняття жанр використовується у морфології багатьох видів мистецтва. У морфології декоративно-прикладного мистецтва його використовують для визначення внутрішніх структурних одиниць функціональної форми предметів та їх призначення. Проте вираз "жанр вази, дзбанка, миски чи горнятка" звучить якось неприродно. Тому доцільно позначати твори відповідною функціональною типологічною групою, а в разі необхідності - і підгрупою.

Типологічна група - це порівняно стале поєднання однотипних предметів, де тип виступає як абстрактний узагальнений зразок предметів. Типологічна група - форма історично мінлива, її динаміка залежить від соціальних змін. У сфері типології форм відчутні реальні тенденції до об'єднання і роз'єднання окремих типологічних груп, підгруп і типів. Із змінами традиційного народного побуту наприкінці XIX - на початку XX ст. поступово занепали професійні художні ремесла, народні промисли, із творчого процесу вибули десятки функціональних груп і типів виробів: порохівниці, кресала, ярма, дерев'яний посуд, дукачі, гердани тощо. У наш час є випадки відродження давніх типологічних груп, виникають нові: міні гобелени, серветки, накидки на телевізор, хлібниці (дерев'яна коробка для зберігання хліба), цукерниці, кашпо тощо. Таким чином, кожна історична епоха має свою типологію груп, і навпаки, типологія груп виробів є своєрідним дзеркалом епохи.

Художній твір (виріб) - становить останню, четверту сходинку морфологічної структури декоративно-прикладного мистецтва. Це особливий соціально-культурний предмет, який відбиває художньо-духовну концепцію та має утилітарну цінність. Якщо художня концепція відсутня або деформована, такий твір не належить до мистецтва. О.Б.Салтиков писав: "Будь-яка річ, ідеально сконструйована з точки зору практичного застосування, ще не є ху-

дожньою. Твором мистецтва вона стає тоді, коли набуває виразності більш глибокої, ніж просто виявлення свого функціонального призначення. Виразність є необхідною умовою художності".

Твори декоративно-прикладного мистецтва перебувають під впливом духовної наповненості часу. Цей фактор діє у прямій залежності до величини проміжку часу, що виокремлює нас від моменту його створення. Іншими словами, чим більший вік твору, тим його духовна наповненість сильніше збуджує наші естетичні почуття! Морфологія видів мистецтва і типологія творів - це своєрідні основи розуміння декоративно-прикладного мистецтва, ключ до сприйняття його засад та природи.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність народного декоративно-прикладного мистецтва як особливого типу художньої творчості.
2. Перелічіть функції декоративно-прикладного мистецтва.
3. Розкрийте виховні функції народного мистецтва на конкретних прикладах.
4. Як ви розумієте традиційність народного мистецтва?
5. Дайте характеристику поняття "школа народного мистецтва".

Самостійна робота студентів:

Опрацювати літературу:

Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. - Львів: Світ, 1993. -272 с.

До кожного розділу виписати по абзацу, який би найбільш вдало характеризував основну думку. Думку обґрунтувати та аргументувати.

Надія Луцан

Індивідуальні завдання на вибір:

- підготувати тези;
- підготувати есе.

Модуль 1

Навчальні елементи:

Тема 1. Народне декоративно-прикладне мистецтво —
невід'ємна частина художньої культури

План 1. Сутність поняття "декоративно-прикладне мистецтво"

2. Вплив декоративно-прикладного мистецтва на формування особистості дитини дошкільного віку.
3. Роль народного декоративно-прикладного мистецтва у розвитку творчості дітей.

Література до теми:

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. - Львів: Світ, 1993. -272 с.
2. Данченко О.О. Народні майстри. - К., 1982.
3. Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва. - Львів, 1079.
4. Чугай А. Декоративно-прикладне мистецтво Яворівщини. - Львів, 1978.

Декоративно-прикладне мистецтво - вид мистецтва, що обслуговує побутові і одночасно задовольняє естетичні потреби людини, привносить красу в її життя. Декоративно-прикладне мистецтво за своїм походженням мистецтво народне: народ створює речі, народ надає їм необхідної форми і змісту, народ зберігає знайдену в них красу і всі свої до-

сягнення передає нам у спадок. У творах декоративно-прикладного мистецтва ми бачимо мудрість народу, його характер, уклад життя. В них вкладено душу народу, його почуття і уявлення про краще життя, тому вони мають велике пізнавальне значення.

Декоративно-прикладне мистецтво - це один із видів художньої діяльності, твори якої поєднують естетичні і практичні якості. "Декоративне" означає "прикрашуваль-не". Щодо терміна "прикладне" або "ужиткове мистецтво", то його ввів В.Січинський.

Як зазначають дослідники народної декоративної творчості С.А.Антонович, М.Р.Селівачов, сучасному декоративно-прикладному мистецтву властиві три форми розвитку: художня промисловість, ремісництво, самодіяльна творчість. Художня промисловість виробляє твори мистецтва та здійснює промислове тиражування художніх зразків, виконаних художниками-професіоналами. Ручна праця у такій формі декоративно-ужиткового мистецтва використовується лише на початковій стадії. Реміснича форма є характерною для художніх промислів. Тут навіть на етапі тиражування обов'язкова ручна праця. Самодіяльна творчість проявляється у ремісничій формі виготовлення художніх виробів і пов'язана з індивідуальною творчістю численних аматорів. За стилістикою вона може наслідувати народне мистецтво, а також використовувати новаторські знахідки.

У мистецтвознавчій літературі відомі три аспекти родової сутності: 1) природний, 2) національний і 3) досвід шкіл народної майстерності.

Перший аспект зумовлюється первісним зв'язком людини з природою. Поетизація природного спирається на мі-фопоетичні образи і на місцеві природні матеріали (дерево, глина тощо).

Другий аспект відображає національний життєвий досвід народу. Національний аспект підтримується стійкістю образів народного мистецтва, які набувають типізовано-го характеру. В цьому виявляється тісний зв'язок національного аспекту з етнічним.

Третій аспект відображає колективну основу і ^одночас виявляє індивідуалізацію до загального.

Декоративно-прикладне мистецтво охоплює сферу народного мистецтва і художньої промисловості: кераміку, ткацтво, вишивку, різьбярство, писанкарство, килимарство, декоративні розписи, ювелірні вироби тощо.

Важливу роль у розвитку сучасного декоратив^о-прик-ладного мистецтва відіграють вікові традиції народу. На їх основі створюються твори художньої промисловості, продовжують свій творчий розвиток існуючі здавна народні художні промисли.

На сучасному етапі мистецтвознавці Є.А.Антонович, Р.В.Захарчук-Чугай, М.С.Станкевич виділяють п^ть функцій народного мистецтва, за допомогою яких традиції органічно входять у сучасність, набуваючи нового живого зміс-ту. Розглянемо кожну з них зокрема. Святкова функція цо ново'му відроджується у сільській побутовій культур (наприклад, національний одяг під час весілля, гДР зустрі. чається у селах Прикарпаття, Закарпаття та інших міс-цях). Утилітарна функція полягає у використаній виробі^ народного мистецтва як необхідних побутових предметі^ Комунікативна функція особливо важлива у міжнародник контактах, адже ніщо інше настільки виразно і яскраво і}є відображає характер народу як народне мистецтво. Сув^ нірна функція поширилася внаслідок розвитку туризму } культурних зв'язків з країнами світу. Естетичні функцц охоплює попередні чотири і є необхідною умово*о їх вия^_ лення.

Сьогодні народне мистецтво розглядається як живий феномен художньої культури, особливий вид художньої творчості, що взаємодіє з художньо-професійним видом творчості. Наведемо декілька найважливіших відмінностей народного мистецтва, які виділяють у своїх дослідженнях М.П.Фіголь, І.М.Удрис, Т.О.Придатко та інші. Для народного мистецтва характерне наслідування та колективна розробка образів, мотивів, сюжетів, художніх принципів і прийомів, орієнтування на традицію. Мистецтво художника-професіонала ґрунтується на прагненні до оригінальності, протиставленні свого образу загальновідомому, часто навіть і самій традиції. У творчості художника головним є новація.

Велике значення для розвитку народного мистецтва має традиція. Вона виражає національний характер, тоді як у професійному мистецтві це не завжди виявляється.

Ще одна відмінність двох видів творчості залежить від умов художнього сприйняття. У народній творчості необхідною умовою художнього сприйняття є дотримання подібності зразка. Тут твори оцінюються художньою системою школи народної майстерності. А художник-професіонал прагне відійти від відомого для більшої повноти самовираження. Навіть при повторі у народному мистецтві наявна творчість, яка виявляється то варіюванням деталей, то новою інтерпретацією відомого мотиву, то кольором, то композицією. У професійній творчості повторення призводить до штампу.

Певні відмінності між даними видами художньої творчості існують і в образній системі. Образи народного мистецтва характеризує тісний зв'язок з природою, мисленням, але не вигадкуванням. У народному мистецтві знаходить відображення все те, що найдорожче і найцінніше для народу. Впродовж багатьох віків повторюються теми та мотиви, зі зміною яких художній образ не втрачає свіжості. Ці образи відшліфовані багатьма поколіннями.

Наведені відмінності між двома видами художньої діяльності дають змогу визначити місце та роль народного мистецтва у сучасній культурі як складової її частини, що розвивається за своїми законами.

В Україні існують чотири форми розвитку народної творчості. Перша охоплює народне мистецтво віддалених районів, замкнутих у своєму етнографічному середовищі, яке пов'язане з національним та соціальним побутовими укладами (гончарний та дерев'яний посуд, ліжники, килими тощо) і спрямоване на задоволення попиту етнічної спільноти.

Друга форма - творчість окремих народних майстрів, які перейняли від попередніх поколінь досвід та історичні традиції.

Третя форма - художній промисел, що стихійно розвивається на основі місцевої культурної традиції. Передумовою виникнення такого промислу може бути діяльність одного або двох початківців. Діяльність промислів спрямована на задоволення попиту ззовні.

Четверта форма ~ художній промисел на основі організованих майстерень з необхідним виробничим обладнанням.

„Народні художні промисли - це товарне виробництво художніх речей, де переважає висококваліфікована ручна праця у поєднанні з незначним використанням механізмів і пристосувань" - саме таке визначення народному промислові знаходимо у праці П.Мусієнко. Автор наголошує, що "вони розвиваються як на основі традиційних ремесел (гуцульське різьблення, петриківський розпис), так і на основі нових матеріалів та технологій. Народні художні промисли є однією із історично зумовлених організаційних форм народного декоративного мистецтва.

Історія виникнення і розвитку народних промислів та ремесел в Україні, яка налічує віки, має свої періоди під-

несення і спаду. Питання історії та теорії розвитку народного декоративно-прикладного мистецтва широко розкривають у своїх мистецтвознавчих та етнографічних працях В.П.Смолицький, В.І.Щербак, Ю.А.Лашук та інші вчені.

Запитання для самоконтролю:

- Дайте визначення декоративно-прикладного мистецтва.
- Які основні шляхи впливу декоративно-прикладного мистецтва на формування особистості дитини? ,
- Як впливає декоративно-прикладне мистецтво на розвиток творчих здібностей дітей?

Самостійна робота студентів:

1. Складіть рецензію на одну зі статей (з переліку літератури).
2. Змодельуйте блок-схему до означеної теми.
3. Складіть короткий термінологічний словник до теми.

Семінар Декоративно-прикладне мистецтво та його педагогічна цінність

План

1. Загальна характеристика народного декоративно-прикладного мистецтва.
2. Функції народного мистецтва.
3. Види декоративно-прикладного мистецтва.
4. Розвиток творчих здібностей дітей засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Способи організації діяльності студентів на занятті: 1.
Фронтальне опитування - невелика самостійна робота (10хв.).

2. Повідомлення студентів.
3. Колективне обговорення.

Індивідуальна самостійна робота:

Письмове творче завдання:

1. Розробіть конспект мистецтвознавчої розповіді для дітей старшої групи.
2. Придумайте гру, яка б ознайомлювала дітей з декоративно-прикладним мистецтвом.
3. Оформіть альбом зі зразками для одного виду декоративно-прикладного мистецтва.
4. Розробіть рекомендації для батьків щодо ознайомлення дітей з народним декоративно-прикладним мистецтвом.

Проаналізувати статті:

- Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. - Львів: Світ, 1993.- 272 с.
- Лисенко Л. Роль народного мистецтва у формуванні особистості сучасної радянської людини // Образотворче мистецтво. - 1983. - №3. - С. 12.

Індивідуальне завдання на вибір:

- написати есе, тези;
- підготувати реферат з теми.

..

Теми рефератів

1. Педагогічна цінність декоративно-прикладного мистецтва.
2. Значення декоративно-прикладного мистецтва для формування художнього смаку у дітей.
3. Народне декоративно-прикладне мистецтво в системі цінностей культури.

Рекомендована література:

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. - Львів: Світ, 1993.- 272 с.
2. Декоративно-прикладне мистецтво / За ред. А.Н.Кириченко. - К.,1991 - С. 22-32.
3. Лисенко Л. Роль народного мистецтва у формуванні особистості сучасної радянської людини // Образотворче мистецтво. - 1983. - №3. - С. 12.
4. Пащак-Трач О. Народне мистецтво як виховний засіб // Народна творчість та етнографія. - 1992. - №4.
5. Підкурманна Г. У світі прекрасного. Вчити розуміти мову мистецтва // Дошкільне виховання. - 1989. - №6.
6. Сакулина Н.П. Народное декоративное искусство в воспитательной работе детского сада // Изв. АПН РСФСР. - М., 1947, вып. 11.-125 с.
7. Тищенко Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України. - К., 1992. - С. 3-25.

Тема 2. Мистецтвознавчий огляд народних художніх промислів України

План

1. З історії розвитку промислів України.
2. Регіональні осередки та локальні художньо-технічні особливості українського декоративно-прикладного мистецтва.
3. Етнорегіональні різновиди орнаментальних композицій українського писанкарства.

Рекомендована література:

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навч. посіб. - К.: Вища шк., 2002.-С. 281-317.

2. Кара-Васильєва І. Біографія української вишивки // Наука і суспільство, 1988. - №1.
3. Кікцьо М. Секрети витинанки // Дошкільне виховання. - 1995. - №2.
4. Курчук А. Радість зору - витинанки // Прикарпатська правда, 1982. - 26 жовтня.
5. Левчук В. Твого народу ремесла з бабусиної скрині // Дошкільне виховання. - 1990. - №1.
6. Лосюк П.В. Декоративно-прикладне мистецтво в школі. - К.: Рад. шк., 1979. - 56 с.
7. Моздир М.І. Художні ремесла // Етнографія України. - Львів, 1994.
8. Нагальський О.П. Художня кераміка: гончарне мистецтво // Рідна школа. - К., 1993. - №11-12.
9. Народное искусство. Керамика, декоративная роспись, резьба по дереву, вышивка, ковры. - К., 1967. - С. 28-30.

Українське народне декоративне мистецтво - унікальне явище національної культури. Воно завжди показувало світові життя нації, її духовне багатство, рівень культури, творчі сили і здібності, енергію, виступало як феномен незнищенності. Всі види декоративного мистецтва - тканини, килими, вироби з дерева, металу, глини матеріально виражені і несуть інформацію про матеріал, формотворення, орнамент, композицію, колорит, що були і є в пам'яті людей. Декоративне мистецтво охоплює і сферу знань, естетичні погляди, звичаї, обрядові, етнічні, моральні, релігійні аспекти. Це одне з частин народної духовної культури.

Народні тканини.

Мистецтво ткацтва має багатовікову історію розвитку. Археологічні матеріали свідчать про існування ткацького виробництва на східнослов'янських землях у період ранніх

культур. З середини III тис. до н. є. збереглися пам'ятки ткацького виробництва: глиняні пряслиця, веретена та різноманітні за розміром й формою глиняні важки для ткацьких верстатів. Пряли з льону, вовни і конопель ручним веретеном, на яке для посилення обертання насаджували глиняні або кам'яні кружальця - пряслиця.

Археологічні матеріали засвідчують, що в період Трипілля були відомі такі текстильні техніки: в'язання, плетіння і ткання. В'язання й плетіння використовувалось при виготовленні сіток для рибальства, ятерів, саків, неводів. Відбитки тканин на денцях керамічних посудин (с. Стіна на Вінниччині та ін.) стверджують, що люди володіли такими техніками, як полотняне і репсове ткання, їм відомі були натуральні барвники й фарби із каоліну, залізистої охри тощо.

У процесі тривалого розвитку народного ткацтва на Україні сформувався ряд регіональних осередків, які мають вагомий мистецький доробок і локальні художні особливості. У деяких з них нині засновано підприємства художніх промислів, на яких об'єднано народних майстрів і успішно використовуються й набувають подальшого розвитку місцеві художні традиції. До таких осередків належать передусім Решетилівка, Кролевець, Дігтярі на Лівобережжі, Богуслав та Іванківський район на Правобережжі, Львів і Косів у західних областях України/ Зрозуміло, багаті народні традиції художнього ткацтва існують і в інших регіонах - на Поділлі, Волині, Поліссі, де також організовано невеликі підприємства або окремі цехи ручного узорного ткацтва. Однак у цих осередках традиції народного ткацтва підтримуються поки що зусиллями окремих майстрів в умовах домашнього виробництва. Промислове виготовлення таких тканин тут ще не набуло помітного розвитку.

Решетилівка Полтавської області - один з відомих осередків українського народного мистецтва, що славиться узорними (1) тканинами з давніх часів. Ткали перебірні скатерки й рушники, рядна, плахти, доріжки, килими, ліжники та інше. У 1905 р. в Решетилівці була організована школа-майстерня, в якій готували інструкторів і кваліфікованих кустарів по ткацтву, килимарству й вишивці. Очолював її у 1927 р. Г.Ткаченко. -

1. Узор - здебільшого вживається для позначення малюнка тканини, витканого різнокольоровими нитками за створеним художником задумом. До прикладу, Косовські узорні тканини, як художні вироби ручного ткацтва (Косів-щина та гірські райони Івано-Франківської області).

У решетилівських килимах переважає рослинна орнаментика, в рушниках здебільшого геометричні й геометриззовані рослинні мотиви. Тчуть рушники на білому тлі одним або двома кольорами - переважає червоний. Значний внесок у розвиток решетилівських узорних тканин зробили заслужений художник Н.Бебенко, В.Пилюгіна, Б.Баранова, заслужений майстер народної творчості В.Болсунова, досвідчені ткалі З.Черенкова, Г.Бондарець, Л.Циганська та інші.

Ткацький промисел в м. Кролевець Сумської області був розвинутий ще з часу заснування міста (1601 р.). Для традиційних кролевецьких узорних тканин характерний головним чином геометричний орнамент. У ньому переважають мотиви зірок, ромбів, трикутників, квадратів^ які ритмічно об'єднуються в широкі поперечні смуги, прямокутники. Серед кролевецьких тканин найбільшої слави набули рушники, які виготовляються з лляної або конопляної пряжі. Узори кролевецьких рушників досить різноманітні, переважає геометричний орнамент, що нерідко поєднується з геометричними рослинними мотивами, а також фігурними зображеннями й різними цифровими та буквенними написами.

Село Дігтярі (тепер Срібнянського району Чернігівської області) - відомий центр художнього ткацтва в Україні. Тут здавна ткали рушники, килими, плахтові тканини.

Найтиповішими для цих тканин є: традиційні плахтові узорі, що мають картату побудову й складаються з ритмічного повторення по всій тканині рівновеликих квадратів або прямокутників, розміщених за принципом шахової дошки і заповнених мотивами зірок, розеток та інших геометричних форм. Колорит плахтових тканин насичений, багатобарвний; переважають синій, золотаво-оранжевий, пурпурно-вишневий, коричневий, зелений кольори. Залежно від основних мотивів, узорі мають назви "на рачки", "на сливки", "на гречку".

Узорне ткацтво на Богуславщині (Київська область) має багаті традиції. Тут здавна розвивалося човникове й пере-бірне кустарне ткацтво. Місцеві кустарі ткали декоративні рушники, скатерки, ковдри та ін. Протягом тривалою часу склалися і закріпилися на Богуславщині своєрідні стильові особливості виготовлення узорних тканин, які пізніше широко впроваджуються в ручному й машинному виробництві.

Для богуславських узорних тканин характерні поперечні узорі, що складаються з різноколірних гладких та орнаментальних смуг. Найхарактернішим є яскравий червоний колір, який і визначає художнє обличчя місцевих народних тканин.

В багатьох селах Іванківського району Київської області здавна з великим мистецьким смаком виготовляли вироби декоративного ткацтва. Матеріалом для ткання служила місцева сировина - льон і коноплі. Найхарактернішою технікою ткання тут була човникова, яка часто поєднувалася в узорному ткацтві з перебором. Для іванківських рушників характерний геометричний орнамент, елементи якого порівняно з традиційними, набули збільшених

форм, а кольорове вирішення стало насиченішим і конт-раснішим. У традиційну червону, чорну й синю гаму вводяться додаткові яскраві - жовтий, блакитний і зелений кольори.

До групи косівських узорних тканин належать художні вироби ручного ткацтва, що виготовляються на Косівщині та в гірських районах Івано-Франківської області. Народне ткацтво існує тут, як і в інших регіонах, також здавна; майже в кожній селянській хаті стояв ткацький верстат, на якому виготовляли просте полотно й узорні тканини: рушники, скатерки, верети, наволочки.

Техніка виготовлення косівських узорних тканин здебільшого човникова, але поширені й килимова, ручний перебір і ткання дощечкою. Найхарактернішими для косівських тканин є поперечносмугасті узори, виконані в яскравих, насичених барвах з перевагою червоного, оранжевого, золотисто-жовтого кольорів, що заповнюються блакитним, зеленим, фіолетовим і білим.

Помітне місце серед косівських ткацьких виробів належить веретам і ліжникам. Верети тчуться на верстатах півтораметрової ширини з багатьма ремізами, що дає змогу ткати складні візерунки із закомпонованими в смуги мотивами "ружі", "решітки", "стовпчики" тощо. Колорит ліжників стриманий; переважають білий, чорний і сірий кольори, які оживляються вкрапленням насиченого червоного, зеленого, оранжевого.

Своєрідними рисами відзначаються ткані художні вироби Буковини (Чернівецька область). У селах області в домашніх умовах виготовляють намітки, наволочки, рушники, тайстри. Малюнок у них - геометричний і геометри-зовано-рослинний будується за принципом поперечносмугастих композицій.

Українська народна вишивка.

Вишивка - один із давніх, найбільш масових і розвинених видів народного декоративного мистецтва. Проблема походження, еволюції вишивки на території сучасних українських земель складна й багатогранна. Вишивальні матеріали не тривкі, не можуть зберігатися тривалий час.

В епоху Київської Русі вишивка золотими і срібними нитками зазнала розквіту і поширилася в побуті феодальної знаті, її оцінювали як надзвичайну коштовність. Прикрашали не тільки святковий, ритуальний, книжний, а й цивільний одяг, тканини для храмів. Збереглися важливі історичні відомості про місце виготовлення давніх вишивок, людей, котрі нею займалися. Вишивка була важливим заняттям жінок і в родинах великих князів.

Сьогодні вишивка розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції - естетичну, пізнавальну, комунікаційну. Це показовий вид мистецтва, який зберіг, доніс до нас і стверджує дальший розвиток орнаментальної, графічної живописної культури народу.

В Україні є кілька великих регіонів, вишивка яких має поруч із загальними рисами певні технічні і художні особливості. На Лівобережжі такими особливостями виділяється чернігівська й полтавська вишивки, в Середньому Подніпров'ї - київська. Локальні риси мають подільська вишивка, вишивка Прикарпаття, Буковини й Закарпаття.

На Чернігівщині народна вишивка відома здавна. Типовою технікою вишивання є занизування. Використовується також вирізування, виколювання, штапівка, хрестик тощо. Цікавою тут є коса гладь - зірочками, стібки на які кладуться похило, а їх червоний колір обводиться чорним. Узори чернігівської вишивки - геометричні і геометризо-вано-рослинні. Основним елементом геометричного орнаменту тут виступає ромб у різних варіантах. Поширені є також розетки, восьмикутні зірки. Рослинні мотиви дуже

стилізовані, мають вигляд тонких гілочок з невеликими геометризованими квітами. Геометричні й геометризовано-рослинні узори групуються у вигляді розріджених повздовжніх і поперечних смуг або розкидані "човниками" чи гілочками-букетами (на рукавах жіночих сорочок). У колориті чернігівської вишивки переважають червоний і білий тони, інколи з додаванням синього. Подекуди сорочки вишивали тільки білими нитками. Високими художніми якість відзначалися чернігівські декоративні рушники з рослинним узором, виконані технікою гладі в червоному, часом з невеликим додатком синього кольору. Іноді на чернігівських рушниках зображали стилізовані жіночі постаті з піднятими руками, обабіч них нерідко вміщували вершників, що тримають за вуздечка коней.

У Полтавській вишивці сконцентрувалися важливі локальні риси всієї Лівобережної України, притаманні цьому мистецтву. Найдавнішою класичною технікою полтавської вишивки є лічильна гладь - лиштва. Цією технікою створювали геометризовані рослинні мотиви найрізноманітнішої композиційної схеми, особливо на рукавах жіночих сорочок. Особливо цікаві і різноманітні узори, а також орнаментальні композиції створюються чистою мережкою. Виконують її лише одним кольором. Рушники й хустки вишивали технікою вільного малюнка, що отримала назву "техніка полтавського рушникового шва". Колористичними особливостями полтавської вишивки є співвідношення пастельних барв - блакитного, вохристого, коричневого, зеленкуватого та відтінків сірого і білого. Орнамент полтавської вишивки - рослинний, рослинно-геометризований і геометричний. Рослинними узорами вишивають частіше рушники, скатертини, хустки, прикрашають кожухи, корсетки; рослинно-геометризованими - жіночі сорочки, блузки, сукні; геометричними - чоловічі сорочки, рідше жіночі сорочки і скатерки. Елемен-

тами геометричного орнаменту є косий та прямий хрест, квадрат, ромб, трикутник, прямі та зигзагоподібні лінії. Мотивами рослинно-геометризованого орнаменту виступають "сосонка", "кашка", "дубове листя", "порічки", "шовко-ниця", "барвінок", "рожі", "колоски", "виноград" тощо. Характерними є мотиви тваринного світу - "метелики", "жабки", "заячі вуха", "баранячі ріжки" тощо.

Назву київської вишивки отримали твори вишивального мистецтва Середнього Подніпров'я (Київська і Черкаська області). Для київської вишивки найтиповішими Техніками вишивання є гладь (зірочками). При застосуванні косої гладі стібки лягали похило, виконували їх переважно червоними нитками й тонко обводили чорним. Досить вживаними були техніки хрестик, стебнівка, шов поза голкою, мережка, рушниковий шов та ін. Для київської вишивки характерний геометризований рослинний і геометричний орнамент, який використовувався здебільшого у вишиванні рушників і сорочок. Поширеними були червоно-чорні густі дрібні геометричні візерунки, складені з різноманітних комбінацій восьми- і чотирипроменевих зірочок, вишиваних гладдю. Характерною була і суцільна орнаментальна сітка, що розміщувалася нижче "полика", на перехрестях і в центрі її вишивалися червоні "зірочки". З рослинних мотивів найпоширенішими були стилізовані грона винограду, калини, дубове листя з жолудями, квіти троянди, берізки, гвоздики, шипшини та ін. Квіти часто зображались площинне в поперечному чи повздовжньому розрізі, як на килимах або вибійці. Буденні жіночі сорочки часто оздоблювані вузькими ланцюжками вишивки, які (члалася із щільно розміщених квіточок, що нагадують квітки шипшини або троянди з листочками. Переважаючими кольорами сорочкових вишивок були червоні з чорним, іноді з невеликим доповненням жовтого. Для рушників Київщини характерна компактна й щільна композиція.

Традиційний рушниковий орнамент київських вишивок складається з квітів, листя і гілок.

Подільською вишивкою називають вишивку, що займає територію між Південним Бугом і Дністром. Найпоширеніші техніки вишивання на Поділлі: низь, вирізування, гладь, штапівка, хрестик. Окремі осередки мали свої улюблені прийоми вишивання. Часто зустрічається комбінування технік, наприклад вирізування з гладдю. Причому на Поділлі виконують це кольоровими нитками, тоді як в інших регіонах це роблять білими і сірими нитками. У вишивках Поділля переважають геометричні узори, рослинні мотиви в них дуже стилізовані. Своєрідністю оздоблення відзначаються передусім Подільські рушники. Типовими для них є орнаментальні поперечні смуги на кінцях. Поруч з геометричними і стилізованими рослинними мотивами в оздобленні рушників зустрічається зображення тварин, стилізованих жіночих постатей з піднятими руками, вершників, що тримають за вуздечка коней. Цікавим є також вишивання подільських жіночих сорочок. Воно виконується хрестиком, низь, декоративним швом "качал очками".

Вишивка Прикарпаття - це мистецтво народного вишивання Львівської та Івано-Франківської областей. На Львівщині найбільш відомими є вишивальні осередки Городоцький, Сокальський, Яворівський. У Городку був поширений досить своєрідний тип вишивки, відомий під назвою городоцького стібка. Він відзначається смугастою побудовою, кожна смуга якого складається з різних елементів дрібного узору - зірочок, мотивів, що мають назву "місячки", "напівзірочки". Кожний узор виконувався завжди червоним кольором з малим вкрапленням білих, темно-синіх та чорних ниток. На Яворівщині вишивали лляною технікою стебнівки - рівними густими смужками, поміж яких вміщували рядки кривульок та ромбів. Вигнивали тут

І кольоровою гладдю орнаментом з барвистих квітів. На Сокальщині вишивки виконували хрестиком, стебнівкою, вишивкою з вишивкою швом. Вишивки гладдю і хрестиком на Милітинщині здебільшого виконують червоними і чорними нитками.

Для Івано-Франківщини характерні багатоколірні вишивки геометричної орнаментики. Переважають у них насичені кольори: ясно-червоний, оранжевий, жовтий, ясно-синій, синій, рожевий, фіолетовий, бордовий. Домінуючими кольорами є червоний і зелений. Тут поширена техніка занизування або низь різних модифікацій. Поширені і вишивки хрестиком. Вишивали на Гуцульщині сорочки, ГОЛОВНІ убори, хустки, кептарі, сердаки, чачі, каптурі, капці, кожухи, а також предмети хатнього оздоблення. Основні матеріали вишивання - ручнопрядні лляні, вовняні нитки, шовкові, металеві - срібні й золоті нитки, бісер, стрічки, корали тощо.

Окрему локальну групу українського вишивального мистецтва становлять вишивки Чернівецької області (Буковини). Основними технічними прийомами Буковинської вишивки є двобічне шиття "за рахунком" - занизування, низь, у різних модифікаціях, хрестик, а також вишивки цільної техніки - гладь та аплікація. Орнаменти вишивок - геометричний і рослинно-геометризований. Орнаментальними мотивами буковинської вишивки часто є скісні смуги або малюнок, що будується на скісній сітці; квадрати, ромби, смуги з тонких рослинних стеблин, гілки зі стилізованими квітами, зубчасті листки, стилізовані фігурки коників і птахів. Квіткові мотиви орнаменту часто близькі до природного забарвлення. Кольорова гама цієї вишивки багатобарвна, але буває монохромна. Найуживаніші кольори: зелений, синій, голубий, жовтий, оранжевий, червоний.

На Закарпатті вишивкою оздоблюють жіночі й чоловічі сорочки, кептарі, фартухи, камізельки, а також предмети хатнього обладнання. В техніці вишивання найчастіше зустрічаються такі шви: перебирання, хрестик, заволі-кування. Вишивки на Закарпатті поліхромні або одно-двоколірні. Кольори орнаментів різноманітні - червоний, чорний, вишневий, жовтий, коричневий, зелений, синій, малиновий. Орнамент частіше геометричний - кольорові смуги, квадрати, ланцюжки з квадратів, навскісні квадрати, восьмипелюсткові розетки. Рослинна орнаментика включає улюблені елементи - "ружі", "косиці", "віночки", букети квітів. Ця орнаментика поширена по всій території Закарпаття. Жіночі сорочки, які частіше оздоблюються вишивкою, мають здебільшого геометричну орнаментику, а за колоритом бувають одно-двоколірні (чорно-червоні або сині) та різнокольорові.

Українська писанка.

У слов'янських народів існують міфологічні уявлення про виникнення світу, зокрема царства і палацу із яйця. Археологічні матеріали засвідчують поширення керамічних писанок в епоху Київської Русі.

Зважаючи на слабу тривкість шкарлупи яйця, середньовічні писанки до наших днів не дійшли. Однак, масове розписування яєць існувало протягом століть. У XIX ст. писанкарство з різними технічними і регіональними художніми відмінами зустрічалося майже по всій території України.

Писанки виготовляли навесні перед Паскою сільські дівчата і жінки, монастирські ченці, міські панночки, пекарі. Тому й техніки декорування різнилися. На селі фарбували в один колір, інколи продряпували візерунки, орнаментували воском і фарбували в кілька кольорів, тоді як у місті вдавалися до різних штучних способів - наклею-

пали шматки кольорового паперу, фольги, тканини, нитки. Писанки служили об'єктом забави для дітей та молоді.

В Україні писанки розписують різноманітними видами орнаменту: рослинним, геометричним, а також різно-пидами, утвореними поєднанням їх елементів.

Серед писанок, прикрашених рослинним орнаментом, (•постерігається велика різноманітність мотивів: гілочки, квіти, гірлянди, листки. Так, на Київщині тільки з двох мотивів - дубового і вишневого листочків - писанкарки виконують сорок вісім різноманітних візерунків. Геометричний орнамент писанок має невелику кількість лінійних і фігурних елементів - різноманітність мотивів творить тут відповідний уклад малюнка. Писанки з тваринними мотивами зустрічаються рідше вони відтворюють цілі фігури (коник, олень, риба, бджілка, метелик, голуб, півник, павич) або тільки частини їх форм ("курячі лапки", "качачі шиї"), що творять елемент суцільного візерунка. Виведені вони контурним малюнком.

Розглядаючи орнамент українських писанок можна виділити кілька стилістичних зон: Наддніпрянщину, Поділля, Полісся, Волинь, Прикарпаття, Карпати (Бойківщина, Лемківщина, Гуцульщина). Писанки Наддніпрянщини характеризуються чорним, темно-вишневим, червоним, інколи зеленим фоном, часто без поділу на поля, рідше поділом типу "барильця". Їх орнамент переважно рослинний, іноді геометричний. Найбільш поширені елементи "дубовий лист", "горіховий лист", намальовані білим контуром або кольоровою плямою. Квіткові орнаментальні мотиви "рожа", "тюльпан", "гвоздика" подані в розгорнутому вигляді у трьох кольорах: червоному, жовтому, білому.

На Полтавщині, Дніпропетровщині, Одещині, Черкащині, Чернігівщині, Поділлі писанку розписують переважно рослинним орнаментом. Подекуди в рослинну компо-

зицію вводять фігури людей і тварин. Геометричний орнамент писанки Наддніпрянщини побудований з різноманітних зірок, квадратиків, ромбиків, хрестиків. Для писанок Поділля характерний чорний, червоний, рудо-коричневий фон.

На писанках Західного Поділля переважає геометричний орнамент. Це різновиди мотивів "клинчики", "гребінці", "грабельки", що перегукуються такими самими візерунками на писанках Волині і Східної Львівщини. Вони бувають укладені симетрично на двох або чотирьох полях, інколи розкидані асиметрично по всьому полю площини яєчка.

На Поліссі переважає геометричний або сильно гео-метризований рослинний орнамент з поділом писанки на два, чотири і вісім полів. Геометричні мотиви розміщені ритмічно на окремих полях, рідше - розкидані по всьому полю писанки. Найпопулярніші мотиви подільських писанок - це схематична рожа, що набуває вигляду різноманітних зірок ("рожа", "чубата рожа", "подвійна рожа" тощо), а також "сорок клинців", "безконечник", "сосонки". У північних районах Полісся писанки зазвичай мають білий орнамент, а в районах, що межують з Волинню і Поділлям, він збагачений червоним, жовтим, зеленим кольорами.

На писанках Волині і Прикарпаття зустрічаються переважно геометричний орнамент, за винятком північно-західної Львівщини, де переважає рослинний орнамент на чорному фоні. Подекуди на півдні Львівщини фон зелений або кавовий. Для волинських писанок характерний поділ яєчка найчастіше на вісім полів, в яких ритмічно повторюються "вітрячки", "грабельки", а також різні спіралі.

Орнамент у Східних Карпатах геометричний, поліхромний, намальований тонесенькими жовтими або білими контурами. Основою композиції є нескладні схеми зірки,

хреста, трикутника, ромба, часто збагачені зображенням звірів, птахів та дрібними мотивами. Тварини зазвичай згруповані парами або розміщені у рядочок. У деяких селах (Косів, Яблунів, Верховина, Кути) орнамент побудований на писанці так, що ділить її на на кшталт поля типу "барильця". Композиція дуже нагадує характер місцевої ішшивки. Колорит біло-жовто-червоний з перевагою в деяких селах жовтого (Космач) і червоного (Коломийщина) кольору. Зелена фарба майже не вживається. Орнаментальні мотиви писанок з Буковини нагадують аналогічні мотиви писанок Карпатського краю і Східного Закарпаття.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть традиційні народні художні промисли України.
2. Назвіть головні елементи петриківського розпису.
3. Які кольори переважають у Косовському розписі?
4. Назвіть традиційні центри української народної іг-рашки
5. Де виготовляють сирну іграшку і

Самостійна робота студентів:

1. Охарактеризувати поширення за регіонами різновидів народних промислів та ремесел України (письмово).
2. Укладіть картотеку публікацій для вихователів з означеної проблеми.

**Практичне заняття Центри народних
художніх промислів України**

План 1. Вишивка - класичний вид
українського народного мистецтва.

2. Килимарство та ткацтво.
3. Кераміка і гончарство.
4. Художня обробка шкіри та металу.
5. Витинанка - один з видів декоративно-прикладного мистецтва.[^]
6. Народна іграшка.

Спосіб організації діяльності студентів на занятті:
-індивідуальне опитування за картками;
повідомлення студентів; -робота в
малих групах; колективне
обговорення.

Письмове творче завдання:

1. Скласти анкету для батьків, яка б виявляла їх знання про декоративно-прикладне мистецтво.
2. Оформити альбом зі зразками елементів косівського та петриківського розпису.
3. Доберіть приклади, що характеризують етнорегіональні особливості різних видів декоративно-прикладного мистецтва.

Теми рефератів:

1. Народні художні промисли України.
2. Народна іграшка України.
3. Вироби народних умільців.
4. Художня кераміка - вид декоративно-прикладного мистецтва.

Рекомендована література:

1. Бабіченко Д. Художні промисли України // Образотворче мистецтво. - **1979.** - №1. - С. 16-17.
2. Ватухтіна О.Г. Українська народна іграшка: діти і національна культура // Дошкільне виховання. - **1997.** - №11. - С. 28-29.

3. Батухтіна О.Г. Формування елементів національної ісультури у дітей шостого року життя засобами української народної іграшки // Соціалізація особистості. - К.: НПУ, 1999.-С. 179-184.
4. Белкіна Ф. Вікно в минуле // Мистецтво і освіта, 2000.-№1.-С. 7-11.
5. Гасюк О.О. Степан М.Г. Художнє вишивання // Аль бом. - / К.: Вищашк., 1984.
6. Данченко Л.К. Невмируще джерело. Бесіди про українське народне мистецтво. - К.: Мистецтво, 1975. - 190 с.
7. Данченко О.С. Народні майстри. - К.: Рад. пік., 1982. 129 с.
8. Дронова О. Через красу до творчості // Дошкільне вихованвд, - 2004.- №4. - С.18-19.
9. Загаєцька О. В одвічних ритмах гончарного круга// Образотворче мистецтво. - 2003. - №1. - С. 12-16.
10. Захарчук-Чугай Р.В. Про сучасну вишивку рушників // Народні промисли України. - К., 1979. - С. 32-41.
11. Лашук Ю. Традиційні центри народного мистецтва // Народна творчість та етнографія. - 1978. - №3. - С. 96-98.

Тема 3. Народні орнаменти у мотивах

декоративно-прикладного мистецтва

План

1. Характеристика орнаментальних форм декоративно-прикладного мистецтва.
2. Домінуючі мотиви української народної орнаментики.
3. Композиційні принципи побудови орнаменту.

Література до теми:

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є.

- Декоративно-прикладне мистецтво. - Львів: Світ, 1992. -С. 33-133.
2. Захарчук-Чугай Р.В. Про сучасну вишивку рушників. -К., 1997. -С. 32-41.
 3. Каган М.С. Морфология искусства. - Л., 1972. - С. 187-189.
 4. Косачева О.П. Український народний орнамент. - К., 1876. - С. 10-13.

Століттями народ намагався в художній формі виявити своє ставлення до життя, любов до природи, своє розуміння краси. Вироби декоративно-прикладного мистецтва, які бачать діти, розвивають перед ними багатство культури народу, допомагають їм засвоїти звичаї, що передаються від покоління до покоління, вчать розуміти і любити прекрасне, залучають до праці за законами краси.

Орнаментальна основа народного мистецтва близька і доступна дошкільникам для сприймання і відображення у творчій діяльності. Яскраві і чисті кольори візерунків, симетрія та ритм, чергування форм привертають увагу дітей, викликають у них бажання відтворити побачене. Це потребує від педагога більш глибокого вивчення творчого досвіду народних майстрів, оволодіння навичками зображення народного орнаменту, відповідної організації роботи з дітьми по ознайомленню з народним мистецтвом і навчанню їх вмінню створювати візерунки за мотивами прикрашення виробів побуту тощо.

Більшість вчених (Л.І.Сірченко, Л.Я.Скиданова) розподіляють види декору на сюжетне зображення, символічне зображення та орнамент. Сюжетне зображення - це малюнок на поверхні предмета, який зображує конкретне явище, подію, людину чи річ. Символічне зображення - це умовний образ, який означає будь-яке поняття, ідею, явище. У вузькому розумінні символ виникає у вигляді умовно-

го знака або у вигляді монограми. Символічні зображення говорять про широке коло суспільних явищ, зрозумілих людям.

Перетворююча діяльність прикладного мистецтва широка. Вона охоплює найрізноманітніші предмети і матеріали. Основним композиційним початком прикрашення предметів служить орнамент.

Орнамент - це візерунок, створений на основі повторень або чергування складових елементів. Орнамент може лображати конкретні форми - листя, квіти, комахи, птахи. З доволі великим наближенням до натури, чи менш конкретні, узагальнені і навіть абстрактні форми - прямокутники, трикутники, круги, ромби та інші фігури. Основним джерелом створення орнаменту завжди була природа. На шкірах змій та звірів, крилах птахів і метеликів, на рослинах і плодах природа "намалювала" чудесні візерунки, відкривши людині безкінечне багатство їх взаємозв'язків, цілісність і строге підпорядкування всіх елементів. Людина, зачарована красою і казковим розмаїттям природи, насолоджуючись, уважно вивчала цю красу, намагалася використати закономірності, що лежать в її основі та створювала нові орнаментальні форми, щоб прикрасити ними речі та побут.

Орнамент може компонуватися з одного декоративного елемента (простий мотив) чи декількох (складний мотив). Сюжетні, символічні зображення і орнаменти своїми ритмами, симетрією, контрастами підвищують емоційну виразність речей, красу їх форми, єдність їх зовнішнього і внутрішнього вигляду і змісту. Кожна епоха, кожний стиль, кожна національна культура формували свою систему орнаментів. Історія орнаменту свідчить про те, що в давнішу він ніс у собі певну інформацію. У народній творчості, витоки якої сягають давнини, склалися стійкі принципи і форми орнаменту, які відображають національні художні

традиції. До числа визначальних особливостей орнаменту належить його декоративна стилізація, тобто схематичне витворення світу, процесів, які в ньому відбуваються. Елементи, що створюють орнамент з усього реального світу, піддаються переробці - стилізації (декоративному узагальненню). Один з найстародавніших видів орнаменту - геометричний: його зразки знаходили навіть в археологічних стоянках періоду пізнього палеоліту.

В основі орнаменту лежать два композиційних початки - ритм та симетрія. Ритм визначає особливу структурну побудову твору, для якого характерні повторення одних і тих же компонентів, повторення декількох. Ритму властиві рух та повторення. Симетрія - це така композиційна побудова, при якій правий і лівий бік малюнка врівноважені. У візерунку це дзеркальне відображення сторін, розташованих біля центральної осі. Є багато різновидів ритму та симетрії, які використовуються в різних орнаментах. Вони створюють багатство стилів. Виразність орнаменту залежить також від переваги в ньому округлих та загострених прямолінійних форм, плавного або круглого вигину ліній. По характеру елементів орнамент може складатися з геометричних, рослинних або тваринних форм.

Крпір є одним з важливих засобів в орнаменті і тісно пов'язаний з композицією. Поєднання кольорів можуть ритмічно повторюватися як і елемент форми. Кольорові поєднання бувають різкими, контрастними, м'якими. Контрастні поєднання зазвичай створюються під час використання кольорів, різних за яскравістю, кольоровим тоном та насиченістю. Найбільший контраст створює поєднання чорного зі світлими хроматичними кольорами. Більш м'яке поєднання дає злиття із сірим кольором. Різко виокремлюються за контрастом додаткові кольорові, теплі і холодні. М'якість орнаменту досягається кольорами, які взяті в різній тональності. Можуть бути яскраві поєднання різними відтінками різного кольору.

Орнамент може компонуватися з одного або декількох декоративних елементів або фігур. Таку компактну цілісну групу декоративних елементів, яка своїм повтором створює орнамент, називають декоративною ланкою.

Асиметричні декоративні елементи та ланки надають орнаменту динамічність. Символічні зображення та орнаменти своїми ритмами, симетрією, контрастами підвищують емоціональну виразність речей, красу їх форми, єдність їх зовнішнього вигляду та змісту.

За мотивами, які використовуються в орнаменті, його поділяють на:

- геометричний, який складається з абстрактних форм (крапок, прямих, ламаних, зигзагів, кругів, ромбів, багатогранників, зірок, хрестів);
- рослинний, який стилізує листя, квіти, плоди, гілки (пиноград, дубові листки, мальви);
- зооморфний, або тваринний, який стилізує фігури або частини тіла тварин (коней, оленів, птахів);
- антропоморфний, який стилізує людські фігури або частини тіла.

Геометричний орнамент найдавніший. Складається з крапок, ліній, геометричних фігур; трикутників, квадратів, прямокутників, ромбів, кіл, багатокутників, а також спіралей, зигзаг, меандр тощо. Крапки у ритмічному повторенні дають цікавий декоративний ефект. Вони здатні розчинятись у просторі, якщо проміжки між ними надто розтягнені, можуть перейти у лінію, якщо проміжки постійно зменшувати. Лінія розмежовує окремі мотиви або орнаментальні смуги. Поєднання кількох, різних за товщиною ліній, викликає почуття подовженості горизонталей або ісртикалей. Дуже тонкі лінії створюють враження витонченості, швидкоплинності, струнності. Лінія в орнаменті зі стародавніх часів широко застосовувалася в оформленні Керамічного посуду. Зигзаг - ламана лінія. Стародавні

ЄГИПТЯНИ цим знаком визначали воду. Він створює враження коротких ритмічних підйомів і спадів. Меандр - повторювані під прямим або похилим кутом вертикальні або горизонтальні лінії. Цей елемент панує на античних виробах, а також у стародавньому мистецтві Мексики, Японії. Квадрат і ромб у орнаментах служать для розмежування поверхонь і виконують роль ритмізованих елементів орнаменту.

Геометричний орнамент дуже часто зустрічається в народній творчості. Майстри прикрашають геометричними елементами вироби з дерева, вишивки, керамічні вироби, писанки, килими та інші види декоративно-прикладного мистецтва.

Рослинний орнамент - це зображення форм рослинного світу: квітів, листків, плодів, гілок, стебел, бруньок, стовбурів тощо. Залежно від того, які елементи переважають у орнаменті, його називають квітковим, трав'яним, рослин-но-геометризованим, "дерево життя". Рослинні форми можуть бути ледь упізнані (стилізовані) або лишатись натуральними.

У рослинному орнаменті чітко простежуються національні та етнографічні особливості. Етнографічні дослідження з даної проблематики доводять, що переважаюча в певній місцевості рослинність переносилася в орнамент. У стародавніх єгиптян - це квітка лотоса, у Стародавній Греції - лаврова гілка й акантовий листок. Квітка троянди була поширеним мотивом у орнаментах європейських країн за часів готики, лілія у Стародавньому Єгипті, Стародавній Греції, трилистник і виноград - у Київській Русі. Ці особливості зберігаються і досі.

Для центральних областей України (Київщина, Полтавщина) популярні мотиви соняшника, листків, грон і стебел винограду, листків каштана, хрещатого барвінку, калини, деяких польових квітів. Сьогодні цей орнамент доповнюється зображенням ягід, фруктів, деяких овочів.

Зооморфний (тваринний) орнамент складається із зображень різних тварин, комах, пташок у ритмічному чергуванні або повторенні. Цей вид орнаменту з давніх часів використовується в оформленні керамічного посуду. Ху-дожники-ремесники скіфо-сарматського періоду, які виконували стилізовані зображення тварин у металі та дереві, досягли високої майстерності та оригінальності. Тваринний орнамент застосовувався (у поєднанні з рослинним та геометричним) у професійній і народній творчості/ Зі стародавніх часів тварин наділяли особливими якостями. Най-символічніше значення мали птахи: у Стародавньому Єгипті - сокіл; Римі та Візантії, серед германців - орел; у християнському світі - павич. Елліни шанували й зображували сову - символ мудрості. Ці стародавні образи збереглися у народній творчості і до наших днів.

В українському народному мистецтві популярне зображення голови коня як символу вітру, а також зображення овець, оленів; птахів: орла, сокола, солов'я, зозулі, ластівки, голуба. Чисельні етнографічні дослідження та розвідки підтверджують, що тваринний світ в орнаментальних формах найчастіше використовується у художній обробці дерева, вишивках, писанкарстві, декоративних розписах.

Нерідко орнамент має зображення казкових міфологічних істот: сфінксів, грифонів, кентаврів, драконів, гепардів. Для зображення міфологічних істот моделлю інколи стає людина: сфінкс - лев із головою людини, кентавр - людська голова з тулубом коня; пташки Сірян та Алконост із жіночою або чоловічою головами, що використовувались у зображеннях епохи Київської Русі та перейшли у сучасну народну творчість. У період Ренесансу часто зображення людини або її обличчя начебто виростають із рослин.

За характером композиції, яка обумовлює форму декоративного предмета, орнамент може бути замкненим, стрічковим, сітчастим тощо.

Замкненим орнаментом називають візерунок, декоративні елементи якого згруповані так, що створюють замкнений круг. Можливі п'ять основних видів побудови замкнених орнаментів: а) за допомогою однієї площини симетрії; б) за допомогою однієї осі симетрії; в) за допомогою однієї осі та декількох площин симетрії; г) за допомогою декількох осей та площини симетрії; д) за принципом вільного ритму.

За принципом замкненого орнаменту будуються символічні зображення - емблеми, герби та знаки.

Стрічковим орнаментом називають візерунок, декоративні елементи якого створюють ритмічний ряд з відкритим двостороннім рухом, який вписується у стрічку. Існує сім видів побудови стрічкових симетричних орнаментів. Найбільш поширені з них будуються з елементів, що рухаються уздовж осі переносу: а) в одному напрямку; б) у двох напрямках за допомогою поперечної площини симетрії; в) в одному напрямку за допомогою горизонтальної площини симетрії; г) у двох напрямках за допомогою горизонтальної та поперечної площини симетрії.

Асиметричний стрічковий орнамент будується шляхом вільного ритмічного повторення. Стрічковий орнамент широко використовують в оздобленні одягу, посуду, меблів та інших побутових предметів.

Сітчастим орнаментом називають візерунок, елементи якого, розташовуючись уздовж багатьох осей переносу, створюють рух по всіх напрямках. Сітчастий орнамент, володіючи багатьма осями переносу, може рівномірно покрити та виокремити поверхню як єдине ціле. Він стверджує площинний характер поверхні, її неперервність. Його використовують в оформленні одягу; він підсилює пластику руху людської постаті.

В основі композиції сітчастого орнаменту лежить сітка, осі та ячейки якої заповнюються відповідними декоратив-

ними елементами і ланками. Сітчастий орнамент іноді називають килимовим, оскільки найширше застосування він має при створенні килимів.

Декоративні елементи для орнаменту найчастіше знаходять у природі у вигляді листя, квітів, плодів, тварин, а також серед предметів та форм, створених руками людини, його творчою уявою, фантазією. Обрана для орнаменту форма проходить складний процес перетворення, в результаті чого вона звільняється від усього зайвого, випадкового, щоб стати виразним декоративним елементом.

На кожен предмет, який прикрашають, його форма, матеріал та зображувально-технічні засоби дозволяють відтворити в якості декоративного елементу відібраний натуральний взірець яким він є. Тому іншою стороною процесу перетворення декоративного елементу є його звільнення від неіснуючих частин та ознак, які не можна зобразити на даній поверхні, в даному матеріалі та технічними засобами. Таку зміну форми зразка заради підпорядкування його предмету, називають стилізацією натури. Зображувально-технічні засоби також стилізують форму предмета.

Серед мотивів української народної орнаментики існує кілька варіантів: від найпростіших геометричних елементів, елементарних гомогенних знаків, тобто тих, що складаються з однакових елементів, гетерогенних знаків, тобто тих, що складаються з різних елементів, скомпонованих за різними способами симетрії (дво- і трилисники, багатопро-меневі зірки, розетки тощо) до ізоморфних (подібних за формою до зображуваного об'єкта) зображень живих істот, рослин, небесних тіл, міфологічних персонажів.

У кожній області, районі, а подекуди і в окремих селах є своє коло улюблених орнаментальних мотивів. Але ті, що подібні на всій території України своїми обрисами і назвами, вважаються домінантними для української народної орнаментики.

Подамо характеристику найбільш поширених мотивів, до яких віднесемо орнаментальні знаки різних рівнів, як простих окремих елементів ("квадратики", "кутики", "змійки"), так і розвішених композицій, що складаються з кількох знаків ("павучки", "хатка", "церква").

Не зважаючи на те, що в орнаментах образи передаються площинно, змінюються їх реальні форми, пропорції, узори наділяються соковитим цвітом, вони по-своєму реальні. Народне декоративно-прикладне мистецтво володіє великими можливостями для варіативної трактовки композиції орнаменту, який відрізняється симетричністю, врівноваженістю його елементів. Яскраві кольори, симетрія і ритм чергування форм захоплюють дітей, викликають у них бажання відтворити побачене. Це вимагає від педагогів більш глибокого, детальнішого вивчення творчого досвіду народних майстрів, оволодіння навиками зображення народного орнаменту.

Важливим в орнаменті є колір. Народні майстри добре знають про вплив кольору не тільки на зір, а й на психіку людини.

В творах, створюваних народними майстрами, в більшості випадків застосовується кольоровий фон, що підсилює звучання орнаменту, створює багату кольорову палітру.

Добираючи елементи народного орнаменту для відтворення їх у дитячих малюнках, аплікаціях, треба враховувати доступність техніки зображення. В аплікаціях виразно виглядають орнаменти, які складені з геометричних фігур: квадратів, трикутників, смужок, розеток різного кольору. Для них характерні різні контури геометричних орнаментів, яскраве кольорове співставлення фігур, різноманітні прийоми комбінацій кольорів і композицій. Для малювання підходять більше мотиви з орнаментами рослин, птахів, тварин, хоча їх теж використовують в аплікаціях.

Малюючи, виконуючи аплікації за мотивами народного орнаменту, діти вчаться розуміти принципи художнього

узагальнення, вчатьсЯ бачити в орнаментах комбінації кольорів, порівнювати форми величини.

Отже, при доборі і складанні зразків за мотивами народних орнаментів вихователь повинен враховувати такі положення:

1. Елементи орнаментів повинні реально відображати знайомі дітям образи рослин, птахів, не включаючи казковості у їх трактуванні. Казкова інтерпретація природних об'єктів у візерунках є своєрідним прийомом перетворення дійсності, що складає основу творчої діяльності народних майстрів.

2. Зразки повинні мати яскраве кольорове забарвлення, контрастні тони у різних поєднаннях.

3. Композиційна побудова зразків повинна бути чіткою.

4. У зразках не обов'язкове точне копіювання орнаментів, хоча вони не повинні спотворювати контури вихідних орнаментальних мотивів.

Для українського народного орнаменту характерне розмаїття рослинних мотивів, у яких природні форми тюльпанів, мальв, соняшників, різних листків дістають яскраву декоративну трактовку.

1. Схеми варіантів мотиву "ромб".

Зображення	Народна назва	ВидДПМ	Регіон поширення
	«хатка»	писанкарство	Івано-Франківська обл.
	«хусточка»	писанкарство	Івано-Франківська обл.
	«полуничничок»	вишивка	Вінницька обл.
	«мотовило»	силяння з бісеру	Прикарпаття

2. Схеми варіантів мотиву "баранячі роги".

У мотиві "баранячі роги" завжди є спіральні елементи. Вони можуть бути криволінійними (розпис) або стилізовано прямокутними (вишивка, ткацтво). Специфічною для цього мотиву є дзеркальна врівноваженість двох протилежно обернених ріжок. Рідше вони спрямовані назустріч один одному.

Зображення	Народна назва	ВидДПМ	Регіон поширення
4^	«баранячі ріжки»	вишивка	Полтавщина
	«баранці»	витинання	Івано-Франківська обл.
Ж ЧХ/	«баранячі ріжки»	вишивка	Івано-Франківська обл.
*	«баранячі ріжки»	писанкарство	Західне Полісся

3. Схеми варіантів мотиву "барвінок".

Мотив "барвінок" поширений у лісостепу і на Прикарпатті. Специфічною для нього є форма листочків, близька до натуральної, та хрещате їх розташування.

Зображення	Народна назва	ВидДПМ	Регіон поширення
	«барвінок»	вишивка	Вінницька обл.
0	«барвінок»	писанкарство	Полтавська обл.
У	«барвінок»	гончарство	Сх.Полісся
	«барвінок»	гончарство	Сх.Полісся

4. Схеми варіантів мотиву "виноград".

У мотиві "виноград" компактно групуються округлі, гранчасті і навіть лінійні елементи, нагадуючи рясні виноградні грона.

Зображення	Народна назва	Вид ДПМ	Регіон поширення
	«виноград»		
	«виноград»	ткацтво	Волинська обл.
	«виноград»	гончарство	Полтавська обл.
	«виноград»	гончарство	Івано-Франківська обл.

5. Схеми варіантів мотиву "квіти".

Специфікою найпоширенішого мотиву "квіти" є невиразність ботанічних ознак. "Квіти" — це найчастіше шести-восьми пелюсткові розетки. "Квіти" перетворюються в композицію з трикутників, ромбів, квадратів, складних багатогранників. Квіткові мотиви за композиційними ознаками називають "букетом".

Зображення	Народна назва	Вид ДПМ	Регіон поширення
	«квіти»	гончарство	Вінницька обл.
	«квіти»	гончарство	Івано-Франківська обл.
	«кривулькова квітка»	ткацтво	Вінницька обл.
	«квітка»	писанкарство	Полтавська обл.
	«квітчате»	вишивка	Івано-Франківська обл.

6. Схеми варіантів мотиву "дубове листя". Мотив "дубове листя" акцентує характерний хвилястий обрис листочків дуба. У Київській, Полтавській, Сумській областях іноді поруч з листками присутні жолуді, а в різновидах "дуб", "дубок" - гілки з листям.

Зображення	Народна назва	ВидДПМ	Регіон поширення
§i	«дубове листя»	вишивка	Полтавська обл.
"8к	«дуб»	вишивка	Сумська обл.
%	«дуб»	писанкаретво	Житомирська обл.
	«дубок»	вишивка	Полтавська обл.

7. Схеми варіантів мотиву "рожа".

"Рожа" - багатопелюсткова квітка, здебільшого восьми-пелюсткова, без виражених ботанічних ознак.

Зображення	Народна назва	ВидДПМ	Регіон поширення
	«рожі»	вишивка	Вінницька обл.
	«рожа»	писанкаретво	Полтавська обл.
	«собача рожа»	писанкаретво	Кіровоградська обл.
£§3 T8^	«повна рожа»	писанкаретво	Житомирська обл.

8. Схеми варіантів мотиву "гілка".

У мотиві "гілка" ритмічно чергуються відростки, листочки, плоди на пагоні прямої, вигнутої, хвилястої, зигзагової форми.

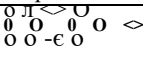

Зображення	Народна назва	ВидДПМ	Регіон поширення
	«на галузішші»	вбійка	Львівська обл.
	«пячки»	сіяння з бісеру	Прикарпаття
	«тілочки з яблуками»	гончарство	Прикарпаття
	«галузка»	випалювання	Івано-Франківська обл.
	«гілки»	вишивка	Полтавська обл.

9. Схеми варіантів мотиву "кривулька". Хвилясті і зигзагові мотиви "кривулька" інколи називають безкінечник, гадючка, зубці, пилка.

Зображення	Народна назва	ВидДПМ	Регіон поширення
	«кривулька»	випалювання	Івано-Франківська обл.
		різьблення	Івано-Франківська обл.
			
	«кривулька»	вишивання, ткацтво, гончарство	Чернівецька обл, Івано-Франківська обл.
	«кривулька»	ткацтво	Івано-Франківська обл.

10. Схеми варіантів мотиву "лапки".

В "лапках" симетрично згруповані гранчасті, рідше лінійні, округлі елементи. Специфікою "курячих лапок" є тривалість зображення. Стилїзована наближеність до натури у "ведмежих", "гусячих", "качачих лапках". Подібні мотиви зустрічаються також під назвами: зубці, квіти.

Зображення	Народна назва	ВидДПМ	Регіон поширення
	«лапки»	силянняз бісеру	Прикарпаття
\$Ю*?9	«лапки»	писанкарство	Вінницька обл.
	«ведмежі лапки»	писанкарство	Покуття
	«курячі лапки»	гончарство	Полтавська обл.

11. Схеми варіантів мотиву "сосонки".

Графічні схеми "сосонок" можна звести до зигзагу з паростками. Подібні мотиви зустрічаються також під назвами: березівник, берізка, вазон гілка, кривулька, лапки, смерічки, ялинки.

Зображення	Народна назва	ВидДПМ	Регіон поширення
11	«сосенка», «сосонка»	писанкарство, інкрустація металів	Бойківщина
	«сосонка»	вишивка	Вінницька обл.
	«сосенка», «сосонка», «сосоночка»	писанкарство, гончарство, ткацтво	Бойківщина, Волинська обл., Івано-Франківська обл.
	«сосонка дрібнесенька, котра в полі росте»	писанкарство	Полтавська обл.

Композиційні принципи побудови орнаменту

Термін "композиція" походить від латинського Сотро-біііо і означає твір, побудову, формування, структуру, з'єднання, поєднання. Зміст цього поняття розкривається у різних аспектах: композиція художнього твору як результат творчого процесу; композиція як процес формування

твору і розкриття його теми; композиція як наука, теоретичні положення якої є складовою частиною загальної теорії мистецтва; композиція як предмет - процес оволодіння закономірностями композиції; розвиток самостійного творчого мислення. Тобто, композиція (як твір) - побудова твору, доцільне поєднання всіх його компонентів у художньо-естетичну цілісність, зумовлену логікою зображеного, світоглядною позицією, естетичним ідеалом, каноном, нормами обраного жанру, орієнтацією на адресата. Дане поняття композиції ми застосовуємо в процесі навчання дітей дошкільного віку зображувальній діяльності. Н.П.Сакуліна визначила, що композиція - структура, взаємозв'язок найважливіших елементів художнього твору, від якого залежить весь його зміст і лад.

Якості і властивості композиції ґрунтуються на особливостях сприймання і називаються категоріями композиції. Основні з них: органічність і цілісність форми, пропорційність і ритм, масштабність, пластичність, колір і поєднання кольорів.

Мета композиції - утилітарно виправдана форма речей, яка має функціональну, конструктивну і естетичну цінність. Основними засобами і категоріями композиції є ритм, рівновага, симетрія, асиметрія, статика, динаміка, пропорція, масштабність.

Залежно від особливостей побудови форми розрізняють три види композиції: фронтальну, об'ємну, глибинно-просторову. Такий поділ умовний, тому що досить часто усі види композиції поєднуються в одній роботі. Відмінною ознакою фронтальної композиції є розподіл елементів форми щодо глядача у двох напрямках: горизонтальному і вертикальному. Об'ємна композиція - це форма в розвитку усіх трьох просторових координат, яка має відносно замкнену поверхню і сприймається з усіх сторін. Глибинно-просторова композиція складається з матеріальних елементів (поверхонь, об'ємів) і простору, інтервалів між ними.

Розглянемо деякі з основних засобів і категорій композиції.

Одна зі складових виразності об'єкта є пропорція. Тому, пропорціювання, тобто зведення усіх частин і деталей у пропорційний лад, є засобом гармонізації. Дуже близькі, до поняття пропорцій і ритмічні відношення. Ритм - один з важливих засобів упорядкування різних елементів форми. Ритм притаманний різним явищам природи, творам мистецтва тощо. Ритмічні повтори можуть бути рівномірними, зменшуватись або збільшуватись. Ритм може бути ледь помітним, а може бути провідним у композиції. Ритм стосується не тільки співвідношення величин або кольорних плям, а й напрямів. Якщо в композиції планують вертикалі і горизонталі, то вони створюють відповідний ритм напрямів.

Наступний засіб композиції - симетрія, асиметрія; композиційна рівновага. Симетрія - одна з найяскравіших властивостей композиції. Це і властивість - стан форми, і засіб, за допомогою якого організується форма. Існує кілька видів симетрії: дзеркальна, центральна, площинна, гвинтова та ін. Найпростіша - дзеркальна.

Поруч з симетрією широко застосовується і асиметрія. Асиметрія - це розміщення, поєднання елементів, при якому вісь симетрії відсутня. В асиметричній композиції, яка б вона не була виразна, принцип організації форми виявляється не так чітко.

Добре знайдена симетрична форма сприймається легко і відразу, якою б складною вона не була. Гармонія асиметрії розкривається поступово і повільно. Сама собою симетрія не гарантує гармонії, оскільки асиметрія ні в якому разі не означає дисгармонію.

Важливим засобом композиції є рівновага форми - такий її стан, при якому всі елементи збалансовані між собою. Композиційна рівновага не означає просторові рівності

величин. Вона по-різному виявляється у симетричних та асиметричних формах. Симетрію трактують як синонім рівноваги, зважаючи, що симетрична форма завжди врівноважена. Це неправильно - симетрія ще не гарантує композиційної врівноваженості.

Щоб зберегти композиційну цілісність, іноді елементи групують. Процес сприймання поділяється, як правило, на два основних етапи: перший із них - аналіз, а другий - синтез. Спочатку людина розглядає, вивчає, потім узагальнює, синтезує. Це відбувається миттєво і, як правило, не усвідомлюється дорослою людиною чи дитиною дошкільного віку. Процес синтезування, складання деталей у щось спільне, цілісне дає естетичне задоволення. Але коли у нас, як у глядачів, що споглядають той чи той предмет, не виникає бажання синтезувати, ми залишаємося незадово-леними.

Вчені визначили, що людина може сприймати водночас тільки обмежену кількість елементів (не більше 6-7), дитина менше. Коли їх більше, то в свідомості вони об'єднуються в групи.

Одним з невід'ємних засобів відтворення композиції є колір і поєднання кольорів. Іноді ми сприймаємо предмет як колірну пляму, а вже потім як об'єм. Колір і колірне поєднання можуть бути і нейтральними, можуть насторожувати або розслабляти.

Колір - це властивість предметів викликати певне зорове відчуття відповідно до спектрального складу світла, яке випромінює чи відбиває даний предмет. Колір є одним із засобів гармонізації форми. Вибір кольору може бути обумовленим. Є поняття "функціональне забарвлення", тобто забарвлення, пов'язане з певною функцією, дією, що ґрунтується на об'єктивних властивостях кольору, з одного боку, і реальною ситуацією - з другого. Знаючи об'єктивні закономірності сприймання кольору, дитина може зробити

своє предметне оточення красивим. Вона має можливість неначе збоку оцінювати поєднання кольорів

Побудова візерунку залежить від форми предмета, від елементів, що входять до візерунку, а також від розміру роботи.

Візерунок на смужці розташовується по лінії (фризове розташування) з різним поєднанням елементів:

- повторення одного елемента на всьому протязі орнаменту;
- повторення елементів, об'єднаних загальною лінією, яка входить у візерунок;
- чергування елементів за формою або кольором (двох, трьох та більше);
- симетричне розташування елементів направо та наліво від середньої лінії (за принципом дзеркального відображення);

Візерунок на квадраті може розташуватися по краю, кутам, у центрі та заповнювати весь квадрат:

- по краю має лінійне розташування (кайма) і може бути по прямій або з поворотом на кутах;
- по кутах квадрата: а) повторення одного малюнку у всіх кутах;
- б) однакові малюнки в протилежних кутах;
- у центрі: всі елементи симетрично розташовуються в різні сторони від центру;
- по всьому квадрату: а) одночасно по краю, в кутах та в центрі;
- б) сітчастий орнамент: візерунок розташовується по сітці, наміченій у малюнку, або такий, що подумки уявляється, з повторенням або чергуванням елементів у шаховому порядку.

Візерунок на крузі може бути розташований по краю, в центрі або по всьому крузі:

- по краю з ритмічним повторенням або чергуванням елементів (за принципом розетки, у якій виокремлено зубці або збережена форма круга);

—у центрі: симетричні розташування елементів у всі сторони від центру шляхом поступового зростання їх круг за кругом;

- по всьому крузі: а) візерунок будується з центру, за повнюючи весь простір круга.

Візерунок на формах (прямокутнику, ромбі, овалі), у яких центр знаходиться на різній відстані від країв, заповнюється у подовженій частині форми між краєм та центром. Це може бути самостійний орнамент по краях, який починається від візерунку у центрі, або візерунок, побудувати від центру, або орнамент, з'єднаний з візерунком по краю форми.

В іншому випадку візерунок будується у відповідності з особливостями форми, як на квадраті або на крузі.

Візерунок на трикутнику будується по краю, кутах та за принципом сітчастого орнаменту. В рівносторонньому трикутнику у кутах розташовуються однакові візерунки.

У рівнобедреному трикутнику у двох рівних кутках симетрично розташовуються однакові візерунки, у третьому куті - візерунок з таких же подібних елементів, але більш крупний або по іншому розташований.

Візерунок на предметах складної форми (вази, глечики та ін.) будується за принципом поєднання різних елементів в залежності від форми та окремих частин.

Основні форми орнаментування виробів склалися у тісному взаємозв'язку зі своєрідністю історії культури народу, із особливостями його життєвого укладу та побуту, трудової діяльності, навколишньої природи, погодних умов та наявності природних матеріалів.

Український орнамент широко вживають у настінних розписах, різьбленні по дереву, кістці, художній обробці металу і шкіри, кераміці, килимарстві, декоративних тканинах, вишивках тощо. Він має багаті традиції. Дослідники зазначають, що геометричний орнамент поширений на

значній території України і переважає в різьбленні по дереву, карбуванні по металу, оформленні тканин (Закарпаття, Правобережна Україна, західні області - Івано-Франківська, Львівська). Для інших районів України характерний рослинний орнамент, а інколи геометризований рослинний (Східне Поділля). Стилізовані зображення пташок зустрічаються в орнаменті на всій території України, людини - головним чином на Правобережжі; тварин - переважно у західних областях. Саме такі закономірності у використанні мотивів народного орнаменту виявляються у дослідженнях мистецтвознавців Р.В.Захарчук-Чугай, О.О.Га-сюк, О.І.Никорак, О.Т.Дудар. Український орнамент надзвичайно різноманітний за фольклором. Він близький за характером до традицій та особливостей південних слов'янських народів (Болгарія, Сербія, Словенія).

Орнамент - важливий елемент декору і в професійному мистецтві, і в народній творчості. Народний орнамент відрізняється під стильових орнаментів, які змінюються, забуваються. Адже орнамент існує не тільки спільно з оформлюваною річчю, спорудою. Він має і самостійну цінність, як плідний напрям у мистецтві. Народний орнамент порівнюють з музикою. Як у музиці є мелодії ліричні, героїчні, маршові, сумні та веселі, стрімкі й повільні, напружені й помірні, темпераментні та врівноважені, так і в орнаменті можна знайти ці якості.

Все, що людина бачила у природі, вона відображала в орнаментах: крапки, лінії, площини, а потім все складніші поєднання численних геометричних фігур. Своє поняття природи - сонця, зірок, морських хвиль, райдуги, блискавки, дощу, пір року - людина символічно відображала в орнаменті.

Мотивами орнаменту були рослинний і тваринний світ у реалістичних або стилізованих формах, зображення життя людини, предметів побуту, споруд (млини, будиночки),

символи трудової та іншої діяльності людей (знаки, герби). В орнаментах відображена фантазія людини (русалки, химерні тварини), а також елементи шрифту або навіть цілих змістових написів.

Народне декоративно-прикладне мистецтво володіє великими можливостями для варіативної трактовки композиції орнаменту, що відрізняється симетричністю, врівноваженістю його елементів.

Невичерпне джерело творчої фантазії є у геометричних орнаментах гуцульських інкрустованих дерев'яних виробів. Вони виконуються у вигляді стрічки, що оточує прикраси в прямокутних, круглих, квадратних площинах, розміщених на поверхні скриньок, тарілок, підсвічників, горнят. При уважному розгляді будь-якого інкрустованого предмета можна знайти багато узорних одиниць, кожна з яких може служити зразком для відтворення дошкільниками.

Неабиякої слави зазнали обдаровані народні митці -різьбярі, вишивальниці, ткалі, гончарі. В їхній творчості завжди співіснують натхнення і краса, працелюбність і гармонія. Народне мистецтво Косівщини захоплює своєю оригінальністю та самобутністю, красою і оптимізмом. У ньому, як у дзеркалі, відбита волелюбна душа талановитого і працьовитого народу, його світлі ідеали. Для Гуцульщини характерні багатоколірні вишивки геометричної орнаментики. У них переважають насичені кольори: яскраво-червоний, оранжевий, жовтий, ясно-зелений, синій, рожевий, фіолетовий, бордовий. Домінуючими кольорами є червоний і зелений. Тут поширена техніка нанизування. Елементи орнаменту - "ромби", "гачки", "кільчасте письмо" та ін. їх виконують червоними, жовтими й зеленими нитками. Поширені й вишивки хрестиком. Найбільш характерні для Косівщини складні вишивки низьку найрізноманітніших узорів дрібного тонко лінійного малюнку, побудованого з ламаних і прямих ліній та гострокутних фігур.

У вишивках проявляється надзвичайна винахідливість вишивальниць. Майже кожне село виділяється своїми особливостями прийомів, поєднанням кольорів, орнаментом. У наш час народне мистецтво розквітає всіма барвами, іде в ногу з життям, на ньому виховуються естетичні смаки підростаючого покоління.

Гортаючи сторінки народної творчості України перед нами постає картина різнобарвних, широких за характером та технікою ремесел. Взявши у руки виріб майстра, за його кольором, елементами прикрашення, технікою виконання, ми безпомилково можемо впізнати українське мистецтво. Усі ці знання вихователь може використати у роботі з дітьми в дошкільному закладі.

Запитання для самоконтролю:

1. Які домінуючі мотиви українського народного орнаменту?
2. Перелічіть композиційні принципи побудови орнаменту.
3. Розкрийте способи передачі простору в тематичній декоративній композиції.
4. Які прийоми підкреслюють цілісність декоративної композиції?
5. Охарактеризуйте основні засоби художньої виразності декоративної композиції.

Самостійна робота студентів.

1. Розробіть таблицю "Орнамент" або "Народження орнаменту".
2. Розробіть кросворд до означеної теми.
3. Зробіть анотацію на статтю Косачева О.П. Український народний орнамент.

Практичне заняття Орнамент та композиція
у декоративно-прикладному
мистецтві

План

1. Орнамент як головний зображувально-виражальний
елемент декоративно-прикладного мистецтва:

- а) види орнаменту;
- б) принципи побудови орнаменту.

2. Композиція в народному декоративно-прикладному
мистецтві:

- а) сутність поняття "композиція";
- б) формування композиційних уявлень у дітей.

Спосіб організації діяльності студентів на занятті:

- індивідуальне усне опитування;
- повідомлення студентів;
- колективна робота або індивідуальна (за бажанням студентів).

Письмові творчі завдання:

- 1. Придумати казки за мотивами орнаментальної сим-поліки України.
- 2. Розробити блок запитань, які б з'ясували рівень сформованості у дітей уявлень про народний орнамент.
- 3. Скласти колективну творчу композицію за мотивами українського декоративно-прикладного мистецтва.
- 4. Заповніть схему.

Вид орнаменту (за мотивами)	Елементи, які входять в орнамент

Теми рефератів:

1. Композиція в декоративно-прикладному мистецтві.
2. Тематична композиція.
3. Народні орнаменти у мотивах декоративно-прикладного мистецтва.
4. Види і структура орнаментів.

Рекомендована література:

1. Богатеева З.А. Мотиви народних орнаментов в детских аппликациях. - М.: Просвещение, 1986. - 207 с.
2. Герчук Ю.Я. Что такое орнамент? - М.: Гаралт, 1998.
3. Любченко В.Ф. Орнамент у прикладному мистецтві // Громадянське покликання митця (збірник матеріалів). - Львів, 1985. - С. 60-66.
4. Шорохов Е.В. Композиция. - М.: Просвещение, 1986. - 228 с.

Тести до першого модуля

1. Виберіть правильну відповідь:

Орнамент - це:

- 1) умовний образ, який означає якусь поняття, ідею, явище;
- 2) відповідність художньому образу, формі й призначенню прикрашувального виробу.
- 3) візерунок, створений на основі повторень або чергування складних елементів.

2. Закінчіть речення.

Всі орнаменти можна класифікувати за трьома основами формами:

3. Продовжіть перелік.

Залежно від особливостей побудови форми розрізняють три види композиції:

Фронтальну;

4. Продовжіть речення.

За мотивами, які використовуються в орнаменті, його
поділяють на:

5. Виберіть правильну відповідь.

1) Візерунок на трикутнику будується по краю, кутах та за принципом сітчастого орнаменту.

2) Візерунок на трикутнику може бути розташований по краю, в центрі або по всій площині.

3) У візерунку на трикутнику всі елементи симетрично розташовуються в різні сторони від центру.

6. Закінчіть речення.

Декоративно-прикладне мистецтво - це

7. Продовжіть перелік.

Ряд вчених (Є.А.Антонович, Р.В.Захарчук-Чугай, М.Є.Станкевич та ін.) виділяють п'ять функцій народного мистецтва:

- святкова функція;
- функція;
- функція;
- функція;
-функція.

8. Перелічіть форми розвитку народної творчості в Україні.

9. Встановіть відповідність:

Л - Поліхромна група:

Б - Монохромна група:

В - Пластична група:

Г - Ажурно-силуетна група:

1. Килимарство; 2. Інкрустація; 3. Витинанка; 4. Тиснення; 5. Ткацтво; 6. Вишивка; 7. Писанкарство; 8. Гравірування; 9. Випалювання; 10. Різьблення.

10. Закінчіть речення.

Традиційними центрами української народної іграшки

Відповіді:

1.3.

2. Замкнутий, стрічковий, сітчастий.

3. Об'ємну, глибинно-просторову.

4. Геометричний, рослинний, зооморфний, антропоморфний.

5. 1.

6. Декоративно-прикладне мистецтво - це вид мистецтва, що обслуговує побутові і одночасно задовольняє естетичні потреби людини, привносить красу в її життя.

7. Утилітарна, комунікативна, сувенірна, естетична.

8. Перша форма охоплює народне мистецтво віддалених районів, замкнутих у своєму етнографічному середовищі. Друга форма - творчість окремих народних майстрів, які перейняли від попередніх поколінь досвід та історичні традиції. Третя форма - художній промисел, що стихійно розвивається на основі місцевих культурних традицій. Четверта форма - художній промисел на основі організованих майстерень з необхідним виробничим обладнанням.

9. А: 1, 5, 6, 7; Б: 2, 8, 9; В: 4, 10; Г: 3.

10. Косів, Кути, Яворів, Опішня, Петриківка, Ужгород, Черкащина, Харків, Київ.

Модуль 2

Навчальні елементи:

Тема 1. Ознайомлення дітей з декоративно-прикладним мистецтвом

План

1. Формування досвіду художньо-творчої діяльності у дошкільників засобами декоративно-прикладного мистецтва.
2. ”Форми і методи організації художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку на матеріалі народного деко-ративно-прикладного мистецтва.
3. Види художньої діяльності дітей на матеріалі народного прикладного мистецтва.
4. Педагогічні умови реалізації творчих можливостей дитини-дошкільника засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Обрані методи: лекція-дискусія.

Обладнання: схеми, таблиці.

Рекомендована література:

1. Гадалова І.М. Виховання мистецтвом: досвід, проблеми, пошук // Початкова школа. - 1988. - №10.
2. Голубець Л.А. У пошуку нетрадиційних форм. - Львів, 1988.
3. Греков А.А. Світлиця моя рідна: Про виховання засобами народного мистецтва // Україна. - 1989. - №16.
4. Калуська Л.В. Ознайомлення дошкільнят із народними звичаями та обрядами. - Івано-Франківськ, 1993. - С. 3-20.
5. Калуська Л.В. Старшим дошкільнятам про народні ремесла, звичаї та обряди, символи й обереги дому - К., 1992.-С. 3-45.

Однією з важливих умов формування особистості сучасної людини є естетичне виховання, яке передбачає розвиток здатності сприймати прекрасне в природі, навколишньому світі, творах мистецтва, пробудження у дітей естетичних почуттів, формування естетичного смаку, а також умінь і навичок у творчій діяльності.

Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного процесу суспільства і виховання людини. Тому на всіх щаблях слід звертати особливу увагу на формування у дитини різноманітних, глибоких і міцних систем знань, на максимальну стимуляцію самостійності дітей, на розвиток стійких творчих інтересів, цілеспрямованих творчих пошуків, наполегливості під час виконання творчих завдань.

Естетичне виховання засобами декоративно-прикладного мистецтва у дошкільному закладі створює передумови для повноцінного художнього розвитку кожної дитини, в тому числі для формування художньої творчості. Одним із ефективних засобів стимулювання розвитку дитячої творчості є твори народного декоративно-прикладного мистецтва, які досить широко використовуються педагогами дошкільних закладів у роботі з дітьми як на спеціально організованих заняттях, так і в побуті: оздоблення інтер'єру групових кімнат, залів, світлиць, забезпечення народними іграшками, атрибутами театральної діяльності, виконаних у народному стилі.

У своїх творчих роботах діти дошкільного віку під впливом творів народного декоративно-прикладного мистецтва передають свої враження про навколишнє і своє ставлення до нього. Використовуючи народну декоративну творчість як засіб навчання, педагоги вчать дітей елементам художньої діяльності, виразному зображенню предметів, а не лише передачі їх загального образу. Вихователь пропонує дітям такий зміст для малюнка, ліплення, аплі-

нації, який викликає у дитини необхідність згадувати, придумувати, уявляти. Дуже важливо, щоб тематика робіт була цікавою для дитини, хвилювала її, щоб дитина яраг-ігула виконати свою роботу якомога краще. Розвиток дитячої художньої творчості залежить також від підбору творів декоративно-прикладного мистецтва, з якими ознайомлюються діти в дошкільному закладі. Це повинні бути вироби народних майстрів, які представляють різні жанри декоративної творчості і промислів України (різьба по дереву, нишиванки, вибійки, вироби зі шкіри, металу, кераміки, килимарство, ткацтво, лозоплетіння, писанкарство). Вироби одного виду творчості мають представляти широке регіональне розмаїття: Закарпаття, Буковину, Гуцульщи-ну, Галичину, Полісся, Полтавщину, Київщину та ін. Предмети, які пропонуються дітям для зображення, повинні бути добре знайомими дітям, викликати у них позитивні емоції, радість, подив, захоплення. Важливо також, щоб вихователь зумів пояснити завдання, розглянути з дітьми твір, викликати бажання його зобразити. Для цього перш за все потрібно звернути увагу на красу твору, елементи його декору, орнаменту, кольорового виконання. Завдання вихователя - підібрати такі влучні образні слова, порівняння, епітети, щоб підсилити і закріпити естетичне враження дітей від розглянутого твору.

Зображення дітьми творів декоративного мистецтва та виробів народних умільців є разом з тим і відображенням їх ставлення до цих творів. Адже за кожним виробом стоїть праця людей, їхні переживання, прагнення прикрасити своє житло, одяг, знаряддя праці, створити корисні і водночас красиві речі для інших людей. Для дітей це поєднання естетичного і морального є найбільш зрозумілим саме в творах декоративно-прикладного мистецтва, в яких зовнішня краса співпадає з практичним корисним призначенням. При знайомстві дітей з творами народної декора-

тивної творчості вихователь звертає увагу дошкільнят на доступну їх розумінню красу і значимість цих творів. Вихователь ставить своїм завданням через переживання красивого підвести дітей до доступної їм оцінки навколишнього світу, виробів народних майстрів, розвинути в них почуття гуманізму, поваги до людей праці, народних традицій, любові до рідного краю.

Формування досвіду художньої творчої діяльності у дошкільників засобами декоративно-прикладного мистецтва пов'язане з виконанням з боку дорослих низки завдань. Вихователь організовує свою роботу таким чином, щоб поетапно розвивати у дітей вміння бачити і розуміти красу творів декоративного мистецтва, помічати розмаїття форм і кольорів виробів народних промислів та ремесел, милуватися красою, простотою та вишуканістю народних орнаментів, цінити красу кожної речі, яка створена народними умільцями.

Формування знань, умінь і навичок художньої діяльності відбувається не лише в процесі практичної діяльності дитини, 'але і на підготовчому етапі, який пов'язаний з сприйманням творів декоративно-прикладного мистецтва, при обговоренні дитячих робіт, а також у процесі сприймання способів роботи різними художніми матеріалами, які демонструє вихователь під час заняття.

Велике значення для формування емоційно-оцінного ставлення, естетичного смаку мають обговорення творчих робіт дітей, виставки їх творів, сприймання творів народних майстрів, відвідування творчих майстерень, експозицій музеїв народного мистецтва, демонстрація репродукцій. Формування досвіду художньої творчої діяльності дітей дошкільного віку проходить у декілька етапів, часові рамки яких співпадають з віковими групами. В першій молодшій групі закладаються основи майбутніх захоплень та уподобань дитини і, хоча малюки лише вчаться володіти олівцем,

фарбами, глиною вихователям слід пам'ятати про важливість насичення побуту та навчальних процесів красивими, естетичними речами, які впливають на розвиток сприймання, прилучають дитину до образотворчої діяльності. Чільне місце в організації предметного середовища належить народним іграшкам, які позитивно впливають на формування особистості дитини, особливо на розвиток її естетичних почуттів. Ігри малюків з народними іграшками, ляльками в національному одязі, розглядання декоративних керамічних виробів, рушників, писанок є першими ікроками дитини в ознайомленні з народним декоративно-прикладним мистецтвом та першими спробами художньо-творчої діяльності. Предмети, які пропонуються дітям для зображення мають викликати у дітей зацікавлення, бажання намалювати, виліпити. При цьому важливою є образна, яскрава характеристика предметів, яку дає їм вихователь.

Під час занять та в повсякденному житті у другій молодшій групі діти навчаються називати і користуватися кольорами і розрізняти відтінки, окрім того, вони навчаються ритмічно розташовувати готові геометричні форми ПО середині смужки, по каймі квадрата, круга у певному порядку, щільно і на деякій відстані. Оперування лише геометричними формами на заняттях з декоративної аплікації знижує інтерес дітей. Тому доцільно аналогічні завдання по створенню візерунків пропонувати дітям і на основі рослинних форм (квітів, листя). Педагоги пропонують дітям іграшки та вироби, прикрашені елементами орнаменту, характерного для декоративно-прикладного мистецтва різних регіонів України. Найбільш доступними для дитячого сприймання у другій молодшій групі є килими, керамічні іграшки, вишивки.

Ознайомлення з керамікою слід розпочинати з середнього дошкільного віку. Вихователь звертає увагу дітей на предмети - куманці, вази, тарілки, глечики, які прикра-

шені декоративними візерунками. Вихователь розповідає про те, що ці вироби зроблено з глини, після висушування їх обпалюють у печах та прикрашають візерунками, а розпис на однакових предметах може бути різним.

У декоративній аплікації елементи орнаменту діти середньої групи одержують у готовому вигляді та частково створюють самостійно. Діти дізнаються про те, як прикрашати річ візерунком і для чого це потрібно. Показати і пояснити це дошкільнятам найдоцільніше під час розглядання творів декоративно-прикладного мистецтва, які створені спеціально для дітей. Завдання вихователя - підібрати елементи візерунку по кольору так, щоб у будь-якому випадку їх поєднання було красивим. Для успішного формування навичок творчого складання декоративних композицій у малюванні та аплікації вихователі повинні систематично знайомити дітей із творами народного декоративно-прикладного мистецтва: тканими килимками та килимовими доріжками, яворівською та ужгородською іграшками, косівськими глечиками та вишиванками. Усі ці вироби можуть бути використані безпосередньо на занятті в якості натури.

Діти середньої групи, які навчилися малювати різні предмети і нескладні явища, освоїли правила створення орнаменту з геометричних і рослинних форм, з інтересом ставляться до образотворчої діяльності. Вони залюбки малюють, ліплять, створюють аплікації не лише на спеціально організованих заняттях, але і у вільний час. Під час такої діяльності дошкільнята зображують ті предмети і явища, які мали на дітей яскравий емоційний та естетичний вплив при спостереженні, бесіді, розгляданні; які зуміли торкнутися чутливої дитячої душі і залишити в ній яскравий незабутній слід. Саме таку силу має народне декоративно-прикладне мистецтво, яке зачаровує своєю простотою і вишуканістю, розмаїттям кольорів, орнаментів, ба-

іатством декору і зручністю форм. Вихователі повинні допомагати у виборі теми роботи, нагадувати процес створення декоративних композицій, пригадувати елементи орнаменту, характерні для творів декоративно-ужиткового мистецтва різних жанрів та етнічних регіонів України.

Твори народного прикладного мистецтва, які відносяться до того чи того виду художнього промислу (вишивка, кераміка, килимарство, декоративний розпис, мереживо) і створюються в різних регіонах нашої країни, відрізняються і за характером побудови візерунку (композиції), і за колоритом (підбором кольорів), і за мотивами (зображення рослин, тварин, геометричних фігур). У старшій групі значно розширюються уявлення дітей про різні види українського народного декоративно-прикладного мистецтва. Діти ішайомляться з орнаментом на іграшках, на посуді, на меблях, вчаться впізнавати особливості зображень, розташування орнаменту, його колірну гаму. Знайомити дітей з народною декоративною творчістю треба поступово і послідовно, виділяючи то одні, то інші його види. Під час ознайомлення дітей з творами декоративного мистецтва вони дізнаються про їх художні якості, матеріал, з якого виготовляються предмети, і деякі процеси їх створення. Поруч з альбомами вихователям доцільно організувати спеціальний фонд речей, прикрашених візерунками, робіт відомих народних майстрів. Використання такого фонду збагачує уявлення дітей про декоративну творчість.

Знайомству з певним видом народних художніх промислів і в відводиться самостійне заняття. В основному воно проходить у вигляді бесіди з дітьми, в ході якої діти одержують нові відомості, а також уточнюється і збагачується їх словниковий запас. Познайомившись протягом року з декількома видами народного декоративно-прикладного мистецтва, діти можуть порівнювати їх між собою, помічати їх особливості. Корисним для подальшого розвитку

творчості дітей буде відвідування музею прикладного мистецтва чи виставки, доцільно аналогічну виставку організувати у дошкільному закладі залучивши сатисфакції. При доборі і складанні зразків за мотивами народних орнаментів вихователь повинен враховувати такі аспекти:

1) елементи орнаментів повинні відображати знайомі дітям образи;

2) композиційна побудова зразків повинна бути чіткою-

3) не повинні спотворювати контури вихідних орнаментальних мотивів;

4) мати яскраве кольорове забарвлення

Прагнучи донести до дітей закони композиції, треба звертати їх увагу на те, що візерунок завжди підкреслює форму предмета. Яскраві враження, що залишають у дітей твори українського розпису, багато в чому зумовлені їх привабливим колоритом. Розмову про нього не слід зводити до перерахунків кольорів, що їх використав художник а важливо підтримати і розвинути те почуття захоплення яке викликає у дітей зустріч зі справжнім мистецтвом

Не порушуючи цілісного сприйняття твору, варто проаналізувати окремі його елементи з погляду техніки виконання, запропонувати дітям визначити, яку квітку листочок тощо вони зуміють намалювати і як це робитимуть

Виховуючи інтерес і повагу до творчості народних майстрів, треба вчити малят розрізняти декоративний розпис характерний для місцевості, в якій вони живуть і той який побутує в інших регіонах.

Ознайомлюючи дітей з Декоративно-прикладним мистецтвом вихователь повинен враховувати такі три напрямки роботи:

1. Розширення та систематизація знань вихователями про народне мистецтво рідного краю.

2. Формування у дітей інтересу до історії краю, виховання в них любові и поваги до традицій народу

3. Організація педагогічної освіти батьків.

Систематичне ознайомлення дітей з мистецькою спадщиною бажано розпочинати з розгляду виробів. Вихователь розглядає кожен предмет разом з дітьми, у супровідній бесіді підкреслює його своєрідність, яскравість, барвистість, звертає увагу на ритм і послідовність елементів узору.

Проте діти повинні бачити не тільки красу предмета, а й знати його історію. Знайомлячи дітей з особливостями косівського розпису на кахлях, вихователь пояснює дітям для чого раніше виготовляли кахлі, як клали кахлеві печі. Розповісти, що гордістю кожної оселі була піч. Паралельно, під час своєї розповіді, вихователь запитує дітей: "У кого в селі є бабуся?", "Чи є в неї в хаті піч?", "Яка ця піч?", "Чи пече бабуся хліб?"

Знайомлячи дітей з писанковим розписом, вихователь розповідає про історію виникнення писанки. Цей звичай був пов'язаний з народним уявленням про яйце, яке уособлювало вічне оновлення природи, було символом весни, перемоги життя над смертю. У народних легендах писанка наділялася величезною силою, здатною оберігати людей, стримувати злі сили природи. Писанки бувають обрядові, ігрові та декоративні. Обрядова функція писанок пов'язана з першими днями Паски. Необхідно розповісти дітям, що писанки були оберегом життя, вони охороняли від лихого ока.

Періодично у груповій кімнаті або в залі можна влаштувати виставку українського художнього та декоративного мистецтва. Іграшки, керамічні вироби, писанки розміщують на полицях, столах, щоб дітям було зручно розглянути їх зблизька. Доцільне також самостійне розглядання дошкільниками творів українського народного декоративного мистецтва. Знання про народне мистецтво бажано закріпити за допомогою дидактичних ігор: "Поїздка до майстрів української народної іграшки" та "В магазині художніх виро-

бів". Перша гра - уявна подорож до майстрів кераміки. Вихователь ретельно готує "зустріч" з майстрами; обладнує "майстерню" справжніми виробами народних умільців. Він виконує роль майстра, діти - його гості. Розповідає про особливості керамічної іграшки. Діти довідуються чимало цікавого, мають змогу вступити у бесіду. Завершивши розповідь, майстер дарує відвідувачам свої "вироби", вирізані з цупкого паперу силуети іграшок, і пропонує самим прикрасити їх - розмалювати або зробити аплікацію.

Гру "У магазині художніх виробів" доцільно проводити після відповідної екскурсії. Тут використовуються готові вироби з глини - посуд, іграшки, писанки. Діти - покупці описують предмети, розкривають особливості форми, колірну гаму, а продавець за цим описом добирає потрібну річ. У підготовці до організації сюжетно-рольової гри "Ярмарок" залучають всіх дітей: їм пропонують виготовити посуд та іграшки, а потім прикрасити чи розписати їх. Усі вироби пропонуються на "ярмарку" для продажу. Під час цієї гри закріплюються знання дітей про народні промисли.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте значення декоративно-прикладного мистецтва задля розвитку дитячої художньо-творчої діяльності.
2. Охарактеризуйте особливості використання декоративно-прикладного мистецтва у навчально-виховній роботі з дітьми.

Самостійна робота студентів:

Письмове творче завдання

1. Скласти конспект консультації для батьків на тему: "Значення народної іграшки в житті дитини".
2. Чи потрібно ознайомлювати дітей дошкільного віку з різними видами декоративно-прикладного мистецтва? Обґрунтуйте письмово свою відповідь.

Просемінар
Використання декоративно-прикладного мистецтва у
практиці роботи дошкільного закладу.

План

1. Методика ознайомлення дошкільників з орнаментальними формами.
2. Вибір елементів народних орнаментів для дитячих робіт.
3. Використання народних промислів у зображувальній діяльності дітей.
4. Декоративно-прикладне мистецтво як чинник формування художнього смаку дітей.

Спосіб організації студентів на занятті:

- Письмова робота (10 хв.);
- робота в парах;
- спільні роздуми за опрацьованим матеріалом;
- актуалізація знань шляхом фронтального опитування при створенні проблемної ситуації.

Навчально-дослідницькі завдання:

1. Окресліть схему серії орієнтовних занять з косівсь-кого розпису.
2. Підготуйте мікроповідомлення за одним із джерел додаткової літератури.
3. Розробіть зміст стендів для батьків на тему: "Декоративно-прикладне мистецтво України".
4. Розробіть тематику занять задля навчання дітей елементам декоративно-прикладного мистецтва.
5. Доберіть вірші, оповідання, казки, легенди для ознайомлення дітей з виробами декоративно-прикладного мистецтва.

Теми рефератів:

1. Елементи народних орнаментів у дитячих аплікаціях.
2. Використання елементів декоративно-прикладного мистецтва на заняттях малювання в дошкільному закладі.

Рекомендована література:

1. Батухіна О.Г. Формування елементів національної культури у дітей шостого року життя засобами української народної іграшки // Соціалізація особистості. - К.: НПУ, 1999.-С. 179-184.
2. Борилинчук С. Зберегти дороге і рідне (Народна іграшка в виховному процесі) // Дошкільне виховання. 1991. - №7.
3. Орел Л.Г. Дитяча народна іграшка на Україні // Початкова школа. - 1991. - №2.
4. Скиданова Л.Я., Сірченко Л.І. Декоративне малювання та аплікація в дитячому садку. - К.: Рад. школа, 1981. -63 с.
5. Художні промисли України. Прикарпаття. - К.: Мистецтво, 1982. - С. 28.
- Художні промисли: теорія і практика // Під ред. О.А.Фе-дорчук. - К., 1986 - №3. - С. 5-25.
6. Шпикалова Т.Я. Мастерская деревянной игрушки // Начальная школа. - 1991. - №3, 8.

Лабораторне заняття

Використання писанкарства в навчально-виховній роботі з дітьми дошкільного віку. Мета: ознайомити студентів з видами писанок, елементами візерунків, символами, поєднанням кольорів при написанні писанок.

»Т

Логіка обговорення проблеми:

1. Писанка як унікальний витвір народного декоративно-прикладного мистецтва.
2. Ознайомлення дітей з писанкарством та технікою їх виготовлення.
3. Вплив писанкарства на розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Спосіб організації студентів на занятті: Індивідуальна робота та робота в підгрупах пб 3-5 осіб за завданнями викладача.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розробити семінар-практикум для вихователів на тему: "Особливості ознайомлення дітей дошкільного віку з писанкою".
2. Для куточка батьків підготувати рубрику "З історії виникнення та розвитку писанкарства".
3. Розробити опитувальник для дітей про писанку.
4. Скласти тематичну павутинку до слова "писанка".
5. Оформити альбом "Українські писанки".

Рекомендована література:

1. Біляшевський С.В. Українські писанки. - К.: Мистецтво, 1968. - 93 с.
2. Вережак Г. Писанкарство в школі // Гуцульська школа. - 1994. - №1. - С. 19-22.
3. Гуцуляк О. Про таємну символіку писанки // Писанка. 1994. - Ч. 3. - С. 12-13.
4. Зуванич Ф.І. Писанка на кленовому листку: Документальні новели про українців Канади. - К.: Молодь, 1991.-240 с.
5. Міщенко І. Відродження писанкарства в Україні // Писанка. - 1995. - №1. - С. 14
6. Орел Л. Великдень. Писанка // Початкова школа. — 1991. -№3. -С. 57-59.

7. Писанка та її історія // Українське слово. - 1994. - №17. - С. 9.
8. Походжук Д. Як написати писанку // Писанка. - 1994. - Ч. 2. - С. 3-4.
9. Скорик М. З джерел писанкового орнаменту // Писанка. - 1995. - №1. - С. 10-13.

Тема 2. Дизайн — мистецтво формування естетичного середовища

Ключові поняття: дизайн, промисловий дизайн, графічний дизайн, технологія, виразні засоби дизайну, креслення, візаж, фітодизайн.

План

1. Передумови зародження дизайну.
2. Дизайн як творча діяльність. б. Види дизайну.
4. Композиція в дизайні.
5. Дизайн і довкілля.

Рекомендована література:

1. Даниленко В.Я. Основи дизайну: навчальний посібник. - К., 1996.
2. Даниленко В.Я. Особливості становлення дизайну в Україні // Діалог культур. Вип. 2 - Львів, 1996.
3. Дизайн // Популярная художественная энциклопедия-М.: 1986.-Т. 1.
4. Детский сад: Кн. для заведующих / Под. ред. Л.П.Та-расовой. - 3-е изд. - М.: Просвещение, 1982. - С. 54-96.
5. Жедрев Е.В. Художественное осмысление объекта дизайна. - М.: АУТО-ПАН, 1993.
6. Курлішук Б.Я. Проектування інтер'єрів житлових і громадських споруд: навчальний посібник. - К., 1995.

7. Нестеренко О.И. Краткая энциклопедия дизайна. -М.: Мол. гвардия, 1994.
8. Разенблум Е. Художник в дизайне. - М., 1980.
9. Ранев В. Р. Интерьер - **М., 1987.**
10. Холмянский Л.М., Щипанов А.С. Дизайн. - М.: Про-свещение, 1985.
11. Числова О. Дизайн - основа формування сучасних промислових виробів // Еврика - V. 36. студ. наук-х праць. - Ів.-Фр., 2004.
12. Шумега С.С. Дизайн. - К., 2004.

Протягом всієї історії розвитку культури кожна людина в міру своїх можливостей прагнула прикрасити своє життя, зробити гарним і зручним всі предмети, які її оточують: житло, меблі, посуд, одяг, засоби виробництва. Люди завжди прагнули до поєднання раціонального і естетичного досконалого. Це стало надзвичайно актуальним у наш час, оскільки більшість людей усвідомлюють значимість краси і вигоди матеріального середовища.

Промислове мистецтво, технічна естетика, художнє конструювання, дизайн - назви, які з'явилися порівняно недавно. За смисловим значенням вони дуже подібні, проте найбільш поширеним у наш час є дизайн. Дизайн - це новий творчий метод проектування товарів промислового виробництва, його впровадження забезпечує високу якість продукції, поєднуючи в ній естетичні принципи та функціональність, вигідність у користуванні, економічність.

Мистецтво дизайну виникло на початку ХХ ст. разом зі швидким ростом промислового виробництва. Перед худож-никами-конструкторами постало завдання розробити красиві, зручні і надійні станки, механізми та предмети побуту. **В 1919** р. в Німеччині створена вища школа "Баухаз", де поруч з проектуванням розроблялась естетика функціоналізму. Унікальність "Баухаза" полягала в тому, що ця шко-

ла була одночасно виробничою майстернею і навчальним закладом. Це була лабораторія архітектури та проектування. Становлення "Баухаза" проходило під впливом утопічних ідей про можливість переобладнання суспільства шляхом створення гармонічного предметного середовища. "Баухаз" проіснував тридцять років - аж до 1933 р., і був закритий як "шкідливий для культури" заклад. За цей короткий час інститут встиг підготувати багато висококваліфікованих спеціалістів, які в подальшому успішно працювали в художньо-промисловому мистецтві та архітектурі.

Датою народження дизайну вважають 1928 р., а місце народження -- СІЛА, де одночасно виникає декілька дизайнерських фірм. Дизайнер - у перекладі з англ. мови означає "проектувальник", "рисувальник".

На теренах СРСР розвиток дизайну проходив у три етапи: етап виникнення (20-ті рр.); етап відродження (60-ті рр.); сучасний етап розвитку. Процеси, що протікали в східній, центральній і південній Україні, були дещо відірвані від європейського життя. На Західній Україні дизайн формувався під впливом загально-європейських процесів. На теренах України у 2-ій половині ХХ ст. утворилися три основні центри: Київ, Харків і Одеса, в яких виникли художньо-навчальні заклади. Київський інститут декоративно-прикладного мистецтва ім. М.Бойчука засновано як школу майстрів декоративно-прикладного мистецтва при Київському музеї українського мистецтва. Тут, готують молодих спеціалістів з дизайну за спеціальностями: промисловий дизайн, графічний дизайн і дизайн середовища. Все це відбувається на відділенні дизайну, яке має кваліфікованих викладачів і міцну матеріальну технічну базу.

Створення навчальних закладів, які випускають кваліфікованих спеціалістів є важливим фактом для ство-

рення конкурентоспроможної продукції, не тільки в регіонах України і Європи, а й у всьому світі, що є дуже важливим для престижу держави.

У 1957 р. була створена Міжнародна рада індустріального дизайну, яка сприяла розвитку дизайну в усьому світі. Членом цієї організації була і Україна. На генеральній асамблеї цієї Ради, яка відбулася в 1969 р. в Лондоні визначено формулювання дизайну.

У наш час існують різні погляди на "дизайн". Одні вчені вважають, що дизайн - це будь-яке проектування, тобто процес створення нових предметів, інструментів, обладнання, формування предметного середовища. Інші до дизайну відносять новий вид професійної художньо-конструктивної діяльності, що виникла у XX столітті. А треті - організацію естетичного середовища життя людини як цілісності, яка складається з продуманої системи образів.

Всі ці підходи правильні, проте художнє проектування предметно-просторового середовища не тільки створює матеріальні цінності. Дизайнер формує, або можна сказати, "проектує" людину, яка буде користуватися цими речами і жити в цьому середовищі. Наукова основа дизайну -технічна естетика.

Дизайн - це творча діяльність, метою якої є формування гармонійного предметного середовища, що найбільш повно задовольняє матеріальні і духовні потреби людини, це органічна єдність користі і краси, функції і форми. Проникнення дизайну в наше життя зближує матеріальне виробництво з мистецтвом і цим самим збагачує духовний світ людини.

Особливість дизайну полягає в тому, що кожна річ розглядається не тільки з точки зору користі, надійності і краси, а і функціонування. Зміст дизайнера в комплексному системному підході до проектування кожної речі. Створюючи нову річ дизайнер подає її форму, органічно поєднує

колір і матеріал. Тільки завдяки знанням історичних цінностей цивілізованого світу, їх вивченню і аналізу можливе подальше вдосконалення прекрасних виробів світового рівня.

Між дизайном і прикладним мистецтвом існує зв'язок. Обидва мистецтва спрямовані на створення естетичного предметного середовища. Для творів дизайну і декоративно-прикладного мистецтва характерні користь, міцність і краса. Масовість виробів вважають ознакою об'єктів дизайну, а унікальну творчість художника відносять тільки до декоративно-прикладного мистецтва. Однак це не завжди правильно. Будь-який предмет прикладного мистецтва (шкатулка) також може масово тиражуватися, а, в свою чергу твір дизайну може бути унікальним, наприклад, моделювання одягу. Тому таку ознаку, як масовість можна вважати суттєвою, проте не обов'язковою ознакою дизайну.

Утилітарна спрямованість об'єктів дизайну ще одна важлива його особливість. Об'єкти дизайну так, як і твори мистецтва, відображають час, рівень технічного прогресу і соціально-політичну структуру суспільства. Засвоїти мову дизайну можна через його твори.

Зображувально-виражальні засоби дизайну є загальними для мистецтва: крапка, лінія, фактура, текстура, колір, форма, об'єм, пропорції, маса і простір. Елементи комбінуються на основі принципів композиції: симетрії, асиметрії, рівноваги, ритму і руху.

Дизайн, як особливий вид творчої діяльності, комплексно вирішує такі завдання:

- утилітарно-функціональні,
- конструктивно-технологічні,
- економічні,
- естетичні.

Ці завдання взаємопов'язані і взаємообумовлені, прямо або опосередковано впливають одне на одне, на форму предмета. Роль і значення кожного із цих факторів є дуже

важливим при конструюванні і створенні виробу.

Дизайн, як і будь-яка творчість, має дві основи:

- інтуїтивно-емоційну,
- логічно-наукову.

Перша тісно пов'язана з особистістю автора, його смаками, відчуттям і баченням світу, схильностями, уподобання. Все це безперечно відкладає свій особливий, неповторний, індивідуальних відбиток як на творчий процес, так і на його результат - виріб.

Існують такі види дизайну: промисловий дизайн, графічний дизайн, візаж, дизайн одягу, фітодизайн, дизайн середовища, екологічний дизайн.

Промисловий дизайн - це конструювання станків, транспортних засобів, побутових приборів, посуду, меблі і т. ін. Дизайнер повинен подбати про те, щоб його вироби були зручні, корисні, надійні і красиві.

Графічний дизайн - це промислова графіка (етикетки, упаковка товарів, листівки, конверти тощо), розробка графічного стилю закладу, графічна реклама продукції і тощо. Фірмовий стиль передбачає створення знаків, шрифтів та іншого для оформлення буклетів, бланків, етикеток, візиток, сувенірної продукції. Особлива галузь графічного дизайну - дизайн книг, який виник у XX столітті. Дизайнер продумує її конструкцію, внутрішнє і зовнішнє оформлення, а ілюстрації малює художник. Інколи ці функції виконує одна людина.

Арт-дизайн - це мистецтво проектування в самому широкому значенні цього слова. Це може бути проектування таких об'єктів, які не мають прямого функціонального призначення і демонструються тільки у виставкових залах.

Візаж, або мистецтво макіяжу. Візажист - дизайнер і архітектор обличчя. Поняття "макіяж" має два значення: в першому випадку розуміють косметичні препарати, які є робочим матеріалом для візажиста, а в другому - мистецтво

оформлення обличчя. Цей вид дизайну у наш час користується попитом.

Дизайн одягу включає його моделювання і конструювання. Мода змінюється стрімко, тому дизайнери постійно працюють над новими колекціями одягу.

Фітодизайн - це створення окремих об'ємних або плоских композицій із живих або засушених квітів та рослин, а також цілісне оформлення інтер'єрів квітами, травами тощо. Правильно підібрані композиції створюють психологічний комфорт у приміщенні, поліпшують мікроклімат. Інколи плоскі композиції із засушених рослин називають флористикою. Дизайнер піклується про те, щоб підібрати рослину за формою і кольором, скласти букет у відповідності певного стилю.

Дизайн середовища об'єднує проектування інтер'єру і екстер'єру, ландшафтний дизайн. Ландшафтні дизайнери займаються озелененням і благоустроєм території. В наш час виникла необхідність виділити в окрему галузь екологічний дизайн, який вирішує проблему сприятливого впливу на людину середовища, яке проектується і створюється.

Таким чином, всі види дизайну беруть участь у формуванні цілісного естетичного середовища, а дизайн можна розглядати як масове явище культури, який спрямований на про'яв піклування про зручність, благо і красу всього суспільства.

Проте не тільки емоції і почуття повинні керувати творчим процесом дизайнера. Повинні враховуватись знання об'єктивних принципів і закономірності формоутворення закономірностей композиції на логічній основі. Якщо б цього не було, то і сам творчий процес був би не керований, неможливо було б і оцінити художній виріб. Знання закономірностей не обмежують самої творчості, а навпаки, роблять її більш цілеспрямованою, звільняють дизайнера від зайвих пошуків, випадкових помилок, роблять творчість більш пізнаною, більш вільною.

Людина створює так звану "другу природу". В процесі створення виробу людина може діяти тільки так, як діє сама природа, змінювати тільки форму речі, закони природи взагалі не можуть бути змінені. Єдність форми і змісту є одним із найважливіших законів художньої творчості, особливо для виробів промислового і прикладного мистецтва та для архітектурних об'єктів.

Щодо образності в дизайні, то виразність форми виробу відноситься до його змісту і обов'язково в емоційному плані. В цьому випадку йдеться про емоційно-естетичну оцінку в світлі відповідних суспільно-естетичних ідеалів. Дизайнер повинен чітко і максимально повно сформулювати завдання виробу. Образність характеризується також і авторським баченням виробу, поясненням поставленого естетичного завдання. Дизайнер уявляє виріб, його форму і зміст, згодом переходить у стадію дозрівання, розвивається і завершується в остаточному вигляді, як індивідуальна авторська художня робота. Важливим при створенні виробу, оформлення є форма, колір, матеріал. Одним із основних у дизайнерській роботі є колір, бо він впливає і створює відповідний емоційний настрій.

Однією із особливих сторін, що підкреслюють повноту і довершеність виробу дизайнера, є цілісність і композиційна єдність, єдність внутрішнього і зовнішнього. Проектуючи, об'єкт треба розглядати не як випадкове сполучення окремих, незалежних одна від одної деталей, а як єдиний суцільний організм. Зв'язок між елементами обов'язково повинен бути композиційним. Тобто повинен створюватися ансамбль, що є ще однією особливістю в розвитку дизайну. Ансамбль - це найбільш загальне визначення сукупності окремих елементів, які представляють разом струнку, узгоджене, гармонійне ціле.

В усі часи і епохи почуття пропорційності було і є однією з безсумнівних умов, однією з основних ознак у визначенні

краси. Пропорції є одним із основних і найбільш універсальних засобів композицій.

У дизайні як і в архітектурі і в багатьох інших видах мистецтва важливе значення має масштабність. Масштабність характеризує позитивну якість композиції, правильність вибору, розміру для даного предмета в конкретних умовах. Значну роль у досягненні масштабності відіграють так звані вказівки масштабу, ті чи ті елементи, майже завжди постійної величини.

Важливим принципом розвитку дизайну є обов'язкове урахування конкретних умов довкілля. Ні один предмет, ні одне явище не можна брати і розглядати ізольовано, відірвано від конкретних умов, оскільки все в світі взаємопов'язане і взаємообумовлене. Речі, які створює людина, також не можуть існувати самі по собі, ізольовано від інших предметів, що їх оточують.

Кваліфікована робота дизайнера допомагає нам бачити красиве, вишукане, неповторне, що покращує наше життя і стимулює нас самих творити красу. Найбільше дизайн використовується у моделюванні одягу чи створенні інтер'єру.

Запитання для самоконтролю:

1. Дайте визначення дизайну?
2. Перелічіть види дизайну.
3. Що входить у поняття "промисловий дизайн"?
4. Що таке візаж? З яким матеріалом працює візажист.
5. Які художньо-виразні засоби дизайну?
6. Які прийоми та засоби композиції використовуються при проектуванні об'єктів дизайну?
7. Який вплив довкілля на дизайн?

Самостійна робота студентів:

1. Укласти список літератури до теми: "Школа дизайну".

2. Виділіть основні концепції розвитку дизайну. Охарактеризуйте їх.

Просемінар Основи дизайну

План :

1. Творчість у дизайні.
2. Прийоми та засоби композиції дизайну. *
3. Характеристика видів дизайну.
4. Оформлення інтер'єру дошкільного закладу:
 - а) вимоги до оформлення дошкільного закладу;
 - б) твори мистецтва в оформленні дошкільного закладу.

Спосіб організації студентів на занятті:

- повідомлення студентів;
- педагогічний диктант.

Навчально-дослідницькі завдання:

1. Виконати у кольорі план інтер'єру дошкільного закладу, в якому були б передбачені всі її необхідні компоненти.
2. Самостійно створити план нестандартної групової кімнати. Виконати план у кольорі враховуючи всі необхідні зони для обраної вікової групи.

Теми рефератів:

1. Мистецтво дизайну.
2. Фітодизайн як мистецтво організації естетичного середовища.

**—Ділова гра
Школа дизайну**

Спосіб організації студентів на занятті:

- робота в командах;
- робота в парах;
- колективне обговорення результатів.

Творчі завдання:

1. Складіть композицію із засушених рослин (на вибір студента).
2. Придумайте і намалюйте ескіз групової кімнати.
3. Розробіть емблему для дошкільників, які займаються в гуртку "Ми - народні умільці".

Тести до другого модуля

1. Доповни перелік.

Ознайомлюючи дітей з декоративно-прикладним мистецтвом вихователь повинен враховувати такі три напрямки роботи:

1. Розширення та систематизація знань вихователями про народне мистецтво рідного краю.

* •
o..... .

- 2., Перелічи функції писанки.

3. Закінчи речення.

Знання про народне мистецтво, набуті під час занять, екскурсій, виставок, розглядання альбомів, бажано закріпити

4. Вибери неправильну відповідь.

Навчаючи дітей техніці декоративного зображення, вихователь використовує на занятті такі методи: а) розгляд предметів; б) спостереження; г) мистецтвознавчу розповідь; д) розгляд візерунків; є) художню літературу; ж) творчі завдання; з) дидактичні ігри.

5. Доповни перелік.

При доборі і складанні візерунків за мотивами народних орнаментів вихователь повинен враховувати такі аспекти:

1) елементи орнаментів повинні відображати знайомі дітям образи;

2) • • ;

3) ;

4) • • ;

6. Закінчи речення.

Дизайн-це

7. Продовж перелік.

Дизайн, як особливий вид творчої діяльності, комплексно вирішує такі завдання:

1. Утилітарно-функціональні.

2

3

4

8. Перелічи види дизайну.

9. Вибери правильну відповідь.

Дизайн, як і будь-яка творчість, має дві основи: А)

інтуїтивно-емоційну, Б) емоційно-вольову, Г)

інтуїтивно-логічну, Д) природничо-наукову, Е)

логічно-наукову.

10. Закінчи речення.

Фітодизайн - це.....

-Від

повіді: 1.

1) Розширення та систематизація знань вихователями про народне мистецтво рідного краю.

2) Формування у дітей інтересу до історії краю, виховання в них любові й поваги до традицій народу.

- 3) Організація педагогічної освіти батьків.
2. Обрядова, ігрова, декоративна.
3. За допомогою дидактичних та сюжетно-рольових ігор: "Поїздка до майстрів української народної іграшки", "Ярмарок" та ін.
4. б) і є).
- 5.1) елементи орнаментів повинні відображати знайомі дітям образи;
 - 2) композиційна побудова зразків повинна бути чіткою;
 - 3) не повинні спотворювати контури вихідних орнаментальних мотивів;
 - 4) мати яскраве кольорове забарвлення.
6. Дизайн - це творча діяльність, метою якої є формування гармонійного предметного середовища, що найбільш повно задовольняє матеріальні і духовні потреби людини, це органічна єдність користі і краси, функції і форми.
7. Утилітарно-функціональні, конструктивно-технологічні, економічні, естетичні.
8. Промисловий дизайн, графічний дизайн, візаж, дизайн одягу, фітодизайн, дизайн середовища, екологічний дизайн.
9. А, Е.
10. Фітодизайн - це створення окремих об'ємних або плоских композицій із живих або засушених квітів та рослин, а також цілісне оформлення інтер'єрів квітами, травами тощо.

Самостійна робота студентів:

Письмове творче завдання

Написати творче резюме у довільній формі за орієнтовним планом:

1. Що було найбільш цікавим у процесі вивчення даного курсу?
2. З якими теоретичними позиціями, що лягли в основу курсу, я не погоджуюсь і чому?

3. Як вплинув даний курс на моє професійне становлення?

Орієнтовна тематика рефератів

1. Педагогічна цінність декоративно-прикладного мистецтва.
2. Значення декоративно-прикладного мистецтва для формування художнього смаку у дітей.
3. Народне декоративно-прикладне мистецтвом системі цінностей культури.
4. Народні художні промисли України.
5. Художня кераміка - вид декоративно-прикладного мистецтва.
 - (і. Народна іграшка України.
 7. Вироби народних умільців.
 - К. Композиція в декоративно-прикладному мистецтві.
 9. Тематична композиція.
 10. Народні орнаменти у мотивах декоративно-приклад-ного мистецтва.
 - 1 І. Види і структура орнаментів.
 12. Елементи народних орнаментів у дитячих аплікаціях.
 18. Використання елементів декоративно-прикладного мистецтва на заняттях малювання в дошкільному закладі.
 14. Мистецтво дизайну.
 15. Фітодизайн як мистецтво організації естетичного ояродовища.

Контрольні питання

1. Види декоративно-прикладного мистецтва.
2. Функції декоративно-прикладного мистецтва.

3. Вплив декоративно-прикладного мистецтва на розвиток творчих здібностей дітей.
4. Традиційні народні художні промисли України.
5. Використання декоративно-прикладного мистецтва у роботі з дошкільниками.
6. Українська народна іграшка.
7. Витинанка як елемент народної творчості.
8. Розвиток писанкарства в Україні.
9. Килимарство та художнє ткацтво Прикарпаття.
10. Методика ознайомлення дошкільників з орнаментальними формами.
11. Композиційна побудова візерунку.
12. Ознайомлення дітей зі зразками народної творчості.
13. Використання кераміки на заняттях з декоративного малювання.
14. Дизайн як творча діяльність.
15. Види дизайну.
16. Художньо-виразні засоби дизайну.
17. Вплив довкілля на дизайн.
18. Творчість у дизайні.

Програмові вимоги до курсу

1. Народне декоративно-прикладне мистецтво - одна із форм суспільної свідомості.
2. Загальна характеристика народного декоративно-прикладного мистецтва.
3. Функції народного мистецтва.
4. Види декоративно-прикладного мистецтва.
5. Роль народного декоративно-прикладного мистецтва у формуванні особистості дитини дошкільного віку.
6. Вплив декоративно-прикладного мистецтва на розвиток творчості дошкільника.

7. Педагогічна цінність декоративно-прикладного мистецтва.
8. З історії розвитку промислів України.
9. Регіональні осередки та локальні художньо-технічні Особливості українського декоративно-прикладного мистецтва.
10. Вишивка - класичний вид українського народного мистецтва.
11. Килимарство та ткацтво.
12. Кераміка і гончарство.
18. Художня обробка шкіри та металу.
14. Витинанка - один з видів декоративно-прикладного мистецтва.
15. Народна іграшка.
- І в. Писанкарство - найпоширеніший вид декоративно-прикладного мистецтва.
17. Характеристика орнаментальних форм декоративно-прикладного мистецтва.
18. Домінуючі мотиви української народної орнаментики.
19. Композиційні принципи побудови орнаменту.
20. Формування досвіду художньо-творчої діяльності у дошкільників засобами декоративно-прикладного мистецтва.
21. Форми і методи організації художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку на матеріалі народного декоративно-прикладного мистецтва.
22. Види художньої діяльності дітей на матеріалі народного декоративно-прикладного мистецтва.
23. Педагогічні умови реалізації творчих можливостей дітей дошкільного віку засобами декоративно-прикладного мистецтва.
24. Вибір елементів народних орнаментів для дитячих робіт.
25. Використання народних промислів у зображувальній діяльності дітей.

Надія Луцан

26. Передумови зародження дизайну.
27. Дизайн як творча діяльність.
28. Види дизайну.
29. Композиція в дизайні.
30. Дизайн і довкілля.

Рекомендована література

1. Андрусич Н. Пригадаймо майбутнє // Дошкільне виховання. - 1996 - №1.
2. Андрусич Н., Найдено О. Народну іграшку - дітям // Дошкільне виховання. - 1993. - №2.
3. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. - Львів: Світ, 1993. -272 с.
4. Бабіченко Д. Художні промисли України // Образотворче мистецтво. - 1979. - №1. - С. 16-17.
5. Баланюк М.Г. Роспись деревяной игрушки // Начальная школа. - 1989. - №10-11.
6. Батухіна О.Г. Формування елементів національної культури у дітей шостого року життя засобами української народної іграшки // Соціалізація особистості. - К.: НПУ, 1999.-С. 179-184.
7. Батухіна О.Г. Українська народна іграшка: діти і національна культура // Дошкільне виховання. - 1997. -№11.-С. 28-29.
8. Белкіна Ф. Вікно в минуле // Мистецтво і освіта. -2000. -№1.-С. 7-11.
9. Біляшевський Є.В. Українські писанки. - К.: Мистецтво, 1968. - 93 с.

10. Богатеева З.А. Мотивы народных орнаментов в детских аппликациях. - М.: Просвещение, 1986. - 207 с.
11. Вогуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навч. посіб. ~ К.: Вища шк., 2002.-С. 281-317.
є
12. Борилинчук С. Зберегти дороге і рідне (Народна іграшка в виховному процесі) // Дошкільне виховання/ -1991.-№7.
13. Вережак Г. Писанкарство в школі // Гуцульська школа. - 1994. - №1. - С. 19-22.
14. Гадалова І.М. Виховання мистецтвом: досвід, проблеми, пошук // Початкова школа, - 1988. - №10.
15. Гасюк О.О. Степан М.Г. Художнє вишивання // Альбом. - К.: Вища шк., 1984. «
16. Герчук Ю.Я. Что такое орнамент? - М.: Гаралт, 1998.
17. Голубець Л.А. У пошуку нетрадиційних форм. -Львів,1988.
-з
18. Греков А.А. Світлиця моя рідна: Про виховання засобами народного мистецтва // Україна. - 1989. - №16.
19. Гуцуляк О. Про таємну символіку писанки // Писанка. - 1994. -Ч. 3.- С. 12-13.
20. Даниленко В. Я. Основи дизайну: навчальний посібник.-К., 1996.
- 2*1. Даниленко В.Я. Особливості становлення дизайну в Україні // Діалог культур. Вип. 2. - Львів, 1996.
22. Данченко Л.К. Невмируще джерело. Бесіди про українське народне мистецтво. - К.: Мистецтво, 1975. - 190 с.
23. Данченко О.С. Народні майстри. - К.: Рад. шк., 1982.-129 с.
24. Декоративно-прикладне мистецтво / За ред. А.Н.Ки-риченко. - К., 1991. - С. 22-32.
25. Дизайн // Популярная художественная энциклопедия.-М.,1986.-Т. 1.
26. Дитина. Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку. - К.: Освіта, 1993.

27. Долинна О. Нові підходи в організації зображувальної діяльності дошкільників // Дошкільне виховання. -1989.-№11.
28. Дронова О. Через красу до творчості // Дошкільне виховання. - 2004. - №4. - С. 18-19.
29. Жедрев Е.В. Художественное осмысление объекта дизайна. - М.: АУТО-ПАН, 1993.
30. Загаєцька О. В одвічних ритмах гончарного круга // Образотворче мистецтво. - 2003. - №1. - С. 12-16.
31. Захарчук-Чугай Р.В. Про сучасну вишивку рушни-КІВ // Народні промисли України. - К., 1979. - С. 32-41.
32. Зуванич Ф.І. Писанка на кленовому листку: Документальні новели про українців Канади. - К.: Молодь, 1991.-240 с.
33. Извекова Г.В. Витинанки - художній вид художньої праці // Початкова школа. - 1993 - №10.
34. Каган М.С. Морфология искусства. - Л., 1972. - С. 187-189.
35. Калуська Л.В. Ознайомлення дошкільнят із народними звичаями та обрядами. - Ів.-Фр., 1993. - С. 3-20.
36. Калуська Л.В. Старшим дошкільнятам про народні ремесла, звичаї та обряди, символи й обереги дому - К., 1992. -С. 3-45.
37. Кара-Васильєва І. Біографія української вишивки // І Паука і суспільство. -1988. - №1.
38. Качкан В. Вишивала моя ненька сорочку // Наука і суспільство, 1988. - №1.
39. Кікцьо М. Секрети витинанки // Дошкільне виховання. -1995. -№2.
40. Ковальчук О.В. Українське народознавство. Книга ДЛІА вчителя. - К.: Освіта, 1992. - 176 с.
41. Косачева О.П. Український народний орнамент. -ІС. 1876.-С. 1-13.
42. Крячковський Л. Сонце писанки // Україна. - 1990 №15.

43. Курлішук Б.Я. Проектування інтер'єрів житлових і громадських споруд: навчальний посібник. - К., 1995.
44. Курчук А. Радість зору - витинанки // Прикарпатська правда. - 1982. - 26 жовтня.
45. Лашук Ю. Традиційні центри народного мистецтва // Народна творчість та етнографія. - 1978. - №3. - С. 96-98.
46. Левчук В. Твого народного ремесла з бабусиної скрині // Дошкільне виховання. - 1990. - №1.
47. Леся Храплива. Писанка українським дітям. - К., Глобус, 1993.
48. Лисенко Л. Роль народного мистецтва у формуванні особистості сучасної радянської людини // Образотворче мистецтво. - 1983. - №3. - С. 12.
49. Лосюк П.В. Декоративно-прикладне мистецтво в школі - К.: Рад. шк., 1979. - 56 с.
50. Любченко В.Ф. Орнамент у прикладному мистецтві // Громадянське покликання митця (збірник матеріалів). - Львів, 1985. - С.60-66.
51. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку.-К., 1991.
52. Міщенко І. Відродження писанкарства в Україні // Писанка. - 1995. - №1. - С. 14.
53. Моздир М.І. Художні ремесла // Етнографія України. - Львів, 1994.
54. Нагальський О.П. Художня кераміка: гончарне мистецтво // Рідна школа - К., 1993. - №11-12.
55. Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва. - Львів, **1079**.
56. Народное искусство. Керамика, декоративная рос-пись, резьба по дереву, вышивка, ковры. - К., 1967. - С. 28-30.
57. Нестеренко О.И. Краткая энциклопедия дизайна. -М.: Мол. гвардия, 1994.
58. Нікітін Б., Нікітіна Л. Чарівна сила мистецтва // Початкова школа. - 1988. - №11.

59. Орел Л. Великдень. Писанка // Початкова школа. -1991. -№3. -С. 57-59.
60. Орел Л.Г. Дитяча народна іграшка на Україні // Початкова школа. - 1991. - №2.
61. Пашак-Трач О. Народне мистецтво як виховний Засіб // Народна творчість та етнографія. - 1992. - №4.
62. Писанка та її історія // Українське слово. - 1994. -.N4 7. С. 9.
63. Підкурганна Г. У світі прекрасного. Вчити розуміти мопу мистецтва // Дошкільне виховання. - 1989. - М6.
64. Походжук Д. Як написати писанку // Писанка. -1994.- Ч. 2.-С. 3-4.
65. Разенблум Е. Художник в дизайне - М., 1980.
66. Сакулина Н.П. Народное декоративное искусство в ИОСПИтательной работе детского сада // Изв. АПН РСРСФ. іти. 11.-М., 1947.-125 с.
67. Скиданова Л.Я., Сірченко Л.І. Декоративне малю-Вання та аплікація в дитячому садку. - К.: Рад. школа, 1981. 63 с.
68. Скиданова Л.Я., Сірченко Л.І. Декоративне малю-Вання та аплікація в дитячому садку. - К.; Рад. школа, 1981. 64 с.
69. Скорик М. З джерел писанкового орнаменту // Пи щики. - 1995. - №1. - С. 10-13.
70. Тищенко Р. Історія декоративно-ирикладного мис-тптііа України. - К., 1992. - С. 3-25.
71. Ушинський К.Д. Прагнення до свідомої діяльності // І [овне зібрання творів: У 6 т. - Т. 5 - С. 47.
72. Холмянский Л.М., Щипанов А.С. Дизайн. - М.: І [росвещение, 1985.
73. Художні промисли України. Прикарпаття. - К.: Мис- МЦТВО, 1982. -С. 28.
- 7-1. Художні промисли: теорія і практика // Під ред. О.А.Федорчук. -К., 1986. -ЛГ»3. - С. 5-25.

Надія Луцан

75. Числова О. Дизайн - основа формування сучасних промислових виробів. Еврика - V. 36. студ. наукових праць. - Ів.-Фр., 2004.
76. Чугай А. Декоративно-прикладне мистецтво Яво-рівщини - 1978.
77. Шорохов Е.В. Композиция. - М.: Просвещение, 1986. - 228 с.
78. Шпикалова Т.Я. Мастерская деревянной игрушки // Начальная школа. - 1991. - №3, 8.
79. Шумегга С.С. Дизайн. - К., 2004.

Короткий тлумачний словник

БАРИЛЬЦЕ - тип посуду, що формою нагадує бондарнії й однойменний предмет для зберігання рідини. Зустрічі! ються з широкою або вузькою шийкою, з ніжками або без них.

ПШБІЙКА - це тканини з візерунками, нанесеними за допомогою різблених дощок (форм, печаток); декорування Тканин, коли орнамент утворюється не в процесі ткання, а наноситься на готову тканину, друкується. її часто називають народною графікою. Відмінність назв зумовлена різними техніками вибивання узорів, періодами виготовлення та побутування в окремих регіонах України.

ВИТИНАНКИ - орнаментальні й фігурні прикраси ШИТла, ажурно витяті ножицями, вирізані ножом з білого йбо кольорового паперу.

ВИШИВКА - один із видів українського народного декоративного мистецтва. Це сюжетні та орнаментальні прикраси житла, ажурно або силуетно вирізані ножицями з білого або кольорового паперу.

ВИШИВАННЯ - вид народно-декоративного мистецтва, орнаментальне або сюжетне зображення на тканині, шкірі, Виконане різними ручними або машинними швами.

В'ЯЗАННЯ - вид народного декоративного мистецтва, виготовлення в'язаного полотна й окремих виробів вигинанням безперервної, цілісної нитки у петлях, що по-різному переплітаються між собою.

ГОНЧАРСТВО - обробка глини та виготовлення різноманітного посуду.

КАХЛІ - типологічна група керамічних виробів, які служать основним конструктивно-декоруючим матеріалом для спорудження печей.

КИЛИМАРСТВО - виготовлення килимів, гобеленів, килимових доріжок, покриттів ручним або машинним способом. Полягає у підборі сировини (вовни, бавовни тощо), виготовленні і фарбуванні пряжі, тканини та обробленні килимів і килимових виробів.

ЛОЗОПЛЕТІННЯ - кустарний промисел по виготовленню господарсько-побутових та художніх виробів з різноманітної дерев'яної сировини (лози, кори молодії липи, берези тощо).

МАЙОЛІКА - вироби з кольорової глини з випаленим пористим черепком. Майолікові вироби формують перевалено на крузі, рідше виливають у формах. Вони відрізняються масивністю корпусу та інших деталей, плавністю контурів силуету.

МЕРЕЖИВО - вид народного декоративного мистецтва; ажурні, сітчасті, декоративні вироби з лляних, шовкових, бавовняних, металевих та інших ниток. Мереживо виготовляється для оздоблення одягу, прикрашення тканин інтер'єрного призначення. За технікою виконання мереживо поділяється на ручне й машинне.

ПОРЦЕЛЯНА ~ найдосконаліший вид кераміки, вироби виготовлені зі суміші високоякісних білих глин та інших складників. Найголовніша відмінність від фаянсу - дзвінкий білосніжний черепок має у зламі білу склоподібну структуру, а тому в тонких місцях просвічуються і майже не поглинає воду.

ПИСАНКА - розмальоване великоднє куряче або декоративне, зазвичай дерев'яне, яйце.

ПИСАНКАРСТВО - традиція у слов'янських народів розмальовувати яйця на Великдень. • «

РЕМЕСЛО - дрібне виробництво готових виробів, основною на ручній техніці, без внутрівиробничого поділу праці.

РУШНИК - український традиційний текстильний виріб. Рушниками оздоблюють житла, вони є невід'ємною частиною народних обрядів. Розрізняють ткани і вишивані рушники.

ТЕРАКОТА - вироби із гончарних кольорових глин без жодних доповнень. Теракотовий посуд пористий, шершавий, не поливаний, легко поглинає воду.

ФАЯНС - поливані вироби переважно з білої, Очищеної ГЛИНИ зі спеченим, суцільним, дрібнопористим черепком.

ХУДОЖНЄ ПЛЕТІННЯ - вид декоративно-прикладного мистецтва, що означає процес виготовлення творів з природних рослинних матеріалів, інколи на ребристій основі.

ХУДОЖНЄ ТКАЦТВО - це ручне або машинне виготовлення тканин на ткацькому верстаті. Ткацьке виробництво об'єднує підготовку сировини, прядіння ниток, виготовлення з них тканин і заключну обробку: вибілювання, фарбування, ворсування, вибивання тощо.

ХУДОЖНЯ КЕРАМІКА - вироби, виготовлені з різних глин та інших неорганічних складників, які для міцності висихують і випалюють.

ХУДОЖНЯ ОБРОБКА ДЕРЕВА - виготовлення оригінальних виробів з дерева різноманітного функціонального призначення. За формотворчими техніками художнє деревообробництво поділяється на відповідні галузі: бондарство, деревообробне токарство, столярство та декоративне різьблення.

ХУДОЖНЯ ОБРОБКА ШКІРИ (кушнірство) - вид декоративно-прикладного мистецтва, що специфічними прийомами формотворення й оздоблення утворює чимало естетично досконалих побутових речей: взуття, одяг тощо.

Дидактична модель розвитку творчості дітей засобами »«
декоративно-прикладного мистецтва

Перший етап

Нагромадження знань, які підлягають творчому втіленню			
Показ виробу, бесіда за ним	Мистецтвознавча розповідь	Розгляд ілюстрацій, альбомів	Читання художньої літератури

Другий етап

Виникнення та реалізація задуму	
Проведення тематичних і та комплексних занять	Організація виставки дитячих робіт та виробів народних умільців

Третій етап

Формування творчої діяльності

110	Закріплення вивченого матеріалу в дидактичних іграх
-----	--

Запитання, які використовувались для *діагностики* (■/урмованості композиційних умінь і навичок дітей.

Вихователь: В одній казковій країні "Аплікації" стався прикрий випадок. Злий чарівник перемішав усі візерунки. Жителі цієї країни звернулись за допомогою до мудрої Сови. Сова довго розмірковувала і відповіла, що це можна зробити тільки тоді, коли правильно відповісти на запитання, проте вона сама не в змозі це зробити і просить допомоги у дітей.

Запитання:

1. Чим відрізняється розпис від орнаменту?
2. Якими можуть бути орнаменти за мотивами?"
3. З чого складаються рослинні орнаменти?
4. З чого складаються геометричні орнаменти?
5. Як називається цей виріб?
6. Які візерунки можуть бути на витинанці?
7. Дітям пропонується в подарунок для казкової країни

Зробити свою аплікацію.

Вихователь оцінює: вміння правильно розміщувати візерунок; самостійність виконання аплікації.

Рівень сформованості практичних умінь і навичок у декоративних видах художньої діяльності:

1 - оволодіння технічними прийомами декоративного малювання: проведення прямих, ламаних, хвилястих ліній, мікжів, крапок, дуг, кругів;

2 - уміння користуватись пензликом, "тичком";

3 - уміння гармонійно поєднувати кольори та їх відтінки у візерунку;

4 - уміння добирати певні кольорові поєднання відповідно до кольору фону /гла/;

5 - уміння змішувати фарби різних кольорів для одержання нових поєднань;

Надія Луцан

- 6 - оволодіння технічними прийомами різання по прямій і кривій лініях;
- 7 - уміння викладати готові декоративні елементи на папері;
- 8 - вміння користуватись ложницями.

Рівень сформованості уявлень дітей про особливості українського орнаменту:

- 1- Які види орнаменту тобі відомі?
- 2. Які елементи можна використати для створення рослинного орнаменту?
- 3. Що ти знаєш про геометричні візерунки?
- 4. Які кольори найчастіше використовуються в українських орнаментах?

Рівень сформованості уявлень дітей про народне декоративно-прикладне мистецтво:

- 1. Розкажи про відомі тобі види декоративного мистецтва?
- :
- 2. Складц загадку про вишитий рушник.
- 3. Опиши відому тобі народну іграшку.
- 4. Що ти знаєш про кераміку?
- 5. Які види народного декоративно-прикладного мистецтва тобі подобаються найбільше, чому?

Остання сформованість композиційних умінь і V навичок
(заняття з аплікації)

ДПІ:	■ Чи знає мотив * -орнаменту	Чи вміє правильно розміщувати візерунок	Чи самостійно виконує аплікацію

Дидактична модель розвитку творчих здібностей дітей

Планування роботи з писанкарства

<i>Ознайомлення з навколишнім</i> <ul style="list-style-type: none">- відомості з історії виникнення розвитку писанкарства;- символіка фарб і орнаментів;- вірування пов'язані з писанкою;- відомі писанкарі.	<i>Художня література</i> <ul style="list-style-type: none">- читання літератури про писанки;- заучування віршів напам'ять;- розповідання легенд;- інсценізація і драматизація художніх творів.	<i>Розвиток мовлення</i> <ul style="list-style-type: none">- складання описових розповідей про писанки, великодний кошик;- розповіді з власного досвіду
--	--	--

<i>Музика</i> <ul style="list-style-type: none">- розучування пісень про писанку;- музично-драматичні дозвілля.	<i>ПИСАНКАРСТВО</i> / \	<i>Фізкультура</i> <ul style="list-style-type: none">- рухливі ігри з писанками і крашанками.
--	--------------------------------	---

Зображувальна діяльність

<i>Художня праця</i> <ul style="list-style-type: none">- воскова техніка крашанки, писанки- виготовлення мотанок- декорування соломкою.	<i>Малювання</i> <ul style="list-style-type: none">- олівцями- пензлем- пальцями- тичками.	<i>Аплікація</i> <ul style="list-style-type: none">- з кол. паперу- з соломи- з ниток- витинанки.	<i>Ліплення</i> <ul style="list-style-type: none">- з глини- з тіста- оздоблення крашанок.
---	---	--	--

Тема: Витинанки.

Програмові завдання: ознайомити дітей із забутим видом мистецтва - витинанкою, її призначенням, інструментарієм для витинання; розвивати в них навички вирізувати візерунок по контуру на складеному певним чином аркуші паперу; закріплювати правильну вимову слів: колір, візерунок, витинанка, витинати; виховувати естетичний смак, інтерес до витинанок, виготовлених руками майстринь.

Матеріал: предмети хатнього вжитку, кольоровий папір, ножиці, пензлі (на кожну дитину), зразки витинанок.

Методичні поради: У групі заздалегідь оформити куточок оселі, прикрашений вишиванками, керамікою, витинанками. Запропонувати дітям придивитись уважніше і назвати незвичні візерунки з кольорового паперу, що прикрашають кімнату. Пояснити, що слово витинанка означає вирізувати візерунки з паперу. Повідомити, що мистецтво витинанок сьогодні забуте. Розповісти, що колись витинанки були в кожній хаті, радували людей, що їх виготовляли перед Новим роком або навесні, коли, за звичаєм, білили стіни й наповнювали внутрішнє оздоблення хат. Звернути увагу, що витинанками прикрашали піч, грубу, стіни. Маленькі витинанки наклеювали на вікна, рами, великі - розміщували на стінах, грубі, печі, де вони утворювали орнаментальні композиції.

Показати дітям інструмент для витинання: ножиці та пробійнички - своєрідні штампки, які в перерізі мають геометричні фігури у вигляді ромбиків, трикутників, кружечків. Уточнити назви інструментів. Продемонструвати зразки робіт майстрів витинання. Звернути увагу, що їхні витинанки складаються з квітів, листочків, ягід, геометричних форм. Розповісти, що майстри вирізають також фігурки людей, тварин, що в кожного з них є свої улюблені теми, образи. Секрет у тому, що витинати слід лише на складеному аркуші, і складати його можна по-різному:

вдвоє, у чотири, вісім разів. Від того, як складено аркуш паперу, залежить і майбутній малюнок витинанки. Розгорнуту витинанку краще наклеїти на аркуш іншого кольору.* На темному тлі краще виглядає світлий візерунок, на світлому - темний. Повідомити, що спочатку на простіших зразках, а потім і на зразках витинанок народних умільців діти з допомогою вихователя вчитимуться витинати. Показати їм, що аркуш треба згинати по пунктирній лінії і вирізати ножицями по контуру візерунка. Закріпити послідовність роботи. Запропонувати дітям самостійно виконати завдання. Після завершення роботи прикрасити вити-нанками полицку в груповій кімнаті.

Хід заняття.

Вихователь: Діти, подивіться яка у нас гарна стала група. Які види декоративно-прикладного мистецтва тут є? (Вишивка* кераміка)

Вихователь: А хто може сказати як називаються незвичні візерунки з кольорового паперу, що теж прикрашають кімнату?

Вихователь: Це українська витинанка. Слово "витинати" означає вирізувати узор з паперу. Мистецтво витинанок сьогодні призабуте. А колись вони були в кожній хаті, радували людей, що їх виготовляли перед Новим роком або навесні, коли, за звичаєм, білили стіни й поновлювали внутрішнє оздоблення хат. Маленькі витинанки наклеювали на вікна, рами, розміщували на стінах, трубі, печі, де вони утворювали орнаментальні композиції.

Вихователь: Для виконання витинанок використовують ножиці та пробійнички - своєрідні штампики, які в перерізі мають геометричні фігурки у вигляді ромбиків, трикутників, кружечків. Давайте повторимо назви цих інструментів. Показ зразків робіт майстрів витинання.

Вихователь: Подивіться на ці витинанки. Вони складаються з квітів, листочків, ягід, геометричних форм. Є ще

витинанки із вирізаними фігурками людей, тварин. Та щоб витинанка вийшла красивою, вирізати її необхідно лише на складеному аркуші, який можна згинати вдвоє, у чотири, ПІСІМ разів. Від того як складено аркуш паперу, залежить і майбутній малюнок витинанки. Щоб витинанка гарно виглядала, її наклеюють на аркуш іншого кольору.

Вихователь: Давайте виготовимо витинанки, щоб прикрасити нашу групову кімнату. Отже, найперше, щоб виготовити витинанку, які інструменти нам знадобляться? (Ножиці і пробійнички)

Вихователь: Як необхідно скласти аркуш паперу? (Вдвоє, у чотири, вісім разів).

Вихователь: Аркуш треба згинати по пунктирній лінії і вирізати ножицями по контуру візерунка (Діти самостійно виконують завдання. По закінченню роботи підводяться підсумки та аналіз виконаних витинанок).

Тема: "А мати вишивала **рушники**".

Програмові завдання: закріпити і розширити знання дітей про рушник, про те, що це предмет національного побуту, і про те, де використовують, про види рушників. Виховувати повагу, гордість, дбайливе ставлення до народних реліквій.

Хід заняття.

- Діти, сьогодні ми знову завітали до Бабусиної світлиці, де кожна річ може розповісти про себе багато цікавого. ¹І гарно у нашій світлиці? Навіщо і чим прикрашали своє житло українці? (Розписом, килимами, витинанками, вишитими рушниками). Так, діти, особливою красою вирізнялися вишиті рушники. У народі казали: "Хата без рушників - що родина без дітей". Але їх використовували не тільки як убрання, без рушників не обходились різні народні звичаї та обряди. Пригадаємо деякі з них: хлібом-сіллю па вишитому рушнику зустрічали гостей; з рушниками і

хлібом приходили в дім, де народилась дитина; з рушниками виряджали матері своїх синів у далеку дорогу; рушниками перев'язували сватів, стелили вишиваний рушник молодим під ноги, перев'язували їм руки, щоб все життя вони були разом.

- Подивіться довкола і скажіть, що прикрашали вишитими рушниками у сільській оселі? (образи, портрети).

- А тепер сядьмо ось тут на лаві і розглянемо інші рушники. Усі вони вишиті дуже давно, їх вишивали ще бабусі ваших мам. Пригадаємо, що вишивають на рушниках? (Різні квіти, листочки, травичку, геометричні фігури. А для закарпатської вишивки характерні елементи у вигляді "ламаного дерева" та "бджілки"). Хочете послухати легенду про те, як матуся рушником стала?

"Жила в одному закарпатському селі мати, мала вона трьох синів і були вони дуже працюючі, тільки не вміли вишивати, як їхня ненька. Кожному вона вишила рушничок і кожного навчила: коли їхатимуть у дорогу, то щоб у нього хліб загортати, бо хліб на рушнику життя величає і здоров'я береже". Та померла мати і сини на могилі на пам'ять її білий рушник поклали. Розповідають, що через три дні на тому рушникові дивне дерево завітчало, а над ним літали дрібні бджілки. Хто їх вишивав, ніхто не знає, лише вітер* про те розповідає і просить вишити на згадку рушник червоними і чорними нитками".

- Кожен вишивальник передає в оздобі своє розуміння, по-різному бачить кольори. Колись у кожну смужечку, вишиту певним кольором, вкладалось якесь побажання подорожньому: червона - побажання сонця і тепла; зелена - зустріч з добрими людьми; коричнева - щасливої дороги; синя і жовта смужки символізували здоров'я.

На Закарпатті вчилися вишивати з самого малку. Не було такої дівчини, яка б не вміла вишивати. Вишиває вона і співає, то й узорі на її рушниках теж немовби співають.

Закликає почути і продовжити цю пісню - струмочок, який наповнює повноводну ріку душі кожного закарпатця.

Український рушник *(комплексне заняття)*.

Програмові завдання: Закріпити знання дітей про народну творчість України. Вчити дітей любити і поважати працю народних майстрів, бачити в кожному витворі народних рук красу рідної України, гармонійне поєднання кольорів, майстерне виконання. Закріпити вміння вирізати рослинні форми - листя, квіти, ягоди і скласти з них візерунок. Розвивати окомір, вміння симетрично розміщувати елементи візерунка, заповнюючи ними кінці рушника. Виховувати інтерес до народної творчості, акуратність у роботі.

Матеріал: зразки українських рушників, серветки, ілюстрації килимів, посуд, білі прямокутники (10х25 см.) на кожну дитину, папір чорного і червоного кольорів, різнокольорові аркуші паперу, клей, ножиці, серветки.

Попередня робота: вивчення віршів про Україну, про рушник.

Хід заняття.

Звучить пісня "Рушників". Діти заходять у кімнату.

Вихователь: Сьогодні, діти, ми поговоримо з вами про нашу Батьківщину, про її народних умільців. Розглянемо все те, що створили і творять руки нашого українського народу. Діти розповідають вірші про Україну. Вихователь: Як у нас зустрічають гостей? Який добрий звичай є в Україні?

Діти: У нас в Україні зустрічають дорогих гостей хліб-бом-сілля на вишиваному рушнику. Хлопчик і дівчинка в українському одязі виносять хліб з сілля на рушнику і демонструють, як треба зустрічати гостей поклоном.

Вихователь: Справді, гарна традиція, яка говорить про багатство України і щирість, гостинність українських лю-

дей. Подивіться на рушник, який він гарний, які кольори, візерунки поєдналися на ньому. Діти: Червоний і чорний кольори, листя, квіти, завитки.

Вихователь: Рушників в Україні багато, з різними візерунками і кольорами. Хто їх зробив? (Люди).

Вихователь: Що ще виготовляють людські руки? (Скатертини та серветки вишивають, роблять з глини куманці, тарілки, глечики, з дерева виготовляють ложки, шкатулки).

Вихователь: Зараз ми зробимо екскурсію в невеликий музей народних умільців, а ви будете мені розповідати про кожний витвір мистецтва. Діти розглядають рушники, вишивки, кераміку і розповідають звідки цей виріб, які кольори переважають, які елементи візерунка, який розпис. У кінці розглядають рушники з різних областей України.

Вихователь: Зараз я хочу попросити вас виготовити самим рушники і ми покладемо їх теж у музей, тому що вони будуть зроблені вашими руками. Ось подивіться на ці зразки, розгляньте їх і починайте працювати.

Тихо звучить пісня "Рушник". Самостійна робота дітей. Вихователь допомагає дітям показом, вказівкою, поясненням. Аналіз робіт і вибір кращих. Підсумок заняття.

Тема: Народна іграшка

Програмові завдання. Ознайомити дітей із сопілкою, вчити грати на ній. Виховувати інтерес до народної іграшки.

Матеріал: лялька Оріся, дерев'яні сопілки (за кількістю дітей), свищики.

Хід заняття:

Дітей гостинно зустрічає Оріся у національному закарпатському вбранні, вітається, запрошує сісти. Діти сідають на лаві. Оріся грає на сопілці.

Вихователь: "Діти, Оріся приготувала для вас цікаві іграшки. Але, щоб одержати їх, спочатку відгадайте загадку:
Голос тоненький має, Всіх маляток звеселяє, Ви на ній всі грайте
Закарпаття звеселяйте. Хто вона - впізнайте? Не паличка, не
гілочка -Звуть мене... (сопілочка). Про що ця загадка? Так, про
сопілочку. Роздає всім малятам сопілочки. Діти грають на них.
Вихователь пропонує дітям послухати розповідь: "У лялечки
Орісі є товариш Іванко. Пішли вони одного разу до річки
Латориці. Світило сонечко, зеленіла травичка. Зрізав Іванко
гілочку верби і зробив з неї сопілочку. Прикрасив її і почав грати, а
Оріся з подругами пішла танцювати. Давайте і ми пограємо на
сопілці.

Сопілка не лише гарно грає, вона й сама гарна. Діти
розглядають візерунок. Вихователь розповідає, що сопілочка - це
подарунок з Закарпаття. "А тепер погляньте на цю іграшку (Діти
розглядають). Це пташка - свищик, вона виготовлена народними
майстрами з дерева і теж прикрашена візерунками - листочками,
квіточками. Як називається ця іграшка? З чого вона зроблена? Чим
прикрашена? Демонструє, як звучить свищик. Пропонує малятам
уявити себе пташками і пограти в гру "Перепілочка".

I

Тема: Вироби народних умільців

Програмові завдання: закріпити знання про види деко-
ративно-прикладного мистецтва, їх призначення, виховувати
естетичний смак, інтерес до творів мистецтва.

Матеріал: вироби народних умільців, ілюстрації. У залі стоять
столи, кожен з яких оформлений під один вид мис-

тецтва: кераміка, вишивка, писанки, народна іграшка, витинанка.

Хід заняття.

"Діти з давніх-давен в Україні з покоління в покоління народні майстри передають своє ремесло, яке і донині існує і радує людей. А майстрів ще інакше називають ремісниками, народними умільцями. Тобто ремесло - то їхня праця. Як же виникло ремесло? Колись давно люди виготовляли різні речі для себе самі: посуд з глини, з дерева. Кожен робив це як умів. Один робив краще, інший гірше. Оскільки люди хотіли мати гарні речі, то просили зробити тих людей, які робили це краще. Так виникли ремісники - знавці свого ремесла - одні виробляли різні речі з дерева, інші - з глини, ще інші з тканини.

Вихователь: Ви, мабуть, знаєте як називаються ці ремісники? Ось, наприклад, як називалася людина, яка виготовляла вироби з глини? (Гончар).

Вихователь: Ця людина називалася гончарем, а ремесло - гончарством. Гончарі виготовляли керамічні вироби - миски, глечики, тарілки, горщики...

Вихователь читає розповідь "Гончарі" В.Рилюва.

Розгляд кераміки різних регіонів України.

Діти розглядають кераміку, звучить пісня "Бондарю, бондарю, що ти робиш?"

Рухлива гра "Котилася бочка із горбочка".

Вихователь: Та люди прагнули обов'язково прикрасити речі, які виготовлялися. В цьому їм допомагали інші майстри - різьбярі. Вони вирізали, випалювали різноманітні візерунки на дерев'яних виробах. Ось подивіться на ці речі. (Показ вирізьблених шкатулок, ложок, кухля, тарілки). Хто може назвати ці речі? (Відповідь дітей).

Вихователь: А ще є такий вид мистецтва, як вишивка. Як називають тих майстринь, які виготовляють ці речі?

Діти: Вишивальниці.

Вихователь: Які інструменти є необхідними для вишивання?

Діти: Голка, нитки, тканина, коробка для зберігання матеріалів.

Вихователь: А що вишивають майстрині?

Діти: Блузки, сорочки, серветки, рушники...

Вихователь: Вишивка майстринь неоднакова. Для полтавських рушників характерні рослинні мотиви й червоно-білий колорит. На Прикарпатті вишивають здебільшого хрестиком, жовтими, червоними, оранжевими та чорними нитками. Жіночі блузки та чоловічі сорочки на Київщині вишивають густо-червоними кольорами, барвисті візерунки характерні для Поділля, а в Полтавській області - ніжно-блакитними й білими кольорами у поєднанні з ажурними мережками.

Звучить пісня про рушник.

Вихователь: Дуже поширеним є таке ремесло, як пи-санкарство. Це особливий вид мистецтва.

Вихователь: Можливо ви підкажете, від чого походить ця назва?

Вихователь: Молодці, від слів писанка, писати. А цих майстрів називали писанкарями (Демонстрування та розгляд писанок).

Вихователь: А чому такий святковий вигляд має цей стіл? Так, його прикрашають витинанки. Уважно розгляньте їх і скажіть з чого складається візерунок.

Діти: Візерунки складаються з квітів, листочків, ягід, геометричних фігур.

Вихователь: Ось, діти, сьогодні ви познайомилися з незвичним світом мистецтва. Давайте ми пограємо в гру "Якого майстра робота?"

Хід гри.

Серед дітей вибираються діти - "майстри", які по черзі імітують роботу майстра, яким він є. Решта дітей відгадують, який це майстер. Називають його вироб.

Вихователь: А зараз, уявіть собі, що ви маленькі майстри. Подумайте, ким би ви хотіли бути. Прошу підійти до того столу, де є зразки, що вам сподобалися. Вихователь пропонує дітям виконати аплікацію того виробу, який їм сподобався. Після закінчення роботи вихователь влаштовує виставку.

Тема: "Ліжник"

Малювання на зволоженому аркуші (старший дошкільний вік).

Мета: познайомити дітей зі способом малювання фарбами на зволоженому аркуші; розширити творчі здібності, відчуття кольору, пам'ять, фантазію, виховувати інтерес до гуцульських виробів, охайність у роботі.

Матеріал: аркуші білого паперу, поролонові губки, вода, акварельні фарби, серветки.

Хід заняття

Вихователь показує дітям ліжник: - Погляньте на цей чудовий ліжник. Хто скаже, чому його так називають? (Діти відповідають). Справді, ліжник дуже зручний, він м'який і волохатий. Цей ліжник виткали гуцули на спеціальному верстаку. Тому його ще називають гуцульським. Давайте намалюємо свій ліжник. А малюватимемо його на зволоженому папері.

Вихователь пропонує пригадати, які візерунки й кольори використовують гуцульські майстри. В їхніх виробках переважають геометричні композиції та чорний, зелений і червоний кольори.

- Тепер подивіться, як це робитиму я. Спочатку мокрим пензлем зволожу папір. Потім опускаю палець у фарбу і швидко, доки папір не висох, наношу на ньому візерунок. Витираю палець серветкою і знову опускаю у фарбу, але вже іншого кольору, та малюю. Бачите - фарба на мокрому папері розпливається й нагадує ворсинки на ліжнику. Так само можна малювати пензликом.

Діти самостійно працюють, а вихователь нагадує їм про дотримання композиції в орнаменті і про поєднання барв. По закінченні заняття обговорює виконані роботи.

Тема: Український візерунок

Програмові завдання: формувати уявлення про орнамент як засіб оздоблення; познайомити з правилами створення візерунка (зміст, структура, композиція, колористичне вирішення); виховувати інтерес до візерунка як елемента виразності, бажання навчитися виконувати красиві візерунки для використання в своїй зображувальній діяльності.

Матеріал: зразки виробів народних умільців, аплікації візерунків, виготовлених на смужках паперу (25х5), кольоровий папір, ножиці, клей.

Хід заняття

Вихователь: Діти, погляньте навкруги... Скільки речей нас оточує: меблі, посуд, одяг... Усі вони потрібні нам, чи не так? Вихователь: Щоб дарувати радість людині, речі, якими вона користується в житті, повинні бути не тільки зручними, ай красивими. Ви згодні? Вихователь: Погляньте на речі, які я підготувала для нашого заняття. Що їх прикрашає? Діти: Візерунки. Вихователь: А ви хочете навчитися виконувати такі візерунки? Тож сьогодні ми поговоримо про орнамент. Вихователь: - Орнамент - це красивий візерунок, створений на основі повторень, або чергувань складових елементів. За його допомогою прикрашають речі, що потрібні людині в житті. Якщо уважно поглянути на візерунки, що прикрашають ці речі, можна помітити, що всі вони різні. Одні складаються з квітів, інші - з ягідок, треті - з листя, четверті - з хвилястих ліній. Все це має назву елементи. Отже, давайте запам'ятаємо, що орнамент складається з елементів, і вони мають бути різними, щоб орнамент був красивим. Це перше правило: якщо хочеш

навчитися komponувати орнаменти - треба навчитися малювати і вирізати його елементи (квіти, листя, ягідки, травичку тощо).

- Однакові елементи в орнаменті повторюються кілька разів. Подивіться на цей простий візерунок з квітів. (Показ аплікації візерунка, виготовленого на смужці паперу). У цьому орнаменті квіти - це елементи, з яких він складається. Елементи розташовані в ряд. Орнамент можна продовжувати без кінця. Отже, правило друге: елементи в орнаменті мають повторюватися або чергуватися за кольором, формою, розміром.

- Елементи в орнаменті бувають різні за кольором. Тоді вони не просто повторюються, а чергуються один з одним. Наприклад (педагог демонструє варіант чергування елементів за кольором, показуючи вже готову аплікацію візерунка).

Вихователь: З чого складається орнамент?

Діти: З елементів.

Вихователь: Як мають бути розташовані елементи в орнаменті?

Діти: Елементи повинні повторюватися.

Вихователь: Щоб створити більш складний і красивий орнамент, можна вибрати два або кілька різних за кольором, формою, розміром елементів і розташувати їх в орнаменті за правилом чергування (Педагог демонструє техніку виконання або пропонує готові варіанти візерунків, виконаних на смужці).

- Найкрасивіші узори - це ті, що складаються з багатьох елементів. Погляньте, які я зробила візерунки (п'ять-шість візерунків, виконаних на смужці). Давайте розглянемо їх. Вони подобаються вам? Хочете навчитися виготовляти такі та ще кращі? Я допоможу вам, це неважко, якщо знатимемо ще одне правило. В таких орнаментах є головні й допоміжні елементи. Спробуйте відгадати, де в цьому орнаменті головні елементи.

Вихователь: Так, вони відрізняються розміром, кольором, формою, на них будується весь візерунок. А де інші елементи, другорядні?

Вихователь: Допоміжні елементи менші за розміром, мають просту форму й ніби зв'язують головні між собою. За це їх називають "зв'язки". Саме вони завершують візерунок, роблячи його закінченим і красивим. Це ягідки, "вусики", листя та ін. Дидактична гра "Доповни візерунок":

Вихователь пропонує дітям смужки, на початку яких міститься візерунок. Діти повинні доповнити і закінчити його. Аналіз виконаних робіт. Закріплення набутих знань за допомогою запитань:

- З яких елементів може складатися візерунок?
- Для чого потрібні головні елементи? Допоміжні?
- Погляньте на ці візерунки і спробуйте визначити головні й другорядні елементи. Назвіть їх. Підсумок заняття.

Тема: "Шкатулка"

Мета: навчити складати візерунок у прямокутнику, заповнюючи кути квадратами, кругами. Орнаментувати середину прямокутника трикутниками, ромбами. Закріплювати вміння самостійно підбирати кольори паперу, працювати з ножицями. Розвивати окомір, тренувати витримку.

Матеріал: папір прямокутної форми 25х15 см чорного кольору, папір - червоного, жовтогарячого, зеленого кольорів, ножиці, пензлі, клей, серветки.

Хід заняття:

- Запропонувати дітям розглянути ілюстрації, коротко описати елементи орнаменту, використані кольори. Прочитати вірш М.Ільєвича "Різьба по дереву". Роздивитись шкатулки. Запропонувати розглянути зразок.

- Якої форми "Шкатулка"? Скільки кутів у шкатулки? Де розташований орнамент? Де розташовані ромб, квадрат, круги? Якого вони кольору?

- Порадити, що можна використати інші геометричні орнаменти, інші кольори.
- Закріпити прийоми вирізування ромбів, квадратів, кругів, смуг.
- ~~ Показати і пояснити, як можна скомпонувати композиційно елементи візерунку. Пояснити зміст прийому накладання.
- Закріпити послідовність зображення. Під час роботи спрямовувати їх роботу, вимагати охайності при виконанні завдання.
- Наприкінці заняття виставити дитячі роботи, разом із дітьми проаналізувати їх, вказати на припущені помилки, виділити роботи, у яких вдало поєднано кольори. Оцінити роботи всіх дітей.

Тема: "Рушничок" (вишивка, старша група)

Мета: навчити заповнювати візерунком лівий і правий край смужки, нарізати смуги різної ширини. Закріпити вміння вирізати пелюстки зі складеного у четверо паперу. Розширювати знання: дволисники - елемент закарпатського візерунку; виховати спостережливість, розвивати ініціативу.

Матеріал: 2 зразки, розгляд натури, папір білого кольору 10х25 см, кольоровий папір: зелений, жовтий, рожевий, фіолетовий, ножиці, клей, пензлі, серветки, підставки.

Хід заняття:

- Вступна бесіда про майстрів закарпатської вишивки. Читання вірша "Народному майстрові Дмитру Походжуку" Є.Зозуляка. Розглянути рушники; звернути увагу на візерунок, пригадати візерунки рушників, які розглядали раніше.
- Запропонувати розглянути 2 зразки візерунків, які складаються з однакових елементів, які різні за кольором.
- Пояснити і показати, як нарізати та розташовувати на рушнику смуги різної ширини та різні за кольором.
- Закріпити прийом вирізування пелюстків з паперу, складеного гармошкою.

- Під час наклеювання стежити за тим, щоб діти симетрично розташовували візерунок.
- Кращими роботами прикрасити національний куточок.

Тема: "Когутик" (кераміка, старша група)

Мета: вчити дітей створювати візерунок, поєднуючи між собою квадрати, круги, смужки різні за розміром та кольором. Закріпити вміння використовувати у візерунку раніш засвоєні способи побудови орнаментів по композиції і колориту. Розвивати творчість кожної дитини.

Матеріал: плоска форма іграшки "когутика" коричневого кольору, кольоровий папір: жовтого, зеленого, червоного кольорів, та ножиці, пензлі, клей, серветки.

Хід заняття:

- Розглянути з дітьми керамічні іграшки. Запитати у дітей, що намальовано на іграшках, якого кольору елементи візерунка і як вони розміщені.
- Прочитати дітям вірш "Творча глина" М.Корпанюка.
- Порівняти вирізаного з паперу коника зі справжньою іграшкою (паперовий коник теж коричневого кольору, його можна розмальовувати, як розмальовані іграшки).
- Використати частковий показ, вирізати круги з квадрата, розрізати широку смугу паперу на вузькі смужки; пояснити як зрізати кути у квадрата для отримання круга. Закріпити з дітьми послідовність виконання завдання.
- Навідними прикладами, порадами допомагати дітям під час виконання завдання, порадити, які вибрати кольори для квадрата, які для круга. Похвалити дітей за вдале кольорове вирішення аплікації.
- Наприкінці заняття виставити дитячі роботи на виставку "Умілі рученята". Виділити 2-3 роботи з краси вим кольоровим поєднанням.

Тема: "Писанка" (підготовча група)

Мета: вчити дітей вирізувати квадратики різні за розміром і з смужок паперу різної ширини та кольору. Розвивати вміння складати візерунок, використовувати елементи геометричного орнаменту, самостійно підбирати та комбінувати за кольором, виховувати любов до кращих творів народного мистецтва.

Матеріал: площинні форми писанок з паперу різного кольору: вишневого, коричневого, жовтого. Папір синього, червоного, зеленого, оранжевого кольорів. Ножиці, клей, пензлі, серветки.

Хід заняття:

- Зайчик приносить у кошику писанки для дітей. Разом з ними і вихователем розглядають їх, показують і називають елементи орнаменту, кольори. Зайчик говорить, що у нього чотири синочки і маленька донька. Йому ще потрібно розфарбувати писанки, а він не знає, які візерунки придумати. Просить допомогти йому.

- Діти погоджуються, вихователю нагадує їм прийоми вирізування та геометричні елементи орнаменту.

- Під час виконання роботи дітьми вихователю допомагає дітям порадою, вказівкою.

- По закінченню роботи зайчик з вихователем аналізують роботи та складають писанки зайчику у кошик, зайчик дякує.

- Діти пропонують зайчику послухати коломийки про писанки.

- Зайчик запрошує їх у гості до себе, у ліс. Прощається.

Тема: "Миска" (кераміка, середня група) **Мета:** вчити дітей викладати і наклеювати візерунок на формі круга. Розміщувати квітку посередині, листя - від середини до краю. Закріпити вміння вирізати круг. Розвивати окомір. Закріплювати навички користування ножицями, клеєм. Розширювати знання про орнамент Закарпаття.

Матеріал: декоративні керамічні тарілки, миски, на шейх візерунок розміщено посередині та по краях. Плоска форма "миски" світложовтого кольору, кольоровий папір: коричневого, зеленого, оранжевого кольорів та ножиці, пензлі, клей, серветки.

Хід заняття:

- Розглянути ілюстрації до казки "Три ведмеді", діти помічають, що у маленького мишутки не має мисочки і тому він сидить сумний. Діти, допоможемо ведмедику? Прикрасимо йому миску?

- Розгляньте, які гарні бувають мисочки. Розкажіть з яких елементів складається орнамент? Які частини миски заповнені візерунком? Показати зразки. Пояснити виконання завдання. У процесі роботи допомагати дітям знайти середину, викласти листочки тощо.

- Закріпити з дітьми примовлянку:

"Пади, пади
золот-дощику, у
мої долоні, на мої
тарелі..."

- Наприкінці заняття дати оцінку роботам і проаналізувати їх. З цією метою можна поставити запитання:

1. У якій роботі квітка наклеєна посередині?
2. Яка робота виконана найохайніше? Кращу мисочку відібрати для ведмежати.

Тема: "Тайстра" (вишивка, старша група) *Мета:* при створенні аплікації учити дітей враховувати особливості гуцульської вишивки-перетяжки. Закріпити вміння придумувати різні композиційні рішення, працювати ножицями. Виховувати стійку увагу, бажання самостійно придумувати візерунок.

Матеріал: папір квадратної форми 15х15 см білого або сірого кольору. Папір фіолетового, червоного, зеленого, чорного кольорів. Ножиці, клей, пензлі, серветки.

Хід заняття:

- Розглянути з дітьми ілюстрації, на яких зображено бойків, лемків, гуцулів Закарпаття у національних костюмах. Звернути увагу на такий елемент, як тайстра, на те, якими візерунками вона прикрашена. Запропонувати дітям прикрасити тайстри власним візерунком. Повідомити, що кращою роботою буде прикрашено національний куточок.

- Разом з дітьми пригадати елементи закарпатського орнаменту, допомогти визначитися у виборі кольорів. Закріпити з дітьми прийоми вирізування та послідовність наклеювання елементів візерунку.

- В ході виконання робіт допомагати дітям порадою, поясненням, вказівкою. Стежити за тим, щоб діти симетрично розташовувати візерунок.

- До оцінки робіт залучити дітей. Запропонувати вибрати кращу роботу, пояснити свій вибір.

- Прикрасити виробом національний куточок.

ТЕМА: "Скринька".

ПРОГРАМОВИЙ ЗМІСТ: закріпити знання дітей про техніку різьби по дереву, та прийоми виконання її на папері у вигляді аплікації, учити вмінню підбирати готові геометричні форми для візерунку та комбінувати їх, складаючи композицію. Вчити прийомам розрізати квадрати по діагоналі, робити косі зрізи, розміщувати геометричні форми на пропорційні відстані одна від одної. Розвивати техніку різання ножицями, вчити зосереджуватись, акуратно виконувати роботу.

МАТЕРІАЛ: скринька, зразок-аплікація "Скринька", папір прямокутної форми, коричневого кольору, та вирізані геометричні форми жовтого кольору. Ножиці, серветки, клейстер.

Тема: "Намисто"

Програмовий зміст: Вчити дітей використовувати геометричні елементи гуцульських інкрустованих дерев'яних виробів для оздоблення намиста, українська традицій на прикраса. Зосередити увагу на поєднанні кольорів, основні геометричні елементи у складанні візерунка. Вчити складати смужки паперу в четверо і поетапно розрізати їх по лінії згину, розрізати квадрати по діагоналі одним рухом ножиць. Формувати чуття кольорового поєднання для гуцульських інкрустацій. »

Підготовча робота: Розглядання гуцульських Інкрусто-папих дерев'яних прикрас або зображення їх в ілюстрації. І парізанія дітьми смужок жовтого і чорного кольору поділом квадрата навпіл.

Матеріал на одну дитину: два овали чорного і один жовтого кольору, дві жовті і одна чорна смужка паперу, одна смужка зеленого і червоного кольору - 1,5х3 см.

Послідовність заняття. Показ зразка, пояснення побудови візерунка. Уточнення процесу складання смужки паперу вчетверо і поетапно розрізання його по діагоналі.

Виконання завдання. Складання візерунка за зразком, наклеювання.

Аналіз роботи. Обговорення можливого використання поробок.

Тема: "Кайма" (колективна робота).

Програмовий зміст: Продовжувати вчити дітей використовувати в аплікації геометричних орнаментів гуцульських інкрустованих дерев'яних виробів. Закріпити прийоми складання смужки навпіл і поетапно, розрізання маленьких квадратиків по діагоналі одним рухом ножиць. Закріплювати вміння вирізати кружечки з квадратів. Вчити колектив цією складати геометричний візерунок з готових елементів 80 зразком. Виховувати інтерес до створення орнаментів за народними мотивами.

Підготовча робота. Розглядання ілюстрацій з зображенням інкрустованих виробів, виробів народних умільців. Вирізання кружечків по трафарету.

Матеріал на двох дітей. Чорна смужка паперу, дві жовті смужки, один жовтий квадрат, п'ять чорних кружечків, два червоних і два зелених.

Послідовність заняття. Розглядання візеренку виконаного на прямокутній довгій смужці. Уточнення вміння розрізати папір. Частковий показ розміщення елементів.

ІГРИ Орнаментне доміно

У цій грі діти вчаться знаходити різні варіанти складання орнаментів з найпростіших геометричних фігур, у них розвивається здатність до комбінування.

Для гри вихователям потрібно виготовити такі ігрові картки: прямокутники розміром 2х6 см, розділені на три частини, заповнені геометричними елементами різного кольору (квадрат, ромб, коло, трикутник, овал, прямокутник', круг). Аналогічні картки заповнюються такими ж елементами способом накладання одних фігур на інші (коло на ромбі).

Для гри виготовляються також великі ігрові картки з розміткою зовнішнього краю відповідно до роздаткових карток. На одному наборі - вихователь вказує варіант розташування елементів доміно, інший залишає чистим.

Використовуючи перший набір карток вихователь вчить дітей заповнювати краї "серветки", "скатертини" відповідно до запропонованого зразка.

Використовуючи другий набір - дітям дається творче завдання: розмістити у вигляді орнаменту запропоновані

елементи, підбираючи їх відповідно до фону основи. Вихователь наголошує, що елементи повинні чергуватися в певній послідовності.

Цю ж гру можна проводити, поділивши дітей на команди. Перед кожною командою стоїть завдання швидко, красиво і самостійно викласти з роздаткових карток візерунок, компануючи їх у певній послідовності та кольоровій гамі.

Прикрась візерунком.

*

Мета: учити дітей самостійно створювати візерунок, характерний для українського керамічного посуду на площинному предметі. Закріпити вміння добирати кольори розпису відповідно до фону основи. Виховувати естетичні почуття.

Обладнання: плоскі зображення різних предметів посуду, забарвлених у кольори властиві кераміці різних регіонів України, набори елементів декоративного розпису: геометричні фігури, стилізовані і природні рослинні елементи кідіовідних кольорів.

Методичні рекомендації: перед початком гри варто пригадати з дітьми назви предметів посуду, уточнити поняття "кераміка" - вироби зроблені з глини та обпалені в печі, наголосити дітям, що кожен осередок даного промислу має свої особливості у розписі керамічного посуду: різні барви для основи та орнаменту, різні елементи та їх поєднання.

Діти повинні чітко уявляти, елементи якого кольору **нони** використають для оздоблення своєї роботи, виріб якого регіону вони будуть прикрашати.

Під час гри має бути створена невимушена, спокійна атмосфера, яка буде сприяти дитячій творчості.

Вишиваю я рушник.

Мета: закріпити навички дітей у створенні симетричних візерунків на видовженому прямокутнику, використо-

вуючи елементи і кольори, характерні для вишивки Київщини. Виховувати інтерес до вишивки, естетичний смак, розвивати почуття ритму.

Обладнання: білий папір (20х8 см), набори елементів розпису червоного і чорного кольорів: смужки, листочки, круги...

Методичні рекомендації: Розглянути з дітьми вишиті рушники, звернути увагу на заповнення країв рушника візерунком, на кольори та елементи орнаменту. Наголосити дітям на черговості у розташуванні окремих деталей вишивки: послідовно, змінюючи один одного вишиті узори різного кольору. Підкреслити, що орнамент рушника розташовується ідентично на обох краях і виконується, розпочинаючи від зовнішньої смужки. Підсилити враження дітей піснями, віршами про вишитий рушник.

Прикрашаємо іграшки.

Мета: закріпити назви елементів яворівського розпису "вербівка", "сонечко", "колка", вчити розташовувати елементи розпису відповідно до форми іграшки, добирати кольори характерні для яворівської іграшки. Виховувати естетичне сприймання, почуття ритму.

Обладнання: яворівські іграшки, плоскі зображення іграшок: коник, візочок, колиска, скриня, скрипка, пташка (по кілька на кожну дитину), дрібна мозаїка з елементами яворівського розпису.

Методичні рекомендації: розглянути з дітьми яворівські іграшки, візерунки з вербівки, сонечок та колок на них, звернути увагу на кольори та їх поєднання, на ритмічність візерунку. Виділити на кожній іграшці ті місця, які традиційно оздоблюють узорами. Запропонувати дітям самостійно прикрасити іграшки - "побути славними майстрами з Яворова".

Посуд на ярмарок.

Мета: закріпити уявлення дітей про різні види українського керамічного посуду, про основні характерні ознаки декору, властиві різним осередкам. Вчити групувати предмети відносно характерного колориту, розповідати про їх орнамент та призначення. Розвивати естетичний смак, виховувати почуття гордості за свій народ.

Обладнання: предмети та творчі роботи дітей, які представляють посуд різних осередків гончарного промислу, кілька великих корзин.

Методичні рекомендації: розглянути з дітьми український декоративний посуд. Разом з дітьми виділити характерні особливості різних видів кераміки. В опішнянській - підкреслити чіткий рослинний візерунок, характерний колорит. У косівській - звернути увагу на характерний рослинно-геометричний візерунок, пригадати символіку кольорів. Визначити своєрідність ужгородського посуду: на темному тлі чітко виділяються світлі яскраві плями. Пригадати особливості ужгородської кераміки (чорний "продимлений" колір, елементи розпису нанесені гусячим пером). Запропонувати дітям погруппувати предмети посуду відповідно до певного виду кераміки - "підготувати посуд до ярмарку": кожен вид в окрему корзину. Для цього доцільні і не поділити дітей на кілька підгруп, кожна з якої складає посуд окремого виду. Після виконаного завдання одна дитина з команди "майстрів" "продає" свій посуд, називаючи його назви та описуючи красу оздоблення.

Гру повторюють декілька разів, змінюючи команди дітей та "продавців".

Якого майстра робота?

Мета: поглибити знання дітей про виробництво народних майстрів; специфіку їх робіт. Вдосконалювати знання дітей про орнамент та його мотиви.

Хід гри.

Серед дітей обираються діти - "майстри", які по черзі імітують роботу майстра, яким він є. Решта дітей відгадують, який це майстер. Називають його вироби, характеризують візерунок, його мотиви.

"В гостях у народних умільців".

Вихователь ретельно готує "зустріч" з умільцями: обладнує "майстерні справжніми виробами. Він виконує роль майстра, діти - його гості. Розповідає про особливості виробів. Діти довідуються чимало цікавого, мають змогу вступати у бесіду. Завершивши розповідь, майстер дарує відвідувачам "вироби" умільців - вирізані з цупкого паперу їх силуети - і пропонує самим прикраси їх, зробивши аплікації.

"В магазині художніх виробів".

Для гри використовуються готові вироби і площинні форми, оздоблені різноманітними мотивами орнаменту, виконаного дітьми на заняттях. У магазині влаштовуються відділи кераміки, національної вишивки, різьбярства; писанкарства, витинанки. Діти - покупці описують предмети, розкривають: особливості форми, колірної гами, а продавець за цим описом добирає потрібну річ.

"Виставка народного мистецтва".

Діти виготовляють аплікації виробів народних майстрів. Після цього влаштовують їх продаж. Дошкільники самі розподіляють ролі, продавці складають цікаві розповіді про виставлені вироби. Роботи, які охоче придбають покупці, відбирають на виставку.

"Добери візерунок".

Діти вибирають форму, яку б хотіли прикрасити, потім відповідний візерунок. Узор повинен відповідати формі,

гамі колориту форми, підкреслювати його функціональне призначення. Після цього діти розповідають про свій вибір, і які мотиви орнаменту вони використали.

"Мозаїка".

Мета: закріплювати знання дітей про особливості колориту форми, розміщення візерункових елементів.

Хід гри.

Вихователь попередньо виготовляє мозаїку: виконує різні види українського розпису, наклеює їх на картон і розрізає на кілька частин. Дітям пропонується площинна мозаїка, в основу якої покладено мотиви українського національного орнаменту. Хто з дітей першим складає мозаїку, розповідає про даний вибір.

"Придумай візерунок для прикрашання рушника".

Дітям пропонуються готові форми (смужки паперу) рушничка для прикрашання. Коли роботи виконані, вони називають використані елементи візерунка, і його мотив. Кращі роботи відбираються на виставку.

"Ярмарок".

Діти виготовляють речі народного мистецтва на ярмарок. Кожна дитина, продаючи свій вибір, розказує про нього, про використані елементи візерунка. З кращих робіт, які охоче купляють покупці, організовують виставку.

ЛЕГЕНДИ

Про походження звичаю готувати на Великдень писанки існує багато легенд. Ось деякі з них.

1. Ніс убогий чоловік яйця в кошику на базар продавати, а в цей час іудеї вели Ісуса Христа розпинати. Хрест був

тяжкий і Спаситель падав під його тягарем. Чоловікові стало жаль Спасителя, і він залишив свій кошик на дорозі, а сам пішов допомагати Ісусові нести хрест - і ніс аж до місця розп'яття. Коли ж чоловік повернувся до свого кошика, то побачив, що яйця обернулися на писанки та крашанки.

2. А ось ще розповідають, що коли Ісус Христос ходив із св. Петром по землі, то вони проходили через одне село, а там іудеї були і побачили вони Христа та й почали камінням та грудками жбурляти в нього. І як торкнеться камінь Ісусової одежі, зробиться з нього писанка, а як торкнеться грудка, то перетвориться на крашанку. Святий Петро позбирав усе те до кишені, а пізніше людям роздав. З того часу й пішов звичай готувати писанки та крашанки на Великдень.

3. Кажуть, що коли Ісус Христос воскрес, то сказав він воякам, які охороняли його гріб: "Ідіть і скажіть усім людям, що Христос воскрес, а щоб вам повірили, то ось знак". При цьому Спаситель узяв з свого гробу писанку і дав воякам. Відтоді і пішов звичай на Великдень писати писанки.

4. Після розп'яття Ісуса Христа сім іудеїв зібралися на трапезу. Серед страв були варені яйця та засмажений півень. Під час гуляння один із бенкетуючих поглузував: "Христос тоді воскресне, як оцей півень оживе, а яйця змінюють колір". Тільки він це промовив - півень злетів на шпиль, а яйця почервоніли.

Котилася писанка.

Інтегроване заняття

Мета: Навчити розписувати писанку, використовуючи традиційні елементи писанкових орнаментів. Ознайомити з історією виникнення та розпису писанок, їх символікою, з народними звичаями та обрядами.

Продовжити знайомство дітей з веснянками: вивчити веснянку "Розлилися води".

Виховувати повагу до праці, національну самосвідомість.

Обладнання: писанки, малюнки писанкової орнамента-ліки, символи Великодня (дерево життя, паска, крашанки). *Хід заняття:*

I. Організаційна частина.

-веснянка "Ой, ти весно красна", виконується дітьми;

-розповідь про походження писанок (під музичний супровід).

Легенда.

Було це давно. Прогнівили люди небесних богів своїми поганими вчинками, і вирішили вони покарати їх: заховали сонце, настала довга холодна зима. Птахи не встигали відлетіти у вирій, замерзали і гинули. Люди шанували птахів, як Божі створіння, і забирали їх до себе. Відігрівали, годували і довго тримали їх у своїх хатах.

Вирішили птахи віддячити людям. В один із днів зібралися вони у велику зграю і полетіли на небо. Довго розповідали птахи Богам про людей, прохали повернути їм сонце. Погодилися Боги і через декілька днів повернулися птахи та принесли на своїх крилах сонце, весну і писанки. З того часу почали люди розмальовувати писанки як щире подяку птахам і сонцю.

II. Повідомлення теми заняття, актуалізація опорних знань.

- Яке свято до нас наближається?

- Чим люди прикрашають свої оселі в цей день?

- Чому свято не обходиться без писанок та крашанок?

-Як ви думаєте, від якого слова походить назва "писанка"?

- Чим відрізняються крашанки від писанок?

III. Розповідь про написання писанок.

І крашанки, і писанки розписували в давнину навесні. Робила це мати-господиня за умови, якщо спокійно провела день. Розмальовували писанки лише тоді, коли починали

"діди снувати по кутках", тобто коли смеркалось - увечері чи вночі. Звідти з'явилося прислів'я: "Вже діди снують по кутках, дітям пора спати, а нам писанки писати". Розписували їх при повній тиші, коли не було сторонніх у хаті, крім дітей та членів родини, щоб ніхто не підглядав, бо господиня у процесі роботи "передавала всі добродійства хаті". Старі бабусі кажуть, щодо кожної писанки промовлялася своя молитва. А іноді жінки співали тихо-тихо, щоб ніхто в хаті не прокинувся.

Сидять вони, розмальовують писанки та напівголосно співають веснянки, продовжуючи народну традицію довгих зимових вечорів, що минали в тісних хатах за роботою, поєднуючи рукоділля з піснею. Поруч горить запалена свічка. Під руками майстрині відбувається чарівне казкове дійство, яке супроводжується звуками чудової мелодії: "Налетіли журавлі".

Пісень веснянок наш народ створив дуже багато. їхня назва промовляє за них, бо це пісні про весну, що славлять її прихід.

-Давайте і ми згадаємо таку пісню ("Благослови мати"). Багато чудових мелодій веснянок створено до Великодня -найголовнішого весняного свята. За народним спостереженням і повір'ям сонце цього дня світить інакше, лагідно гріє і веснянки голосніше співаються. Давайте і ми з вами торкнемося цієї великої скарбнички. Вивчимо, прокладемо шлях народній пісні в майбутнє через наші серця до наступних поколінь. Пронесемо по життєвій дорозі пошану, любов до культурної спадщини, до нашої рідної землі.

IV. Ознайомлення з новим музичним матеріалом (веснянка "Розлилися води").

1. Повторення вивченого (веснянка "Голубонька"), як розспівка.

2. Повторення правил співу.

3. Прослуховування нової пісні: а) виконання вихователем; б) бесіда.

4. Вивчення пісні.

Багато веснянок є ігрових. Під час їх виконання грають у гру, яка відповідає певній веснянці. Наприклад, під словами веснянки "Голубонька" записані правила гри (діти декілька разів грають у гру).

V. Символіка писанок.

Наші бабусі вірили, що писанка має магичну силу, несе в собі добро, радість, успіх, захист від лихих сил. Писанки розписували різними фарбами. Основними кольорами були: червоний - життя; жовтий - сонце, місяць, зорі, урожай; зелений - пробудження природи; синій - здоров'я; білий - пошана.

Також використовували різні символи: геометричні; рослин (квіти, листя, дерева, жито тощо); тварин (у повний зріст або частини тіла).

А зараз роздивимось, як ці символи використовували під час розмальовування писанок:

Писанки "Виноград і яблучка" дівчата першого ж дня весни клали в глечики з водою, якою потім умивалися, щоб бути вродливими та привернути до себе увагу хлопців. Опісля такі яєчка нанизували на ланцюжок, і виходило намисто, що мало назву Йордань. З писанкою "Колоски" наприкінці квітня виходили в поле подивитися на озимину. Котили яєчко по полю, а потім закопували в землю, щоб був добрий урожай. Писанку "Бджоли" підкладали під вулик, щоб багато в ньому було бджіл і був смачний мед. Писанка "**Олені**" користувалася великою пошаною, бо олень - символ довголіття і багатства, її дарували близькі та рідні один одному з найкращими побажаннями. Писанку "**Риба**" дарували з побажанням здоров'я. Писанку "**Баранячі роги**" вкладали в ясла худобі, щоб вона добре плодилась, а в хаті завжди було молоко. З цими ж писанками вперше виганяли худобу на пасовисько. Крім того, у теплі весняні свята люди прикрашали писанками та крапанками дерева

біля хат, щоб в оселі завжди було щастя. Дерево було символом вічності життя, бо брало сили від сонця. Але найголовнішою була і є писанка **"Берегиня"** - символ усього живого - оберігала від злих духів. Ця писанка була у кожному домі, зберігалася цілий рік.

VI. Розглядання готової писанки, пояснення символіки.

Аналіз етапів виконання роботи, нагадування правил поведінки під час роботи, вибір елементів розпису кожною дитиною.

VII. Самостійна робота дітей під музичний супровід.

VIII. Аналіз дитячих робіт, підсумок заняття.

- Ми тільки-но доторкнулися до таємниць створення писанок, але ще повернемося до цієї теми не один раз. Вдома спробуйте напередодні Великодня, готуючись до свят, разом з батьками намалювати писанки. Я ж хочу побажати вам, щоб краса декоративної народної творчості і музики супроводжувана вас і у свята і у повсякденному житті.

Час Великдень зустрічати.

Інтегроване заняття-розвага

Попередня робота: ознайомлення дітей з українськими обрядами під час святкування Великодня; навчання технік розписування писанок (мазки, тички); вивчення віршів, пісень, таночків; підготовка костюмів і оформлення зали; підготовка матеріалів (яйця, фарби, пензлики №1-3, вода, паска).

Мета: виховувати любов та повагу до традицій українського народу, спонукати творчо використовувати здобуті знання, розвивати відчуття ритму, форми, кольору.

Хід заняття:

Вихователь:

Знову сонце принесло весняне тепло.

Під його промінням все вже ожило.

Із трави і квітів тчуться килими.

Сонечко в садочку бавиться з дітьми.

Виходить двоє дітей, дивляться навкруги.

Перша дитина:

Така краса тут загадкова!

Друга дитина:

Це, друже мш, не випадково. До нас

прийшла весняна казка, (до

глядачів) послухайте її, будь-ласка!

т- -я' л? *

Діти сідають. У святково прибраній світлиці мама, тато і Даринка. Мама:

Доброго ранку, донечко, наше любе сонечко!

Даринка:

Доброго ранку, матінко! Доброго ранку, тату! Незабаром вже Великдень - Воскресіння свято? **Тато:**

Скоро, скоро, залишилось кілька днів чекати. **Мама:**

Писанки час малювати, паски випікати.

Я даю тобі завдання, доню помічниці:

Візьми яйця в курнику, борошно - в крамниці.

Тато-

У корови попроси молочка смачного,

У колоді набери меду запашного.

I™ciMcl.2

Будемо паску випікати, писаночки малювати.

Всі йдуть за лаштунки.

Вихователь:

Йде Даринка, поспішає, нині справ багато має,

Бо ж готується до свята, щоб Великдень зустрічати.

Виходять Даринка і Корова.

Даринка:

Добрий день до Вас, Корово. Скоро буде свято.

Тато й мама наказали молока прохати.

Корова:

Дам Даринці молока, як його не дати.
Малювати писанки будеш ти до свята?

Даринка:

Так, звичайно, розмалюю писанку чудову.

Корова:

Намалюй тоді, будь-ласка, на яйці корову.

Даринка:

Добре, пані, намалюю, ви ж така вродлива, Без
худоби, нам, селянам, просто неможливо. Бере
молоко, дякує, всі йдуть за лаштунки. **Вихователь:**

Йде Даринка, поспішає, нині справ багато має Бо ж готується до
свята, щоб Великдень зустрічати. *Виходять Півник, Курка та
Курчата. Виконують веснянку (за вибором дітей) Виходить
Даринка.* Даринка:

Добрий день, шановне панство, незабаром свято! Тато й
мама наказали в вас яєць прохати. **Курочка:**

т т .

Дам Дариночці яєць, як же їх не дати.
Малювати писанки будеш ти до свята?

Даринка:

Ну аякже! Писанки все село малює, у

Півник:

Намалюй тоді, Даринко, цих курчат манюніх.

Даринка:

Так, гаразд, я намалюю пухнастих та милих,
Бо без птиці на подвір'ї просто неможливо.
Бере яйця, дякує. Всі йдуть за лаштунки.

Вихователь:

Йде Даринка, поспішає, нині справ багато має,
Бо ж готується до свята, щоб Великдень зустрічати.

; ' ЧАНГ', '■' Т(.,и.Л :-'■

А у лузі, де колоди, бджілки водять хороводи. Бджілки виконують довільний танок. Виходить Даринка.

Бджола:

Добрий день тобі, Даринко, йдеш далеко з хати?

Даринка:

Мама й тато наказали у вас меду взяти.

Бджола:

Меду ми тобі дамо, як його не дати.

Малювати писанки будеш ти до свята?

Даринка:

Так, малює писанки кожна господинька.

Бджола:

Якщо так, веселих бджіл намалюй, Даринко.

Даринка:

Добре, пані, намалюю бджілочок і квіти,

Бо малюють залюбки писанки всі діти.

Йдуть за лаштунки. Виходять Даринка та Крамар

Крамар:

Добрий день, Даринко! Хочеш щось купити?

Даринка:

Дайте борошна, будь ласка, тісто замісити.

Крамар:

Дам я борошна тобі, як його не дати.

Малювати писанки будеш ти до свята?

Даринка:

Буду, пане, це ж одна із давніх традицій.

Крамар:

Намалюй тоді, Даринко, колосок пшениці.

Даринка:

Ой, чудово розпишу я писанку святкову,

Намалюю бджіл, курчаток, колосок, корову.

Йдуть за лаштунки. Виходять мама, тато, Даринка.

Надія Луцан

Даринка:

Ось, матусю, я принесла все, що Ви просили.

Поспішала я додому скільки мала сили.

Мама:

От спасибі тобі, доню, все зробила вчасно.

Тато:

Буде в нас і добра паска й писанки прекрасні.

Даринка:

Гей-но хлопці та дівчата, йдіть-но нам допомагати.

Даринка та діти - глядачі підходять до столу, на якому заздалегідь наготовані вода, фарби, пензлики, яйця на підставочках. Діти розмальовують яйця, співають пісню "Писанка".

Вихователь стежить за роботою дітей, у разі потреби допомагає їм. Після закінчення малювання писанок кожен з дітей показує свою іншим, розказує, що на ній зображено, пояснює свій вибір.

На сцену повертаються мама і тато.

Мама (виносить паску):

Ось і пасочка поспіла, добра, пишна, вам на диво.

Тато:

Дітки, друзів пригощайте, з Великоднем всіх вітайте!

Діти підходять до гостей, пригощають паскою, дарують писанки. Виконують пісню "Хай у вас, і у нас все буде гаразд".

КАЗКИ (ЗА МОТИВАМИ ОРНАМЕНТАЛЬНОЇ СИМВОЛІКИ УКРАЇНИ)

СИМВОЛІКА КОЛЬОРІВ

На високій горі курочка знесла яйце. Воно було гарним, біленьким, раділо від того, що з'явилося на світ і вирішило трохи помандрувати. Скотилося воно з гори та ^покотилося стежкою. І ось зустріло наше яєчко на своєму піляху село. У ньому жили добрі працелюбні люди. Вони вирощували жито, пшеницю і всяку пашницю, а біля будинків цілий рік буяли сади.

Колись люди були там щасливі. Але їхньому щастю позаздрив злий чаклун, який жив край села в темному будинку. Він не вмів усміхатися, ніколи не радів, а на його полі ніколи не зрів урожай. Чаклун промовив закляття, і на село пішла темрява. У садах почали сохнути дерева, на полях імів'яла пшениця. Селян здолали хвороби, вони забули, що таке радість, усмішка.

Довго тривало те лихо. Аж ось до села завітав мандрів-пик-мудрець. Він ужахнувся від того, що побачив, і вирішив допомогти людям. Мандрівник заходив до кожної оселі й дарував фарби - жовту, червону, блакитну і зелену. При цьому він казав: "Згадайте, якого кольору небо, цей колір подарує вам здоров'я, колір ружі подарує радість і любов, колір сонця - стиглий врожай, а колір весняного поля допоможе відродженню природи. А згадати вам усе це допоможе те, з чого народжується життя".

Довгий час селяни не могли зрозуміти, що їм зможе допомогти, аж поки не побачили, як з яєчка вилупилося маленьке курча. Тоді зібрали всі яєчка, пофарбували їх у жовтий, червоний, зелений, блакитний кольори, вийшли за село і почали співати. Відразу небо стало ясным, на полях піднялася пшениця, розквітли сади, а люди всміхалися й раділи.

Чари чаклуна розвіялись, і вони вирішили фарбувати яєчка кожної весни.

Яєчко продовжило мандрувати, щоб допомогти всім, хто цього потребує.

СИМВОЛИ, ЩО СПРИЯЮТЬ БАГАТОМУ ВРОЖАЮ

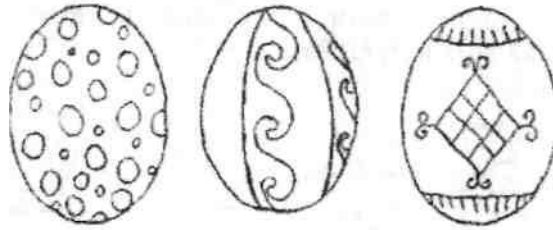
Одного разу завітало яйце в село, в якому чомусь було дуже тихо і сумно. Воно запитало в дерева, що понуро стояло над незасохлим джерельцем: "Що трапилося?" Важко зітхнуло дерево і промовило: "Уже півроку, як нашу землю покинула радість. Наше село минають дощі, вітри видувають насіння з землі, а сонце палить так, що висохли і річка і джерела, навіть уночі дуже спекотно. Люди довго намагалися зарадити лиху, все сіяли та сіяли нове насіння, але марно... Тепер сходи кволі й безсилі, а все, що залишилося з минулих урожаїв, віддають дітям. Але що буде далі?" Знову зітхнуло дерево і ще більше похилилося. Сумно стало яєчку від такої розповіді. Вирішило воно негайно допомогти.

В одному маленькому дворіку в піску гралися діти. Вони були тихі й невеселі. Яйце покотилося до них і почало качатися по піску. Здивовані дітки побачили, що після яєчка залишається слід, схожий на ромб. Потім воно почало підскакувати, і в центрі ромба з'явилися великі крапки. Яєчко покотилося ще раз, залишаючи на піску довгу пряму лінію, і завершило малюнок короткими відростками від тієї лінії. Лінія стала схожою на грабельки, що стояли біля клуні.

Діти повеселіли і почали малювати на піску ті самі знаки. І - сталося диво. Загримів грім, насунули темні хмари, пішов рясний дощ. Дерево розпрямоило своє гілля, джерельце наповнилося водою, а на грядках почали прокльовува-

тися паростки. З хат повибігали здивовані люди, вони раділи і танцювали під дощем. Діти розповіли батькам, що сталося, показали їм яйце. Усі були дуже йому вдячні.

Одна жінка узяла яєчко, віднесла додому і намалювала на ньому ті ж знаки, що були на піску. Ромб - то символ землі, крапки - насіння, а грабельки - символ дощу. Наше яєчко стало таким гарним! Задоволене тим, що воно стало тепер писанкою, помандрувало далі.

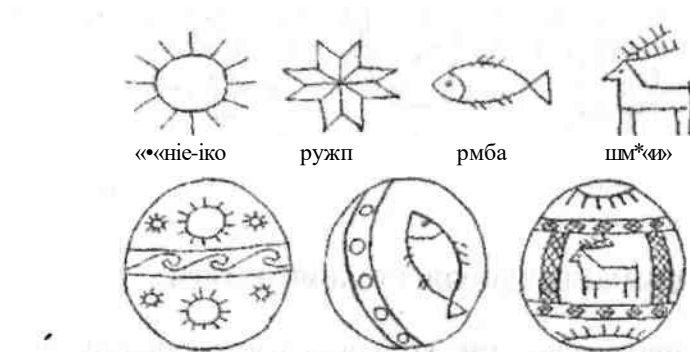

СИМВОЛИ ЗДОРОВ'Я ТА ДОВГОЛІТТЯ

Коли наше гарненьке яєчко побувало в наступному селі, оно здивувалося тому, що побачило. І дорослі, і діти весело сміхалися, сади і поля зеленіли, достигали овочі й фрукти. Люди з радістю працювали біля своїх садиб. А їхні будиночки милували око квітами та півниками на стінах. На призьбах сиділи діди з онуками. У всьому відчувався такий спокій і щастя, що забувалося все погане і зле. В одному дворі серед курей гордо походжав півень. Писанка підкотилася до нього і запитала: "У чому причина такої радості й щастя?" Півень глянув на неї згори і розповів: "У нашому селі завжди жили працелюбні люди, завжди панували Любов і спокій. Добро, злагода, здоров'я стали традицією. А

ще з давніх-давен наші селянки навесні розмальовують писанки. На них вони зображують знаки-символи здоров'я й довголіття. Щоб ніхто не хворів, на яєчках малюють сонечко, ружу, рибку, оленя. А безконечник сприяє тому, щоб наші люди жили довго, щоб нещастя не приходило до них і щоб у пасічників був гарний медозбір. У кожному домі розписують і зберігають писанки. А за тим, щоб завжди були яєчка, слідкуємо ми, півні". І півень знову гордо почав походжати серед курей.

Ось таке щасливе місце зустріла наша писанка на своєму шляху. Попрощавшись із півнем, вона весело покотилася далі зеленими луками.

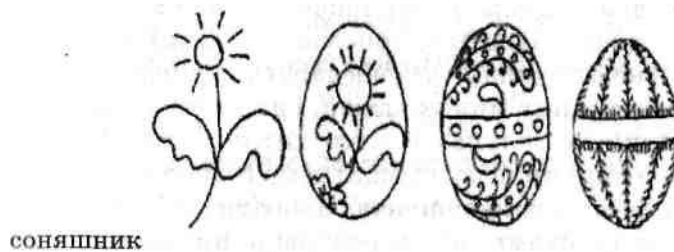

СИМВОЛИ, ЩО ЛІКУЮТЬ

Не встигла писанка відкотитися від села, коли її наздогнала дівчинка. "Я чула, як ти розмовляла з півнем, і хочу тобі дещо розповісти, - промовила вона. - Одного разу я захворіла, бо довго гралася під дощем. Моя бабуся, яка багато знає і вміє, узялася мене лікувати. Вона частувала медом і відваром з гілочок сосни. Я дуже швидко видужала.

Бабуся розповіла мені про трави, які лікують, і навчила мене зображати їх на писанках. Тепер я розмальовую писанки соняшником, гілочками сосни та верби. Такі писанки теж допомагають одужати. Я хочу, щоб ти розповіла про це всім добрим людям і щоб вони не хворіли, а якщо вже таке сталося, то щоб знали, як вилікуватись".

На цьому дівчинка попрощалася з писанкою й повернулася додому.

СИМВОЛИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ НАРОДЖЕННЮ ДІТЕЙ

Довго котилося яєчко стежкою, аж ось побачило чудо-вий будиночок на галявині. Він потопав у зелені, навкруги буяли квіти незвичайної краси. На стінах були намальовані птахи. На подвір'ї було тихо, на ганку дрімали собака та кіт. На ганок вийшов молодий чоловік, а за ним жінка. Вони були дуже гарні, але чомусь засмучені. Яйце підкотилося до будинку і запитало в чоловіка, чому той сумний, адже навколо така краса і дружина в нього така вродлива. Красень зітхнув, сів на лаву і розповів: "Декілька років тому я зустрів дівчину. І відразу ми покохали один одного, у всьому селі не було кращої пари. Усі раділи, коли ми одружилися. Ми з коханою збудували цей будинок на галявині, де зустрілися. Все ніби добре, а ось діточок у нас немає, і ніхто не

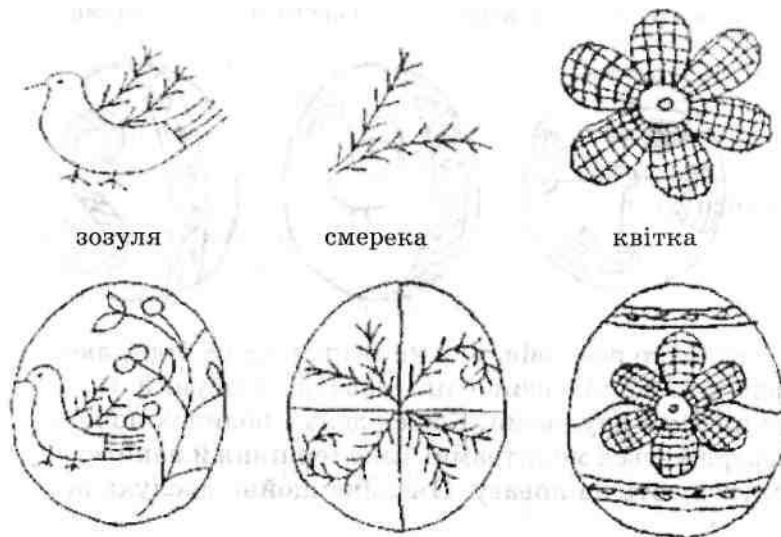
може цьому зарадити". - "Не хвилюйтеся, - сказала писанка, - я допоможу вам". І розповіла легенду: "В квітках заховано душі дітей, і вони виходять звідти, коли народжується немовля. Після смерті людини її душа повертається в квітку, а потім її забирає володар підземного світу. Жінки, які довго не мають дітей, повинні розмальовувати писанки квітами і дарувати їх діткам. І тоді богиня неба подарує їм дитину".

Молода жінка дуже зраділа, адже вміла і любила малювати. Вона відразу взялася до справи. А чоловік запросив писанку гостювати. Писанка допомагала жінці порадами, мандрувала з нею по селах, де вона дарувала писанки дітям. Добре було жити в цих милих людей, і наша красуня гостювала доти, доки не залунав в оселі дитячий голос. Після цього писанка вирішила розпрощатися з господарями. Проводжаючи її, жінка запропонувала вибрати собі товаришку серед писанок з квітами, потім розповіла про самотню дівчину, яка проживає в їхньому селі і не може зустріти своє кохання. "Допоможи їй, будь ласка", - попрохали молоді, і писанка з товаришкою вирушили на допомогу.

СИМВОЛИ КОХАННЯ

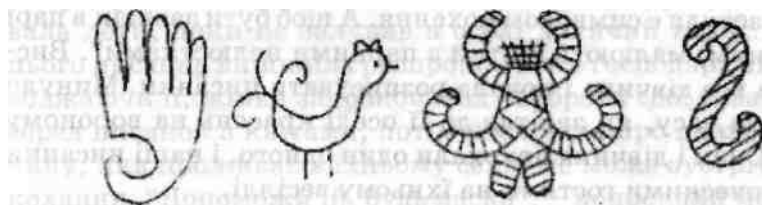
Писанки завітали до самотньої красуні. Вони підкотилися до її будинку і постукали в двері. На стукіт вийшла дівчина. Вона побачила гарненькі писанки, здивувалася й запитала, навіщо ті завітали до неї. Наша писанка відповіла:

"Я знаю, що ти давно вже чекаєш кохання, але не можеш зустріти того, хто зачарує твоє серце. Послухай мене уважно і зроби так, як я пораджу. Я було звичайним яєчком, а стало писанкою, і малюнки не прості, то знаки-символи, які допомагають добрим людям. Коли ти намалюєш на яєчку символи кохання, то відразу зустрінеш своє щастя". - "Що ж то за символи?" - зацікавилася дівчина. "З давніх-давен символом кохання вважається голуб, - продовжила писанка, - не знайдеш у світі такої пари, як пара голубів. Якщо хочеш мати щасливу сім'ю, то намалюй голубів на дубі. Кохання символізує й смерека. Для того щоб дізнатися, через скільки років дівчина вийде заміж, питають про це в зозулі. Тому і зозуля є символом кохання. А щоб бути завжди в парі з коханим, малюють квітки з парними пелюстками". Вислухала все дівчина і почала розписувати писанки. Минуло небагато часу, як завітав до її оселі красень на вороному коні. Юнак і дівчина покохали один одного, і наші писанки були почесними гостями на їхньому весіллі.

СИМВОЛИ-ОБЕРЕГИ

Побували писанки ще в одному селі. Наша писанка знала з розповідей, що в ньому живуть дуже гарні люди. Але з деякого часу в селі почали траплятися всілякі негаразди: то пропаде стиглий врожай, то зненацька почнеться пожежа, а в багатьох господарствах хворіла й гинула худоба. Писанки й завітали в село, щоб допомогти селянам здолати лихо. Вони підкотилися до однієї з садиб, звідки лунала пісня. Родина наводила лад у саду після буревію, сумно співаючи про те, яким гарним був сад і яким багатим мав бути врожай. Коли сіли відпочивати, то запросили до себе писанки.

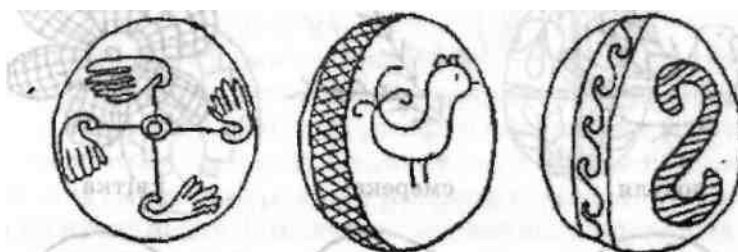

Божа рука

півень

берегиня

сигма - вуж

Господар розповів, що, не зважаючи на біди, люди продовжують наполегливо працювати, стосунки між ними залишилися дружніми. Кожен день у родинах починається й завершується молитвами. Таке терпіння й наполегливість заслуговують на повагу. Писанка щойно дослухала розпо-

відь, відразу промовила: "З давніх-давен люди звертаються до богів з молитвами, як і ви, здіймаючи руки до неба, бажаючи захистити від лиха та зла. Тому рука, розкрита долоня стала символом захисту. Охоронцем домашнього вогнища завжди вважався вуж, а оберегом господи від грому і пожежі - півень. Найсильнішою захисницею всього живого є Мати-Берегиня. Люди малювали її зображення на стінах житла, вишивали, ліпили з глини. Але найбільшу силу ці обереги мають, якщо їх намалювати на білому яєчку. Якщо в кожній родині будуть розписувати писанки з тими символами, то ваше село минатимуть біди".

СИМВОЛИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Писанки вже вирушили в дорогу, раптом їх зупинив немолодий чоловік. "Ми дуже вдячні вам за допомогу, - сказав він, - але мене хвилює дещо. Як бачите, біля нашого села росте ліс. Багато користі від лісу: він дарує нам паливо, пригощає грибами та ягодами, а також є чудовим місцем для відпочинку. Однак у лісі живуть хижі звірі і завдають нам шкоди. Ведмеді та вовки інколи роздирають нашу худобу, зайці поїдають городину, а хижі птахи вбивають качат і курчат. Як ми не намагаємося оберігати господарство, але неприємні випадки все ж трапляються, особливо взимку. Порадьте: як перешкодити цьому?"

Уважно все вислухали писанки, і наша знайома відповіла: "Лісовим тваринам важко взимку. Тому ви, люди, повинні це розуміти і допомагати їм. Щоб менше траплялося лиха, краще оберігайте свої господарства. А ще допоможуть вам писанки із символами-попередженнями. Про хижих тварин нагадають "зуби вовка" і "ведмежі лапи", про те, що потрібно оберігати городину, - "заячі вуха", а про небезпеку від хижих птахів нагадає "дзьоб крука" на писанці.

Надія Луцан

Якщо такі писанки зберігати вдома, то вони оберігатимуть домашніх тварин і нагадуватимуть про небезпеку". Ось таку пораду дала писанка і вирушила в дорогу.

Ч

Заячі вуха

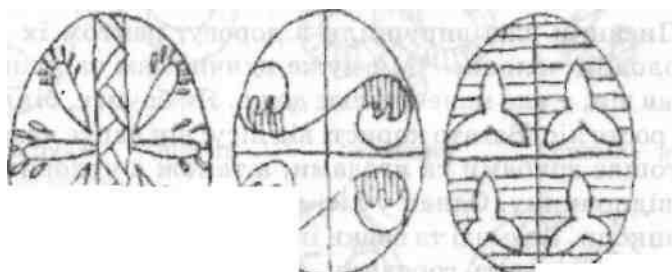
>1ДО)

ведмежі лапи

і

зуби вовка

вовчі ребра

СИМВОЛИ СИЛИ І ВИТРИВАЛОСТІ

Котилися наші писанки через села і міста, і всюди їх радо зустрічали. Одного разу побачили вони в полі багато людей. Чоловіки та жінки, старі та малі готували землю для посіву. Працювали легко, швидко і весело. Вирішили писанки не заважати людям і покотилися до села, сподіваючись розпитати в когось, звідки така сила і витривалість. Завітали до найпершої оселі, їх зустріла немолода вже жінка, яка саме розписувала писанку. Зраділа вона гостям, запросила

до хати і розповіла про те, що їх зацікавило. "Якщо ви пройдетеся вулицями найпого села, то побачите біля кожного двору калину та вербу, а все наше село оточують дуби, - почала жінка. - Далекі наші предки вірили в чарівну силу дерев і передали цю віру нам. Як тільки народжується дівчинка, її обмивають у купелі з відвару листя калини та верби. Те листя дає жіночу силу, жінка стає потім гарною дружиною і народжує здорових дітей. Коли народжується хлопчик, на його честь саджають дуб і купають немовля в настої з дубового листя. Саме зараз я малюю на писанці дубовий лист і подарую її синові, щоб його сила не вичерпувалася. Писанками із калиновим, дубовим листям та гілочками верби обмінюються навесні всі мої односельчани. Не дивуйтеся тому, що ви бачили. Доки будуть наші писанки і стоятимуть дуби - сила наша не послабне".

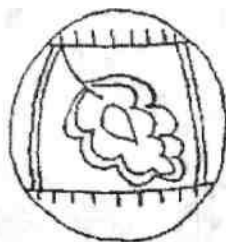
Вербова гілка

дубовий лист

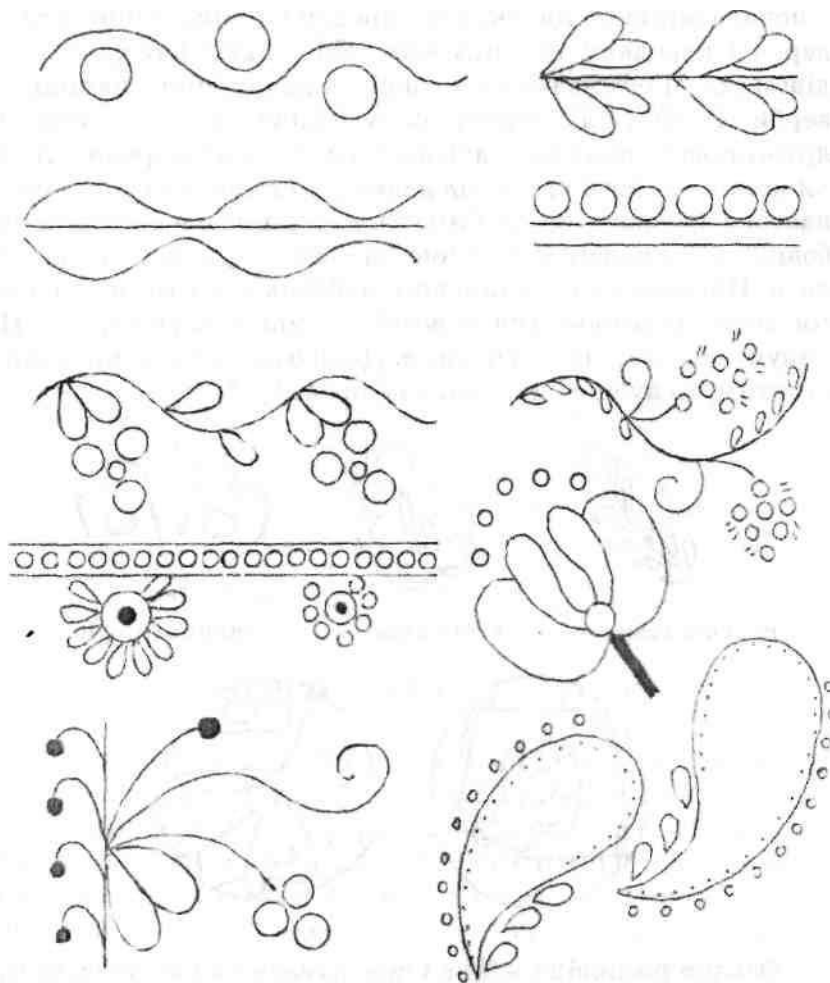

калиновий лист

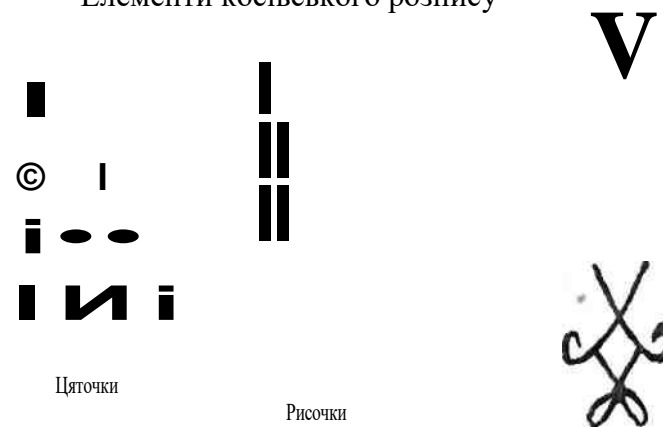

Ось що розповіла жінка і подарувала нашим друзям ще одну супутницю - писанку з дубовим листям.

Елементи закарпатського орнаменту

Елементи косівського розпису

Цяточки

Рисочки

Кучері

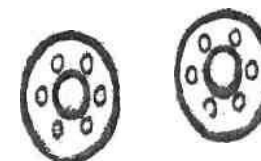
Краланки

V

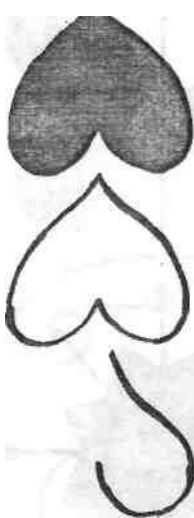
i

Кривулька

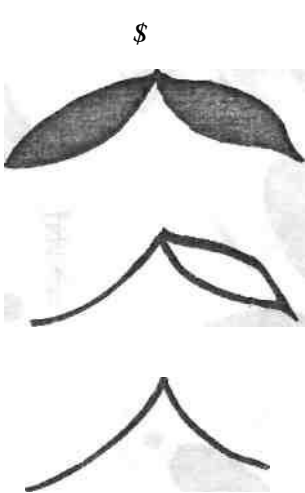

Сонечка

3i

I

1

x

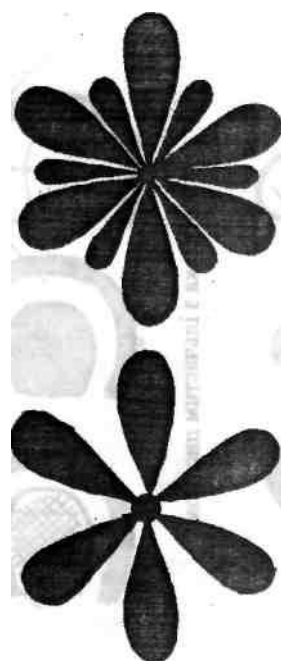
а

ч

б

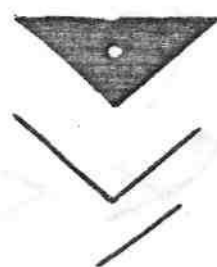
з

& κ

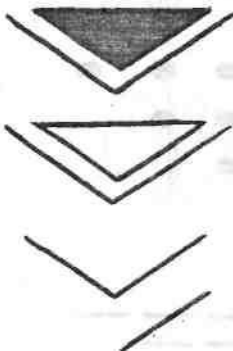

£

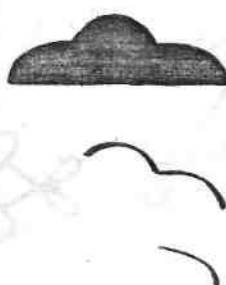
l_v

Зубці з очками

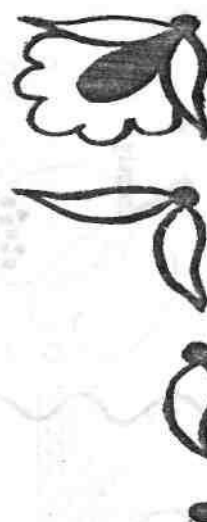
Зубці з ільчастим писемом

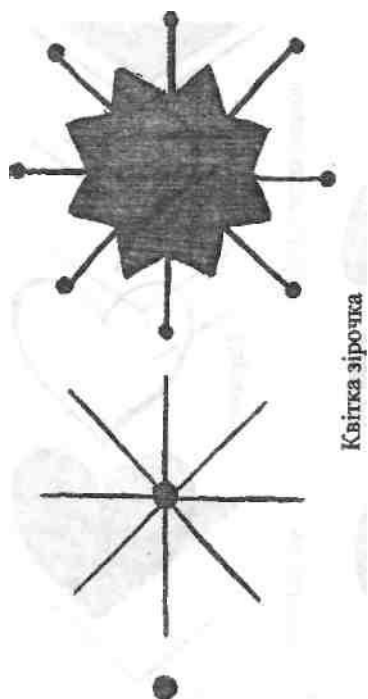
Котуля

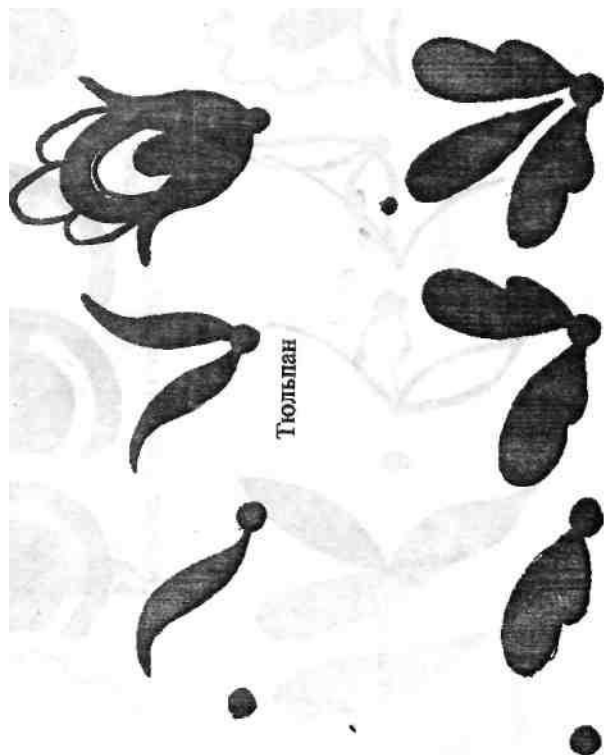
Дзвіночки

Зячї вушка

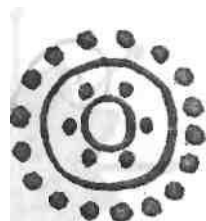

Квітка зірочка

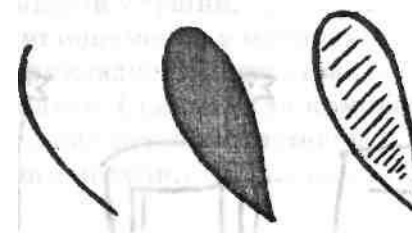
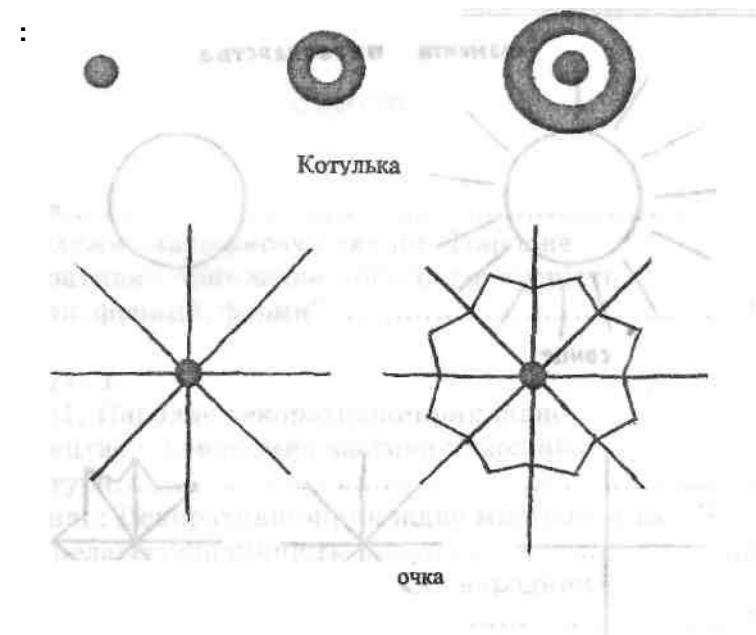
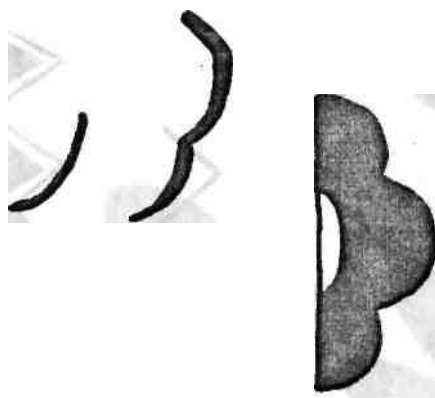
Тюльпан

о *й? ю-

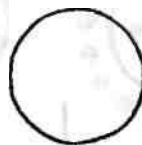
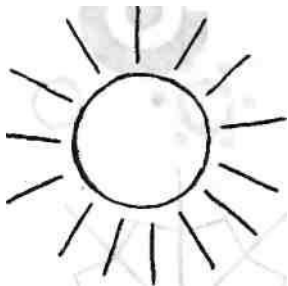
Сонечка

Котулька з ільчзстим письмом

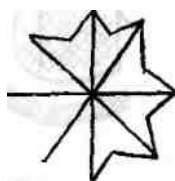
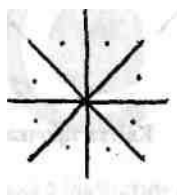
Заячі вушка

жицети

алсякпрсгвл

сонце

ЗІРКО.

1
ІІГТ)

ОАВМЪ

Зміст

Вступ	4
<i>Проблемно-настановча лекція "Народне декоративно-прикладне мистецтво: сутність, закони, функції, форми"</i>	<i>11</i>
<i>Модуль 1.</i>	
Тема1. Народне декоративно-прикладне мистецтво - невід'ємна частина художньої культури	20
Семінар: Декоративно-прикладне мистецтво та його педагогічна цінність	25
Тема2. Мистецтвознавчий огляд народних художніх промислів України	27
Практичне заняття: Центри народних художніх промислів України	41
Тема 3. Народні орнаменти у мотивах декоративно-прикладного мистецтва.....	43
Практичне заняття: Орнамент та композиція у декоративно-прикладному мистецтві	67
Тести до першого модуля.....	68
<i>Модуль 2.</i>	
Тема 1. Ознайомлення дітей з декоративно-прикладним мистецтвом.....	71
Просемінар: Використання декоративно- прикладного мистецтва у практиці роботи дошкільного закладу.....	81

Лабораторне заняття: Використання писанкарства в навчально-виховній роботі з дітьми дошкільного віку	82
Тема 2. Дизайн - мистецтво формування естетичного середовища.....	84
Просемінар: Основи дизайну. —.....	93
Ділова гра: Школа дизайну.	94
Тести до другого модуля	94
Орієнтовна тематика рефератів	97
Контрольні питання.	97
Програмові вимоги до курсу	98
Рекомендована література	101
Короткий тлумачний словник	107
Додатки.....	110

..

Луцан Надія Іванівна

**Декоративно-прикладне мистецтво
та основи дизайну**
Навчальний посібник

Відповідальний за випуск Кальченко Н.

Підписано до друку 15.05.2009.
Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура ВсооШоокАС. Друк офсетний.
Умови, друк. арк. 10. Обл.-вид. арк. 7,5.
Наклад 1000 прим.
Зам. №

ТОВ "Видавничий Дім "Слово"
04071, м. Київ, вул. Олегівська, 36, оф. 310
Свідоцтво про реєстрацію №1289 від 20.03.2003
Тел. 463-64-06, тел./факс 462-48-63
E-mail: uc!_31oyo@икг.пел;